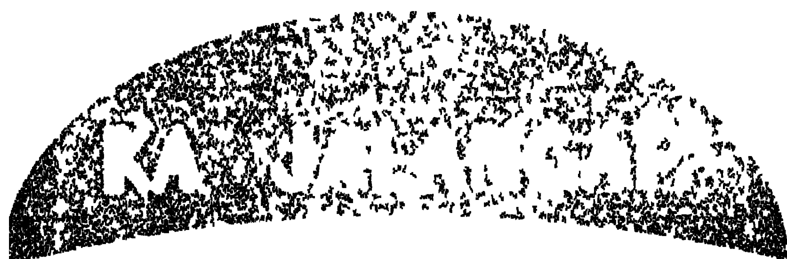


(TIEWLARUN)

Da

U Hamar B. Kharlukhi



KA JALANGAP

(TIEWLARUN)

Da

U HAMAR B. KHARLUKHI

Dedicated to my Parents

2010

Ia ka hok long trai la ni tyngkai

La pynmih da U Hamar B Kharlukhi

bad la shon ha

Syiem Offset Printer,

Mawkhar Main Road Shillong

☎ 9856006189

Ka Dor Rs 70/-

'TIEN LAM KHMAT

Kumba ju don ki khep ha kaba arngut lane laingut ki rangsamla ki ju ia iapmat lane don jingmut ia kajuh ka theisamla kumta ruh ka la jia ia u Rbh S J Duncan bad ia nga ha ka jingiadei bad KA TIEWLARUN Tangba kum u briew uba la iohi shwa ia ka sngi u bnai bad uba la shem biang por ruh ka lad ban ialur jar jar ia ka ha shwa jong nga – ki soh ka jingtrei shitom jong u baroh ki la kylla long ka Skit Symphiang ha ka jingiadei bad kane ka Sawangka La jar katta ruh ka jingiapmat jong nga ia ka Tiewlarun kaba la mih pyrthei nyngkong eh kum ka Puriskam na u Khulom Ksiar jong u Pahep Rabon Sing kam shym la long pat kaba sukha namar wat la ngan ym lah shuh ban iajan sha ka da ka Skit Symphiang hynrei ka lad ka dang plie pat ia nga ban iajuh bad ka da ka Skit Lympiar khamtam haba nga la don lypa ruh ha nga ia ka kyrteng ba ngan khot ieid ia ka da KA JALANGAP

H oid KA TIEWLARUN kum ka Sawangka ka la dei ka Skit Symphiang jong u Rbh S J Duncan Bad kum ka hok longtrai jong u ia kata ki kyrteng jong ki shnong ki jaka bad ki kyrteng jong ki briew kum ki Nongiashim Bynta ki dei ban sah hi kumjuh kumba la lap dien shwa ma u ia ki (kum ka nuksa u Syllon u Shin ka Nongkyrdan ka Rangpubon kwd) Te hynrei ngam tharai pat ba don ka jingkhanglad ia nga kum u nongbuddien ban kiar noh ia lade na kino kino ki kyrteng kiba ngam sngewdon mon ban pyndonkam ia ki bad ban shur sha kiwei pat ki kyrteng thymmai kiba nga da kwah eh ban pynithuh ithaw ia ki sha ki nongpule khamtam haba nga la lap lypa ruh ba kiba kham bun ki dhara ban khreh pynbiang riam sa manga ki long ki dhara (lane ki *scene*) ia kiba u Rbh S J Duncan u la iehnoh shadien

KA TIEWLARUN kum ka Skit Symphiang ka la dei ruh

shisha ka KSIAR KHLEM LIP RONG kumba la kynthoh da uwei pat u rangbah khamtam ha ka jingkhraw sap jong u Nongthoh ban wanrah ia ka kyrteng u Klon Hynrei ban kham pynriewspah shuh shuh ia ka sa kum ka Skit Lympiar, nga la shlan ban iapan kylliang wat ia u Maiduli na KA SAJER u Rbh Donbok T Laloo bad ia ka Knup-da-khlieh na ka ktien ki Nongsohlangnar Wat ia u Klon ruh, nga la sngewkwah eh ban rah shuh shuh kham shajrong ia ka kyrteng namar ka jingiar ka Bor Pyrkhat jong u

Nangta shuh shuh

Ka Tiewlarun, wat naduh ba ka dang sahkut ha i jylli jong ki Puriskam ka la don lypa ha ka ia ka spah bakhraw na ka bynta ka Ri Bad ka jinglong khraw jong ka ha kane ka liang kam shym iapher shuh na ki Puriskam kum shaphang ka Nam ne shaphang u Adadak kwd khamtam ha ki Nia Kyntip Bad kawei na ki jingkyntip bakhraw eh kiba don ha kane ka puriskam ka long ia kata ka Bor kaba don ha lyndet uta u syntiew kaba la lah ban pynshoi pynshad ia ka Shatai Rande shaduh jan ka jingiap namar ka jingleh pyrshah jong ka ia ka adong jong u hynmen Ka Bor aiu kata lane ka Bor jongno? Te dei ia kane ka Nia Kyntip lada lah ba nga da kwah eh ban ia tihthai

Shwa ba ngan thoh ia ka JALANGAP nyngkong eh nga la kwah ban tip uba kumno uta u Tiewlarun?

Na Kharang (ka shnong kaba ha ka hima u Syiem Khyrim) la pynwanrah tynrai khnang ia nga da iwei i Longkmie ia uta u syntiew La thung kyrpang ruh ia u ha kawei ka synduk-dieng (ha ki snem 1983-84 eiei) Ynda haba la mih ki sla na uta u jingthung hamar samoi jong ka Pyrem, uwei na ki Paralok Maw-dyngngun* jong nga uba ka shnong trai jong u ka dei na Thang-

sning (kawei pat ka shnong kaba dang hap hapoh ka hima u Syiem Khyrim) u la iathuh ia nga ba ha shnong jong u kim ju khot 'tiewlarun ia uta u syntiew Ki khot Tiewlapih Tang hangne shwa la iapher ki kyrteng

Wad jingtip shuh shuh Nang wanpoi nongmuna shuh shuh Bad nang bun jait shuh shuh ruh kita ki Tiewlarun, la ha ki sla ne ha ki syntiew – uba kum ka khlieh-bseiñ uto, uba kum u sohtrun uto, uba kum u riewhadem uto bad wat uba kum u tit ruh uto haduh ba la sdang jliah khapep sa ka janor thrang jingtip

Ym tang katta Baroh kitei ki syntiew ki dei ruh kiba phuh hamar samoi jong ka synrai hadien u slap ym dei ha ka samoi jong ka pyrem ha shwa u slap

Te ba ym imat lap syrwet ia uta u Tiewlarun nga la sdang wad jingtip noh sa ia u Tiew Jalangap Nynkong eh nga la sdang na ki thaiñ Khyndai Shnong Phra Kynbat na kiba ka jingiathuhkhana shaphang ka Tiewlarun ha ka kyrteng JALANGAP ka la wan La ioh nongmuna wat ia u syntiew nangta Hynrei la iathuh sa kiwei de ki lok ba ha ki thaiñ Sohra ruh don u syntiew uba da kata ka kyrteng Bad mar synbatai ma ki ia uta u Jalangap Sohra wat la ym pat iohi makna ki khmat ia ka dur ruh la sngewthuh ba la ia lait biang war lywar na u Jalangap katai kawei pat ka thaiñ Te ym banse ban shu pyrkhat noh la ka pyrkhat ba imat uta u Tiewlarun lane uta u Tiew Jalangap u dei tang u kynja Soh Adong mo ade! Lane u dei tang ka pharshi ia u sni ka jingiap, kumba la kdew jingmut mano re napdeng ki kaitor ka Ri ha uwei pat na ki Paralok Mawdyngngun* jong nga

*Peit ha Appendix I ia ka jingiathuh shaphang kine

Hadien ba la kum pyrkhat ia u Tiewlarun kum u kynja Soh Adong la khum nang noh sa ka pyniasyriem ia ka Shatai Rande bad kata ka Mei Im ha Kper Eden Ynda la sngewthuh lei ba uta u Tiewlarun um shym 'iapher shuh na u Amirphor (lada kwah ban batai shaphang ka dur jong u) lane na kata ka Krem *Alibaba* ha raid Saw Symper (lada dang don jingkwah ban dang iai wad ia u) kum u nongthoh ia ka Skit Lympiar jong ka sawangka nga la wanrah la ka wanrah noh da u TIT MIH LAP ha ka jaka uta u tiew-puriskam' mynhaba nga la sdang ban thoh ia ka nyngkong eh ha ka snem 1985 Ka daw ba nga la jied da u tit ha ka jaka ki syntiew ka long ba don uwei na ki riew rangbah ka ri uba dei u *agriculturist* uba la iathuh (lyngba i Pa) ba na ka met pyut jong uno uno u mrad-iap lah ban mih ki tit phylla kum kine Da lade hi ruh lem bad katto katne ngut na ki Paralok Mawdyngngum ngi la iohi ia uba kum une u Tit

Kumba nga la jied naduh ba sdang ngam shym la kwah shuh ban dang pynkylla da kumwei pat – la ka long mynhaba nga la thoh biang ban kham pynjrong ia ka sawangka ha ka snem 1994 bad kham pynbha shuh shuh ia ka na ka bynta ki nongpule ha kane ka kynti ba mynta Ka daw ba nga la pynneh beit da u Tit Mih Lap ka long (kumba nga la lah kdew lypa na khmat) ba kaba nga kham kwah ban iatihthai ha ka rukom ba dei lada lah, te ka dei eh ia kata ka Bor kaba don ha lyndet une u Jingthung Shangkhawiah (lane ia u trai kata ka Bor)

Kumba ka la jia ia ka Im ha Kper Eden kumta ruh ka la jia ia ka Shatai Rande hangta ha kjat-kper lajong, ba (lyngba ki Jingthung Shangkhawiah kum kine) u nongpynshoi ia ki baroh arngut, la na barieh ne ha bapaw u dei uba la wan da kajuh ka dur Tangba la jar katta ruh, ngan ym kren kut noh ne ong ba u nongpynshoi ia baroh arngut kine ki thei u dei ujuh khamtam

haba kum ka jaitbynriew ngi dang don bad ngi sa ïa ka jingiathuhkhana shaphang u Klew Tymmen uba la long u tnga ka Sngi shisien u kpa kata ka Irmai lehse ha Ri u Ñi Lurshai bad u kthaw-kurim u Hatara ha Lum Shadklew uba la khum ryngkoh bakla nangtei na Jrong shane sha Tbian namar ka jingibha jamaiang jong u ia ka Per Tyrso Te kum u jingthaw uba la long teng u Pablei ïa ki laingut shipara ha ka ïingskum ki Khyndai hangtei ha Jrong hato un ym kwah ban ïoh pat la ka burom sa ha ïingtrep ki Hynñiew hangne ha Tbian? Lane kum u Spong Khor uba la shu kylla iaryngkat dor ei khamakha bad ka Panshandi dem-lor-khah tang namar ka buit-phon u Khun Bynriew, hato ka mynsiem pynhiar kput kan ym rung tylli syndon ha u? – ka mynsiem ban pynhiar kput ym tang ia ka iing ki Rande ha kita ki sngi jong ki Syiem Madur, hynrei ia ngi ruh kum ka Jaitbynriew salonsar haduh kine ki sngi?

Shuh shuh dang don ruh putet sa uwei u Nongpynshoi Uta lei lei dei uba la ioh ia ka mon laitluid na u Trai Kynrad Nongbuh Nongthaw syndon ban ioh tynjuh sha ka jingpynshoi ia uta u Job ka ri Us Te ei ba lah ban tip ba uta ujuh u Nongpynshoi lyngba ki hajar snem ka jingshang-pynshoi briew jong u u la wanpoi nangta na Khadar Snem Lynti sa sha kine ki rilum jong ngi ban tynjuh ia ki arngut shipara, khamtam ïa u Het uba la ju sngewsarong bha ïa lade kum u khun-dap-shynrang ka kmie

La mih shisha haduh laijait ki Nongpynshoi lane ki trai ïa kata ka Bor Pynshoi

Te nga ieh mynta sa ha phi ki nongpule ban ïapeit pyrman lem ne bishar uno na kitei lai uba la wan ban pynshoi ïa ka

Shatai Rande hangta ha kjat-kper jong ki Ne ki la ialang baroh laingut laijait syndon?

11 11 1985 - 3 3 2010   **U (Dr) Hamar B Kharlukhi (MBBS)**
Mawlai Ïewrynghep   (Nongthoh)
Shillong – 793017
Meghalaya

[N B La ka jingpynmih ka dei hadien ka jingthoh ia kane ka kot ka dei kaba la dep shwa ba u Bah K W Nongrum un pynmih ia KA SHATAI jong u Te dei na kata ka daw ba ym shym la tai eiei ruh ia kane kawei pat ka kot ha ka TIEN LAM KHMAT]

KA JALANGAP

Kı Kham Pyni ka sawangka

Ka Shataı Rande

U Het Rande u hynmen ka Shataı Rande

U Klon u Nongsharaı Masi ha ııng kı Rande

U Syıem Madur

U Byrmıt uweı na kı Bakhraw ha ka Hıma Madur Maskut

U Khor u Pha Khmat jong u Syıem Madur ba la kyrıaw rta bha

Kıweı pat kı nongbud nongrap jong u Syıem Madur (ba la tıp ruh kum kı Hynñıew Bynrap u Khor ha ka Skıt V)

a) Ba la sdang kyrıaw rta U Khmıed (na Maskut),
U Pynter (na Maraı)

b) Ba dang samla U Syllon (na Maskut)
U Shın (na Laıt Um)
U Tanem (na Maraı)
U Prat (na Laıt Um),
U Khem (na Maskut)

U Men Kyrsha U Men Kynbat ka Rangpubon lane u Ma Rıñ

Kı Nong Sohlangnar U Koh Lıam
Ka Jaw Eb,
Ka Lap

Kı Pukır ka Them Khlıehkhım 5ngut

Kı Pukır Krem Symper 2ngut–U Pukır Jrong bad u Pukır Lyngkot

Kı Kham narıeh U Jem Ktıen
U Khor Ktıen
U Sangthung bad kı Kyud jong u
U Nongpamthıed
U Mynrı

Ka maitphang ia ki skit ka sawangka

Skit I Ka jingshahjop u Het Rande
Ki dhara i – iii

Skit II Ka tip pynbiang ki Longkynrad u Si Phanksaw ia ka pynkap jong ki
Ki dhara iv – vi

Skit III Ka bor sumar baphylla u Men Kyrsha
Ki dhara vii – x

Skit IV Ka Duitara namar u Saimuka
Ki dhara xi – xvii

Skit V Ka Byrshem
Ki dhara xviii – xxiii

Ka thir ka thaiñ ia ki dhara jong ki skit bad ka saiñdur ia ki parin jong ki dhara

1 Ka kjat-kper ki Rande ha Nongkyrdan ka dei ka parin banyngkong eh jong ka sawangka

Hangta ha kjat-kper (ha kaba ki Rande naduh ki sngi ki kmie tymmen ka Shatai ki la pynlong syllai kyrpang khnang ia ka jaka na ka bynta ban ioh hur khlaw) ba la dei ka pyrem, la shylluit shaid ki syntiew u Lashieiñ, la mih prip ki lalung u Jamyrdoh bad la kyan jyntang ruh ki piat u Tiewlapih (lane u Tiewlarun) ka synrai Shrup bad kine, ha kawei ka khet ba kham long them la mih lang ruh uwei u Tit-mih-lap uba da iapher bak lybak na kiwei ki tit – uba, ki rong kiba don ha u ki iajan eh bad

kı rong u sımpyllıeng bad ka jıngphyrnaı kaba phalang na u haba shat kı kjat-sngı ka la long la jàn kat ka jıngphyrnaı kı khlur

Ïa ka jıngphylla uta u Tıt la nang kham pynrıewspah shuh shuh da ka jıngpah sngewtynnad jong kı sım bapher bapher – khamtam kı sur bamyllung u Jyllop bad kı sur barngaı ka Khapsnem

Kaba kham phylla shuh shuh ıa uta u Tıt ka long ba u deı u Tıt uba kren brıew bad uba don ruh ıa kı nongbud nongrap ba la khot kı Kyud u Sangthung kıba nang ıa ka rwaı ka tem (tangba kı bym treh pynı ıa la ka jong ka dur-khmat) Te kaba sah ba ngın ıohı ha ka parın ka long sa tang ìa ka rong ka taw jong uta u Tıt bad ka Shataı Rande tad haduh ba kan da thar ıa kıta kı shyıeng-bseıñ

2 Ka kynshoh ka Shataı pat ka deı ka parın ìa ka dhara ba-ar Kyrpang marweı ka deı ruh ka parın ıa sawtyllı kıne kı dhara – vıı vııı, x xvı Lang pat bad ka rympeı ka deı ka parın ıa ka dhara bakhadsan ka parın ía kaba yn sa saıñdur shuh shuh kham hadıen

Ha kaba mynnyngkong ka ııng kı Rande ka deı ka ïıngbah ka ııngsan kaba heh kdaıñ daıñ daıñ la kat ka ııng ka Syıem Sad kı Syıem Madur Hadıen ba la sar ka khlam ıa ka Nongkyrdan baroh kaweı kı arngut shıpara kıba la laıt ım kım shym la nud shuh ban shong ha kata ka ııng La ıeh ııngjah noh ıa ka bad u Het u la shna thymmaı da kaweı pat kham ha pajıh kaba don tang ar kı kamra – ka rympeı bad ka nengpeı Ynda la wan shong shakrı u Klon ha ìıng jong kı, u Het u la pynkha kamra bıang sa kaweı na ka bynta ban thıah ka Shataı – ka kamra ba la khot kynshoh' ha ka tıen-shnong u Klon

Ha shwa ba ka Shatai Rande kan thar ïa ki shyieng-bseiñ ia kata ka kynshoh jong ka la pyniakhlad na ka rympei da ka byrthab lait noh tang ha i bynta ba la ieh khnang ban long kum ka jyngkhang Hynrei hadien ba la thar ka Shatai ïa ki shyieng-bseiñ ia kata ka byrthab bad ia ka jyngkhang ruh kumjuh la kah noh da ki dhara ki muka kiba u Het Rande u la wah ia ki ha u parkhnai, haba u la kheiñ duh ei noh ia la ka jong ka para – ka jingleh ia kaba u Klon la um ia hap jingmut um nud pat ban weng noh ïa ki La long kumba ia ap khnang iano re ban wanleh ïa kata

3 Ka Parin ia ka dhara balai dei ka phyllaw-ïing jong kata ka iingtrep barit

Ha shakiar kata ka phyllaw don ka shyngiar-um kaba u Het Rande u la ring um khnang da ka pun-siej naduh Wah Shyngiar (ka wah ka ban sa long ka parin ïa kawei na ki dhara kham shadien) Bad hajan ka phalor ban poi sha lynti-shnong u don u dieng sohñiamtra uba u Het u la ïoh tynrai nangno re bad thung kyrpang khnang ïa u hangta naduh ki sngi ba dang don ki kmie ki kpa

Kiwei pat ki shalamer kata ka iingtrep kum ki parin bapher bapher jong ka sawangka ki long ka kyrpong-dei-sngi ka ïingtrep-rit ia ki dhara ix, xxii, ka shyngkub ka ïingjah ïa ki dhara xi xiii xvii, ka lynti-shnong ka Nongkyrdan ïa ka dhara xxiii bad ka lynti-khlaw na Wah Shyngiar sha Nongkyrdan ïa ka dhara bakhadsaw Na kine phra ka thir ka thaiñ ia ki dhara xi – xiv, xvii bad ka saiñdur ïa ki parin jong ki, ki long ïa kiba yn sa leh kham hadien, ka thir ka thaiñ ïa lai kiwei pat (kata dhara ix xxii, xxiii) ruh, ka saiñdur ïa ki parin jong ki ka long ka bym donkam shuh

ban leh kumta namarba kı la saiñdur lypa da lade ïa lade naduh ba sdang ıa kı laı dhara ka skıt banyngkong jong ka sawangka

4 Ka 'Law Khyndaı ka deı ka parın ïa kı artyllı kı dhara kıba don ha ka Skıt II – ka dhara basan bad ka dhara bahynnew

Ka Law Khyndaı ka deı ka khlaw dıengmat kaba don hajan ka shnong Nongkyrdan, tangba la pynïakhlad noh ıa ka na kata ka shnong da u lum-phylloıt ba la khot 'Lum Dıengkaiñ' Baleı ba la khot Law Khyndaı ïa ka ıa kata yn sa íalam jıngmut ha ka rong ka taw jong ka dhara xı bad ha kaweı na kı dıngprew kham shadıen ïa mynta to ngın ïaphaı tang sha kata ka jıngjıa kaba la sngew thamula shı rukom ba kumno u brıew ba kynjang kyrdan kat u Syıem Madur u la wanpoı sahmıet pynban ha kata ka khlaw Te hynreı ban ıataı shaphang kata ka jıngjıa ha ka rukom kaba sanı bha hap ban da pynlong shwa da ka bud-dıen ter ter

Naduh ba kı Syıem Madur (laı pateng eıeı ha shwa ía une u Syıem) kım ju treh shuh ban leıt sha u Lum ka Meıkha na ka daw ka jıngjıa aıu re ha Mukoı u Jom, baroh kı shnong kıba don ha ka Lyntı Laı Shnong sha kata ka phang (ha kaba ka Nongkyrdan ka la long kaweı na kıta kı shnong) kı la kylla long noh kum kata ka ıngjah kı Rande Ym ju don shuh kı Syıem-longsyıem kıba dang pyrkhat sngewlem ïa kıta kı shnong ne kynmaw tympang ïa uta u lum Kı la klet syndon jak ïa kı bad kım tıp shuh hı ruh ımat ía kı! Te deı na kata ka daw, ba mynhaba la wanrah ïa ka ıjar da u Sangot ka hıma shaphang kata ka khlam ha Nongkyrdan u Syıem kı ar sawangka (ha ka Skıt Symphıang) u la kyllı pynban Kaba shano kata ka Nongkyrdan?'

Bad dei namar kata ka jingbymtip kaba la pynpaw biej ïa u hakhmat u Lyngskor Saber hakhmat ki Bakhraw arngut, ba u la khih jingmut ïa kata ka leit ka ïaid sawdong ban tip ban ithuh ïa ka hima

Ka khlam ha Nongkyrdan ka dei kaba la jia naduh khadphra bnai ha shwa ba u Syiem Madur ki ar sawangka un wanpoi sahmiet sha kata ka Law Khyndai Mynhakata wat la une u Syiem u la khih jingmut ir ïa kata ka Shang Pyrthei jong u ha la ka jong ka Hima, hynrei ïa ka Nongkyrdan hi (namar kata ka bira kaba la jia ïa ki nongshongshnong jong ka) u la pyrkhat ba un sa leit jngoh ha ki bnai kiba kham hadien na ka daw ba ym sngewmyntoi shuh ban leh kyrkieh kumba ka khubor na ka khlieng ka tyngab ka la sawa ba ym don briew shuh kiba im hangta La ïap lut plaiñ ki ong!

Te ba la rai de artad ha ka Dorbar Hima u Syiem u la ai ruh syndon sa ka hukum ba kat bym pat pynkhuid phar ka mariang ïa ka bih ka khlam – u soh u pai u jhur u jhep u khaw u kba bad baroh ki marbam mardih kiba wan, ym tang na kata ka shnong hynrei na ka raid hi baroh kawei ha kaba kata ka shnong ka don la dei ban khang noh shwa

Kumta, kaba nyngkong eh ka phang ïa kaba u Syiem u la pynkhreh ban leit jngoh ka la long ïa ki Khadwei Shnong ka Sharinglum shathie shajan ka Shnat Nengsalam bad ïa ki Lai Kynbat kata ka shnat Bad kata ka jingleitjngoh ka la long hamar ba sdang u nai Nohprah

***

Ha shwa ïa u Syiem la nang leit u Sangot bad ki nongbud jong u na ka bynta ka Byrta

Lynter ki rud ia ka lynti-jyrmi naduh Madur haduh shata sha Sharinglum ym duna shuh ia ka hynñiew ne phra ba la don ruh kiwei kiwei ki shnong kiba ki nongshongshnong ha ki ki dang dei hi ki khun ki hajar jong ka hima Kumta u Syiem u la buh jingmut ruh ba un ym iaid lait noh na ki la khlem da pynlut shi sngi shi miet ha kawei kawei ka shnong khnang ban lohsngew na ki khun ki hajar ioh don kano kano ka ud ka nam ha ka jingiadei bad ki kam synshar-shnong synshar-hima Te kumta ka la jia ba tang ha lynti shwa la iaid lypa palat taiew ki sngi

Ha Sharinglum lei-lei namarba dang dei hamar ka por otkba (na ki hali ki pynthor kiba kita ki briew ki rep ha Nengsalam) bad ka por kheit-soh kheit-kwai na ki bri ki bsap, kata ka jingwanjngoh Khadwei Shnong jong u Syiem ka la long kaba shongshit bha Bad ka la long ruh kaba nang shim por shuh shuh namarba ha kawei kawei ka shnong ym duna ia ka arsngi ba u la shong iashadkmen bad la ki khun ki hajar Ki sngi-hat ba ju long man ka phra sngi hangthie ha shilahatta ka Srihatta (Shnat Nengsalam) la lai wat lai kylla ki la iaid u Syiem hangta ha Sharinglum ia ka jngoh Khadwei Shnong jong u um pat dep satia

***

Hangta ha Shnat Nengsalam ruh (lane ha Srihatta kumba ki dkhar ha kata ka der ki iakhot ia ka) ka shang-jngoh u Syiem ka la long kaba shim por bha La sha Kuwain sha Khyrdop Hadem (ar na lai kita ki kynbat kata ka shnat) u la shu leit rwing wan rwing hynrei ha Nongkhardum te (kaba long kaba nyngkong eh na kita ki kynbat) da ka jingnang pynlngaid ki iarmangkalai kata ka jaka u la poi sah syndon haduh ba la jan kut sa u nai Rymphang

***

Na Shnat Nengsalam u Syiem u la wanphai noh sha la ka nongbah tangba ym shym dei shuh na ka lynti-jyrmi hynrei na kawei pat ka lynti kaba ha shiliang umngot kaba long ka lynti-lai-shong La pdiang burom ia u da u Lyngskor Saber uba la nang pyniaid ia ki kam-hima baroh ha kita ki sngi ba ym don u Syiem-longsyiem (namarba ym pat nang u Syiem Khynnah) Ryngkat bad kata ka jingwanphai u Syiem la wan pynkit ruh na Khadwei Shnong na Lai Kynbat ia ka bhet ka bhar kaba la long jin haduh shiphew kit-sibordi

***

Ka bynta ba-ar ka hima kaba u Syiem u la mut ban leit jngoh ka la long sa ia kata ka raid ba la khot Khadar Bongthai kaba don shatai shajan ka Wah Syllang - kaba ki singmana jong ka ha liang-sepngi ka Wah Kupli ki kyniar naduh Mukoi ka Lainili haduh Mukoi u Jom bad ha liang-mihngi pat ki kynjoh shaduh palat Domria Nangta shuh shuh mynhaba une u Syiem Madur u dang don shathie sha phang Salam Duriaw u Syiem Tbiankti na ka Hima Mukroh bad ki kur Mar ki Syiem Mahadem mynnor na Hapsim ki la wan ban khublei syiem ia u Na ka liang u Syiem Madur ba la sngewsahnud sa ia ki de u la kwah eh ban pynbiang lang noh hajuh ia kata ka jingleitjngoh Khadar Bongthai bad ia kata ka jingleitiakynduh ia kita ki paralok kiba na ar muluk Te hynrei namarba la don lypa ki kam kiba ap na ka Dorbar Hima la hap ban pynsangeh noh shwa ia kita

Kawei na ki kam kiba la ap lypa ia u Syiem na ka Dorbar Hima ka long ka jingpynkhreh ban buh mawnongrim noh ia kata ka iew kaba kin khot ka law-dai-ja Te kumta ka la jia, hadien ba u la wanphai na ki phang ka Salam Duriaw u Syiem ha

ryngkat bad la ki Bakhraw Batri ka hima ha kata hi ka pyrem u la buh mawnongrim ia kata ka iew Bad ka sngi ha kaba u la thungmaw kumta hangta ka la jia long kajuh kata ka sngi ba dih umsylli ka Shatai Rande ha lyngkha u hynmen jong ka

Kawei pat ka kam kaba ap ïa u Syiem ka long ka jingdawa ba u la dei ban leit jngoh noh mardor ia ki khun ki hajar kiba shong ha ki phang ïaw-musiang bad law-pynsing namarba la don katto katne ngut ki briew kiba la sdang ban kren thut ia ka jinglngiej dohsniang Bad kat ban da dep ka jingiakren lape bad kita sa ka mariang ka la ai ka la pyni dak ba ka lyïur ha kata ka snem kan wan kloi Te kumta sha Khadar Bongthai la shu phah noh tang ia u Sangot bad sha Mukroh sha Hapsim ïa u Kyrwoh ba kin sa iashem la shem snem

***

Ka lyiur kaba la ai ia u slap khyndaimiet-khyndaisngi ka la kut Ka synrai jong ki lapih-larun bad ki janailar ruh la ha ban kut Bad namarba la jan poi sa ki nairyngkhiang jong ka tlang u Syiem u la pynkhreh sa shisien biang ia ka shang-jngoh-hima jong u khamtam haba u la kynmaw sngewieid ia kata ka iingsahmiet ha Domria kaba u la sahmiet teng shisien mynhaba u la long u Syiem Khynnah – ka iingsahmiet kaba ki klieiñ ki kret kiba shong ha kata ka shnong ki iakhot 'Trang ki Jumang' ia ka

Ka jingsngewieid jong une u Syiem ki ar sawangka ia kata ka iingsahmiet ia kata ka trang ka la long namar ka jingkynmaw eh jong u ia uta u nongput-sharati uba ki nongdomria ki ïa ainam *Gorokhiyai bajai bahi* ïa u Nalor uta u nongput-sharati une u Syiem u la kynmaw eh ruh sa ïa ka Shad

Rongker ki theibhabriew ka Domria bad ia ki khlaw barben kiba don hajan kata ka shnong ha kaba u la iohmad da lade syndon ia ki jingsngewtynnad ka Kem Hati bad ka Riam Kynda Te sa shisien pat ban iohmad biang ia kita u la kwah Bad khnang ban kham pynsngewtynnad shuh shuh ia la ka Shang Jngoh shata sha Domria nalor ki nongbud nongrap u la ialam lang ruh bad u sa sawngut ki Bakhraw kiba dang long khynraw kum ma u, ha kaba u Byrmit (u ban sa ialong kynum shen bad u) u la long uwei na kita

Kumba la jia mynshemsnem, kata ka shang-jngoh jong u ka la sdang biang hamar ba sdang u nai Nohprah Bad jia ruh ryngkhat ba ka la long hamar kajuh ka taiew ba pyniap u Het Rande ia uta u bseiñ-khyllah uba la mih na kpoh na snyntur ka para jong u

Namarba u Kyllalyngkot u dei u bnai uba kham sngewtynnad ban leit sha Domria ka Khadar Bongthai Mihngi, u Syiem u la sdang shwa ia kata ka shang-jngoh jong u na kane kawei ka liang da kaba u la iuhkjat nyngkong eh kum u Longsyiem ha Mukoi ka Lainili ne Nili Ynda u la dep shang ia ki phang baroh kata ka mukoi u la leit ban iakynduh noh sa ia u Syiem Tbiankti naba ka Mukroh (ka hima uta u syiem) ka la long jan eh nangta

Lyngba u Syiem Tbiankti nalor ki Mar la khot sngewbha ruh ia une u Syiem Madur da ki Meitei ba un leit shang sngewbha sha ki jaka jong ki de naba hangta don ruh katto katne iing ki kur jong u kiba la leit poi buhai shnong ha shwa Te kumta ka la jia ha ka taiew bakhatduh uta u nai Nohprah, ba haba u la mih

na Mukroh u Syiem u la leit sa sha Hapsim bad sha Lum Tilai Bad dei ha kata ka shang-jngoh ba u la ioh ban ktah da la ki kti ia ka mluh kaba don ha muluk kita ki Meitei la ha ka muluk banyngkong um shym la iohi satia ia kata kaba u la kwah ban iohi namarba la ialait ki bnai

Ka Jngoh Hima ia ka Khadar Bongthai Sepngi ka la dep shiteng shiliang bad ka Shang Pyrthei sha hima ki Syiem Mukroh bad sha muluk ki Mar ki Meitei ka la kut hamar ba biang bha ka por naba ka mariang ka la pyni dak ba la dei sa u Kyllalyngkot Hooid ba la dei uta u bnai u Syiem bad la ki Bakhraw kumba ha shwa ia ki la nang phah ia u Sangot u la dei ban leit noh sha Domria naba hangta ym tang ki jingsngewbha bad ki tamasa kiba ap hynrei don ruh shibun bah ki kam kiba u dei ban pyndep – ki kam ka Dorbar Hima ha ka jingiadei bad ki Bongthai Ym tang katta Namarba kata ka trang ka dei hi ka iingkynti jong ka hima ba la shna ia ka naduh kita ki sngi Lai Pateng Paniang ka la dei ruh ia u ba un da shong kham slem hangta khnang ban pyni sha kiwei ia ka jinglong trai jaka Tangba kam shym la kut noh tang hangta

Tip haduh katno eh ba la paw ka shakaina na ka longrynieng jong u kum u syiem-blei ba ia u bun kiwei pat ki jaitbynriew kum ki Abari ki Kuki, ki Koniak kwd ki la iawan ban khublei syiem Ki Abari lei ki la iawer syndon ba un leit shang peitkai ia ka muluk tapthah tapior jong ki Bad u Syiem Madur ruh u la pynhun ia kata ka jingkwah jong ki ha kaba, hamar shiteng u Lber hadien ba la dep ia ki kam baroh bad ki Bongthai, u la leit sha kata ka muluk bad sah sngewbha shata jan shaduh

u naı laıong – ka jıngjah kaba la pynsuhsnıer ıa kıne kıweı pat, namarba tıeng ıoh la jıa eı eı kaba snıew

Laıt noh u Byrmıt, laıngut kıweı pat kı Bakhraw, hadıen ba la wanphaı na muluk kı Abarı kı la sdang ban ıakhñıum ıa kata ka shang-jngoh u Syıem kaba la slem jlang la lang Ynda u la ıathuh leı ba un dang bteng la ka jıngleıt sa sha ka phang ka Khadar Bongthaı Sepngı ba long tduh ka Mukoı u Jom bad sha Raıd Kerhıma ba don ka Nongkyrdan (naba la jan bha nangta) baroh laıngut kı la shu ıathab noh tang ıa la kı shyllang Te hynreı ba la thaw ban urlong noh da kata ka jıngkwah leıtphaıııngnoh jong kı laıngut ha kata ka mıet (ha ka jıngıohthıah jong u ha Trang kı Jumang) u Syıem u la phohsnıew ba ka Syıem Sad ka kmıe jong u, lyngba u Sangot, ka la phah ktıen ba un wanphaı noh shwa sha ııng Bad namarba u la phohsnıew arsıen arwat ıa kajuh ka jıngphohsnıew ha kata kajuh ka mıet ha ka step kaba bud u la shu pynphuhsamrkhıe noh ıa kı laıngut

***

Sa shısıen bıang u Syıem longsyıem ka Madur Maskut ryngkat ka bhet ka bhar u la wanphaı na ka shang-jngoh jong u ıa ka pyrtheı ıa ka hıma Bad ka Syıem Sad kum ka kmıe ka la sngewbha eh ka mynsıem ban ïohı ba u khun jong ka um shym la ıpher um shym la ıthut eıeı ruh ka met ka phad ha ka lıang ka koıt ka khıah Kumba khlaıñ u 'Kpa mynnor u ruh u la long kumta Ka la nang sngewbha shuh shuh ruh haba ka la ïohı sa ıa ka jıngmankhraw jong u ha ka jıngtıp bad ynda haba ka la ıohsngew sa na u Byrmıt (u ban sa long u pyrsa-kurım jong ka) kumno ba kı brıew bad kı jaıtbynrıew bapher bapher, da ka jıngjemktıen bad jıngbhaktıen eh jong u kı la ıapyrto syıem eh ïa

u Te hynrei kum ka briew kaba stad kaba shemphang, kam shym la treh pat ban sngewsarong noh haba la iathuh ia ka ba la don wat ka jingkhih mynsiem ha ki katto katne ngut ki briew ban nam patsha noh ia u namar ka tip ba kata ka la palat than Ba ka kham iapan wat haduh ka duwai ka phirat te ka la long pynban ba u khun jong ka un nang iai san shuh shuh ha ka jingtip, khamtam ha kiei kiei kiba dei la ki jong Te dei na kata ka daw ba kaba ka la kham kwah eh mynta ka long ban ioh pyni noh ha la u khun khadapshynrang sa ia u kyrwoh uba ka la nang pynpdiang na ka bynta jong u arsngi ha shwa – u kyrwoh uba la wanpoi na ki phang ka Nongkyrdan uba iathuh ba ka lyer ka um ha kita ki phang ka la khuid bad uba la iathuh ruh shaphang uwei u Siblei

U kyrwoh uba la wanpoi u dei na Rangpubon kawei pat ka shnong kaba jngai jan shiteng sngi lynti na Nongkyrdan lada iaid da ka lynti-masi Poi shwa ha kata ka shnong lada mih na Nongbah Lai Kut Baroh ar kine ki shnong ki dei kiba dang hab hapoh kata ka raid ba la khot Kerhima

U tiew-pathai-khubor ia uta u kyrwoh u dei u briew uba dang don ka jingiadei kur bad ki Syiem Madur uba na ka liang u kpa pat u la dei syndon uwei na ki trai muluk ki trai jaka kata ka raid namarba la pun la kha ia u hangta U long uba la kyrïaw bha ka rta hamar ka der jong kane ka Sawangka U la long ruh u briew uba tip uba nang bha ïa ka shat ka kheiñ, uba donbor shikatdei eh ha ka duwai ka phirat bad uba don ruh ka sap kyrpang ha kaba sumar ia kiba pang kiba jhia Dei ma u uba la pyllait im ia ka Shatai ia u Het na ka khlam mynkhadphra bnai mynshwa Dei ma u uba la duwai la phirat ïa ka jingwankloi ka

lyiur mynshem snem bad ia ka jinghap u slap khyndai miet khyndai sngi ha kata ka lyiur khnang ban khuid noh ka bih jong ka khlam Bad dei ma u ruh uba la nud ban pynbna da ka jingthikna ba ka lyer bad ka um ha Nongkyrdan bad ha Kerhima ki la khuid

Kumba lai bad saw kita ki sap lane ki bor ha une u Nongrangpubon ki don kumta ruh lai bad saw ki kyrteng-khot ia u ki don Ha Rangpubon ki tymmen ki san bad ki para-ryngkat-rta ki ia khot paralok da u 'Karew' katba ki samla bad ki khynnah pat ki iañiew burom eh ia u kum u Jha Rangbah Ha Nongbah Lai Kut ki khun ki hajar jong ka hima ki ianam ia ka kyrteng jong u kum u Men Kynbat ka Rangpubon katba ki kur pat ki ia sngewtynnad ban khot ieid da u Ma Riñ Ha Nongkyrdan te la tip ia u kum u Men Kyrsha

U Syiem u la kmen eh mar iaiohi ia uta u kyrwoh namar ka Beh Siblei ka long ka jingbehmrad kaba um pat ju iohmad mynno mynno ruh ha ka jingim U shu iohsngew tang na ki khana ba ka dei ka jingbehmrad kaba kham bun kyndon ban ia ka Beh Sier Kawei pat kaba la pynkmen ia u halor uta u kyrwoh ka long na ka daw ba uta u Ma Riñ u dei u longkñi uba u la ju kwah eh ban ioh iashongkai hadien ba u la kiew khet namar u tip ba ha uta don shibun ki bui bad ki syrtap jong ka jingtip la khyndiat u la don ruh ka jingsngewrem (kumba ka la jia mynkhadphra bnai mynshwa) ia ka jingbymtip sa ia ka Rangpubon ba ka dei ka shnong kaba dang hab hapoh ka Raid Kerhima Baroh shikatta u nang pyrkhat ba ka long kyrpang la kajong Te u la sngewsynei eh ruh ia u Ma Riñ, ia ka iing bad ïa ki para ki pyrsa jong u ba ki la ngat ïa ka dheng na kata ka jingshah hukum ha u Bad tang na ka bynta ban ioh sur spaiñ noh ïa kata ka la dei hi ia u ba un leit mardor noh khamtam ynda haba u la sngewthuh na u

Lyngskor Saber bad na u Syiem Khynnah ba ki kam ki jam ha ka Dorbar Hima ki la iaid beit iaid ryntih lut baroh Te kumta hangta hi lang bad u Byrmit la iapynbeit ia ka sngi bad la iawer la la ki nongbud - hynriew na ka liang u Syiem ar na ka liang u Byrmit ki nongbud nongrap kiba la ju long teng shisien ki paralok jong u Syiem ha ka por ba u dang long Syiem Khynnah hynrei kiba um pat ju ialam shano shano ruh naduh ba u la long Syiem Rangbah

Na ki hynriew la ar ki nongbud nongrap ia u Syiem Madur ia u Bakhraw Byrmit ban long phra sanngut ki dei kiba dang samla bad laingut pat kiba la kyriaw rta Uba la rangbah eh u dei uta u briew uba kyrteng u Khor uba la kumarban ruh ia lade ban long u Pha Khmat na ka bynta u Syiem Uta u Khor, ha ka liang ka rta u dei uba la kyriaw kumjuh kum u Ma Riñ bad ha ka liang ka jingtbit jong u pat kum u nongbehmrad u long ia uba la bna nam ha ka jingstet jingsneh ki kjat kum u khiat naduh kita ki sngi ba dang im u Kongngor Por (u kpa u Syiem) Te dei na kata ka daw ba ka Syiem Sad ka la kmen eh mar sien iasngew ba u paralok barim jong u men-kpa ruh un ia leit lang ha kata ka Beh Siblei, namar na u ruh don shibun kiei kiei kiba u khun un tip

***

Katto katne sngi ha shwa, u Ma Riñ u la sngewnoh mynsiem bha haba ki briew jong u ki la wan iathuh ba kim shym la iakynduh ia u Syiem markhmat U la shu pynlong noh tang da ka duwai jar jar ba u Syiem un wanphai noh na kata ka shang-pyrthei U la kmen pat mynhakata ka sngi haba u iohi ba ia ki jingduwai jong u la jubab biang, naba na ki nongbud nongrap u Syiem la nang wanpoi arngut ha shwa kiba la wan iathuh ba u

Syiem un sa wanpoi ha ka sngi babud Te kum u briew uba long ruh u bang biria-dei-por, hangta hi hakhmat kita, u la rwai u la shad ba u la sngewkmen eh

Ki nongbud nongrap u Syiem kiba la nangwan ha shwa ki long ki parashnong u Byrmit kiba ka kamram ia ki ka long ruh ban wan iakynduh ia uwei u nongpamthied uba shong ba sah ha rudnong ka Rangpubon ha kata ka jaka ba la khot Arpdamaw namar u dei u briew uba ia ithuh ithaw bha bad u Byrmit bad uba don ruh bad u ia ki sewbeh sewshiang Hooid une u briew un sa long ruh u nongialam-lynti ia ki jong u Syiem ha kata ka Beh Siblei jong ki

Ha ka sngi ba bud katba u Syiem bad hynñiewngut kiwei pat ki paralok nongbehmrad jong u ki dang don ha ka jingwan lynti jong ki sha Rangpubon u Ma Riñ u la pynlong sa ka duwai ka phirat ba ka jingwan u Syiem kan long kaba suk kaba biang Bad u la pynlong ruh ka shat ka kheiñ khnang ba ka ksaw ka kpong kan khie kumta ba ynda la ioh ban kjit u nampliang na ka ryngkap u Syiem ia ka mynsiem uta u Siblei un sa iapan sha lade da ka dohsyntai kaba u ju lmun eh na u kyndang uba kin ia ai Te hynrei hapdeng ba u dang lehniam kumta u la iohi pynban ia kaba pher ka dak ha uta u masi – ka dak ba u dei ym tang u Siblei ba ju pyllait nam-nyngkong shwa da ki syiem hynrei u Si Phanksaw syndon, uba ki longkynrad ia u ki la pynshong ki la pynkit ha u klongsnam jong u ia ka kupar kawei ka briew Lang bad kata ka dak la paw ruh ki jingbthah na ki longkynrad jong uta u masi bad shuh shuh de sa kawei ka dak bapher ia ki Syiem Madur ka ban sa jia ha ki sngi kiba kham hadien ka dak ia kaba ym pat long ban iathuh noh mynhakata Te ba la pyni ha u ia kita ki dak bad ia kita ki jingbthah, u Ma Riñ u la hap ban

mih pynstet noh na la iing ia kaban leit ap ia ki jong u Syiem ha Arpdamaw

***

Kat kum ba la bthah da ki longkynrad u Si Phanksaw u Syiem bad ki nongbud nongrap jong u la naduh Nongbah Lai Kut ki la wan da ki kulai hynrei ki dei ban hiarjin noh na kita ha Arpdamaw U nongpamthied la u don makna ia ki sewbeh, um dei ban pyndonkam ia ki

Haba la ioh ban bud-dien bad khang kdong ia uta u masi pat ym dei tang ha ka wiat ka siat ba la pynkynmaw ia ki kyndon hynrei ban bud pyrkhing shuh shuh sa kawei ar nalor kita Kaba nyngkong kumba u Syiem u la pdiang ia u kyrwoh bad ba u la wan kumta ruh u dei ban pyndep ia ka thwet tad haduh ba un da ia kynduh ia u Si Phanksaw markhmat Lada u kynran dien noh na kata ka beh ka thwet kaba sniew kan jia sa ia u Kaba ar haba la iakynduh markhmat pat u Syiem um dei ban wiat kyrkieh ia ka ryntieh U dei ban da iohi lut ia ka dur jong u Si Phanksaw – khamtam ia ka khlieh jong u ban tip shano ka phai Lada uta u masi u phai ia ka khlieh sha ka phang sepngi, lah ban siat ia u namar ba kata ka briew kam shym im shuh (la ia ka daw ka jingshitom jong ka ym shym la iathuh ha ka lieng) Hynrei lada u phai sha mihngi te horkit hordang

Ba la bud pyrkhing eh ia kita ki kyndon baroh, u Syiem Madur bapli u la poi wat ha u pud ba u la jan iap tyrkhong pdot ia lade ha kata ka Law Khyndai Kaba nyngkong eh ka daw dei ka jingpynshang uta u mrad phylla ia ki hangta ha khlaw kaba la

long haduh ar sngi lynter Kaba ar pat ka daw dei ka jingphet lyndet khlem iathuh jong uta u nongpamthied bad uwei u mynri na Rangpubon ki briew ba la pynbeit da u Ma Riñ bad u Byrmit ba kin long ki nongialam lynti Ka jingphet lyndet noh jong kita arngut ka la jia long tang na ka daw ba kim ioh myllon-iong

Nalor ar kitei ki daw sa kane kawei Hangta ha Law Khyndai kumba ki shympriahkti aiu re bym lah iohi ki la pynjia khnang ia kata ka jingjia hamar ka por ba dang shu dep bam step la iohsngew ia ka jingkynphur masi shathie sharum Mar mar bad suki jai u Syiem bad ki briew jong u ki la hiar shata na ka lynti kaba imat kop kum ka it katba uta u Si Phanksaw pat namarba sap ka sma um na ki ktang ki klong u khunbynriew u la kiew artet shaneng na kawei pat ka lynti

Haba la iohsngew biang ia kata ka kynphur masi ba ka la sawa sa shaneng u Syiem bad ki briew jong u ki la kiew pynstet na baroh arliang lynti bad dei hangne ba ki la ia kynduh markhmat ia uta uba ki thwet bad bud dien uba la phai la ka khlieh sha mihngi Bad ha ki kjat jong u la kylla lyngkrang lut ki tang-um kiba u la kyntur namar ba u kwah um imat, bad la pait lut baroh ki klong Te ba la shim por eh ha kaba lap bad ioh umdih da kawei pat la poi shaduh ba ki jong u Syiem ki la hap sahmiet noh syndon ha kata ka Law Khyndai ha ka miet ba-ar

5 U Lum Diengkaiñ ba la thoh tang khyndiat eh ha ka Skit Symphiang u Rbh S J Duncan u dei u lum-phylloit ba pyniakhlad ia ka Nongkyrdan na ka Law Khyndai

Mynshem snem ne mynhakatai ka pyrem shwa ba ka Shatai kan dih ia ka Um Sylli u Het u la wan ialam kheit 'la-

ıajew ıa ka bad ıa u Klon sha uta u lum namar ba kwah shet ıyntah sat da uta u hur-khlaw bad kı doh lyngkdon U la wan ıalam ruh ban pynı ıa kawei ka snait kaba don ha kawei ka khlaw ba khot Law Khyndaı (ka snait kaba ıa ka ıingphylla ıong ka yn sa ıathuhkhana u Klon ıa kı arngut kı nongbud nongrap u Syıem ha ka dhara xı) Bad deı ha kata ka sıen-wan ıong kı kumta ba ka Shataı ka la kum pynhap noh ıa ka tarı-dab ıong ka

Ha kata ka snem bad ha kata ka pyrem mynhaba u Syıem Madur u la wanpoı beh Sıbleı beh Sı Phanksaw sha kata ka Law Khyndaı deı na klıar uweı u dıengsnıng uba don ha une u lum ba u Shın ba snoh kıew dıeng kum u shrıeh u la ıohı ıa ka Nongkyrdan mynhaba ma u bad laıngut kıweı pat kı nongbud nongrap ıong u Syıem Madur kı la shang wad umdıh shane shataı hadıen ba la pynhoıt lut u Sı Phanksaw ıa kıta kı umdıh ıong kı Te kumta mynta ka shah ka phang ban shna rynsan ha une u lum na ka bynta ka dhara ba nyngkong eh ıong ka Skıt II kaba long pat ka dhara basaw ıa ka sawangka baroh kaweı

***

Da ka ıingıakynduh ıa u Khmıed ıa u Shın ıa u Tanem ıa u Syllon (kıta sawngut kı nongbud nongrap ıong u Syıem Madur) u Klon u la don ka ıingsngew kaba thıkna bha ba u Syıem Madur un sa wan poı sha Nongkyrdan Bad shısıen ba u la wan un hap ban sahmıet Te hynreı ıa u brıew uba kynıang ka burom bad ka kyrdan kat ma u haeı keıñ yn phah thıah lane haeı yn aı shong bam Kaba bıang eh deı kataı ka ıingıah Mar ıa shat ıingmut kumta, muk mak bad khruk khrak u la khohreh ban pynkhuıd ıa kata ka ııng Shı step shı step u la pynkhuıd ıa kı snur thapbawa u la kynther ıa ka pum pum, u la sar ıa ka madan, u la ñıad ıa kı

knor ki mula, u la pynbeit ia ki kamra khamtam ia ka kamra ban thiah u Syiem u la sait pynkhuid ia ki khiew shet khiew tiew bad u la lum la lang ia ki tiar ki tar ha ka rukom kumba dei ban lum ban lang ia ki – ia kiba long ban pyndonkam ba kin lah da kaba suk ban pyndonkam, ia ki bym long ban pyndonkam ban ym don mano mano ruh ba lah wat tang ban shu lushia kai ia ki Bad dei ha ki kynta ba u Klon u dang bunkam bha kumta ba u Syiem Madur bad sanngut ki briew jong u ki la nang jan ban wan poi sha ka iingtrep ki Rande katba sawngut kiwei pat kiba la leit shaw ia u Men Kyrsha (lane u Men Kynbat kumba ia khot ma ki) dang hamar shiteng lynti sha kata ka shnong Rangpubon Dei ba la leh u Klon kumta ba ka shyngkub jong ka iingjah ka la long ka parin ia ki dhara xi xiii xvii

6 Ka shyngkub jong ka iingjah kum ka parin ia ki dhara xi xiii xvii

Mynhaba dang iadon lang u nongpamthied bad u mynri uba da leh shongshit eh na ki nongbud nongrap u Syiem hangta ha Law Khyndai u dei uta u Prat U Khor u la mut ba un sa mai bad sneng ia u, hynrei kat ban da leh u Khor kumta ka kyrbei jong kata hi ka khlaw da ka thliew jong ka ka la ai jingsneng ia u nonglehkhlehbiej (hamar ka por ba u mareh) da kaba pynkhylliah ia ka khongdongjat kadiang jong u Bad namarba la mynsaw noh ma u kumta, ia ki kam baroh ba la bhah ha u ha kita lai saw sngi ha Nongkyrdan, la nang hap pynleh noh u Shin kum u para nonglaitum

Namarba ka kjat-khylliah u Prat ka la jem, ka sngi ha kaba ka Shatai Rande ka la lah ban kren briew biang ka dei ka sngi ha kaba une u nongbud bahynñiew u Syiem Madur (lane u

bynrap bahynriew u Khor) u la dei ban shimti noh la ka kam na u Shin kaba long ka kam sharai masi sharai blang ha iing ki Rande, katba kum ka jingpynbeit u Khor Te hynrei u Shin kum u sappurila uba ju sngewtynnad bha ban shna ia kiei kiei ha kata hi ka sngi u la sdang ban oh dur duitara ia kawei ka lyngkhot lymbong dienglipiang ba la pynwanrah khnang ki jong u Syllon mynhaba ki la wan ialam ia u Men Kynbat (lane u Men Kyrsha) na Rangpubon Bac ka la shim por tang ar sngi ba un pynwandur ia kata ka jyntem Bad ha kata ka sngi ba u Men Kynbat, hadien ba u la ioh iathuh ha u Syiem ia kata ka kem ka lar kaba la paw ha ka lieng ha Rangpubon, u la khreh ban leit phai noh sha la shnong u Shin pat hangta ha shyngkub ka iingjah u la pynkhreh ban tah snieh noh ia ka duitara namarba ka dieng ka dei kaba la dep rkhiang bha lypa – ka jinglehkam ia kaba ngin sa iohi ha ka dhara xi

7 Ka Wah Shyngiar kaba jngai kumba lai pda maw na Nongkyrdan ka dei ka parin ia ka dhara bakhadar jong ka sawangka Dei na kane ka wah ba u Het Rande u la pynpoi ia kata ka um haduh phyllaw-iing (kumba la kdew ha shwa) bad dei sha kane ka wah ba u Khor u la iawer leit sum kyrpang khnang ia u Klon na ka bynta katto katne ki jingkwah tip

Bad haba u Khor bad u Klon ki la wan phai na Wah Shyngiar ka lynti kaba naduh kata ka wah haduh ka iingtrep ki Rande ka la kylla long noh ka parin ia ka dhara bakhadsaw

8 Namarba la lait war ka Shatai na ka bih u thlen, u Klon u la kwah eh ban pynsngewbha ia u Syiem bad ia ki bniew jong u da ki khanatang bad ki puriskam Te kumta, ha kata ka miet hadien ba u la wan phai bad u Khor na Wah Shyngiar bad hadien ba baroh ki la dep ia ka bam jamiet,u

la ıathuh khana ıa kı nyngkong eh shaphang ka lawpaw, nangta sa shaphang u Lum Shadklew Namarba la sngewtynnad eh ka jingıathuhkhana bad ban ym ngıam shuh ıa baroh ban shong ha kynshoh ka Shataı kı nongbud nongrap u Syıem (laıt noh u Khor) kı la hap ban shong sngap noh na rympeı

Hadıen ba la kut kıta ar kı jingıathuhkhana, kı nongsngap na rympeı kı la phah ıathuh bıang sa kaweı Te hynreı namarba ka Shataı kam pat da don eh ka met kaba la khlaıñ la pynsangeh noh ıa kata ka jingkwah jong kıba bun da u Khor kum u rıew-rangbah Kumta u Klon u la hap ban ıathuhkhana noh ıa kata ha ka mıet kaba bud Deı da kumta ba kata ka rympeı ruh ka la kylla long noh ka bynta jong ka parın ha ka dhara bakhadsan ha kata ka mıet

9 U Lum Kpepjanbır ha ka Hıma Saw Kher Laı Lyngdoh u deı ka parın ıa ka Dhara xvııı

Ha uta u lum nalor kata ka kpep bad kata ka bır (kumba la khot kyrteng ıa u lum kumta) la don ruh kaweı ka jaka harud wah kaba kı brıew kata ka hıma kı ju ıa pynlong ıew man ka sngı rynghep Kat haduh kıta kı sngı ba la jıa uta u slap khyndaı sngı khyndaı mıet na ka bynta ban khuıd noh ka khlam-nongkyrdan la don de ha uta u lum ka ııngtrep bad kı lyngkha kı rısaı jong uweı u Kharbah uba long u nongsumar ıa kata ka kpep bad u nongkhmıh ıa kata ka ıew Deı ha ka ııng jong uta u Kharbah ba u Klon u la shong shakrı nyngkong eh kum u rakho shwa ba un wanpoı sha Nongkyrdan Bad deı na uta u Kharbah ruh ba u Klon u la nang ıa kata ka rukom pynkap ıa kı mrad haba rı ıa kı

kum ki jingri – kum ha kaba ri masi ba dei ban ri lang bad ki blang bad kum ha kaba ri syiar ba dei ban ri lang bad u sniang (Uba la jalam shong shakri ia u Klon ha iing uta u Kharbah u dei u hynmen jong u hi uba kyrteng u Myllon uba ia lade pat na ka wan shong bylla rep u la poi shongkha syndon ha ïing kita ki kynrad ia kiba uta u Kharbah u khot ki NONGMARSHAN ïa ki) Te hynrei namar ka jingiap kyndit noh jong ka tnga na ka jingpang aiu re, uta u Kharbah u la pait dohnud bad pang mynsiem shisha shisha kat haduh ba u la ieh iingjah noh syndon ia la ka jong ka iing bad ieh syllai ruh ia la ka jong ka jakarep ha uta u lum bad phet duhai sngi noh ia lade sha bym don shuh mano mano ba tip Te ba la ieh iingjah noh uta u Kharbah ia la ka jong ka ïing bad ieh syllai ia la ka jong ka jakarep u Klon u la hap ban leit wad jakarieh noh ia lade shipor ha iing u hynmen hạ iing ka kynsi da kaba u la pyrkhat ba un sa hap leit phai noh sha shnong Te hynrei u la iakynduh noh ia u Bah Dit Kyrben ha kata ka ïing uba la phah ia u nangta sha Nongkyrdan Kumta dei naduh kata ka por ba u Klon u la tip ia u Lum Kpepjanbir

Ha sepngi mar pyrshah ïa u Lum Kpepjanbir don ka Riat Marshan Ha kjat ia ki don kawei ka them ba la khot Khliehkhim mynhakata bad Thum Thum naduh kata Ha arliang kata ka them pat don ar ki kshaid kiba ieng kum ar ki rishot-lieh bad kawei na kita ki kshaid ka long ia kaba la tip da ka kyrteng jong kata hi ka them ha kata ka hyndai

Ka Kshaid Khliehkhim ne ka Kshaid Thum Thum ka dei ka kshaid jong ka Wah Lai Thwei – kata ka wah kaba ha ki phud jong ka shatei sha khlieh ka kshaid nalor kata ka ïew, don kyrhai ki mawniam ki mawnam bad don ruh hangne hangtai

ki mawshyieng ki mawshongthait Lada bud ter ter ia kita ki mawniam ki mawbynna na kata ka jaka sha ka phang utei u lum uba i kum ka shyllang lap sa ia kawei ka jaka ba la pynlong ia ka iew kaba kham heh shuh shuh Tangba kaba kham phylla hi ka iew dei kathie hangthie ha ki phud ka Wah Laithwei – ka iew kaba nalor u khun-bynriew uba ju wan siew wan tda ju wan ruh tyngkhat lanor arngut ki puri-blei kiba shu wan iaidkai suwari tangba kiba wei la wan ma ki la shongshit ka iew ka hat bad la thnem ka die ka thied Ka nam shaphang kita ki puri-blei ka la par kylleng ka pyrthei bad bun bun na ki nongiaid pukir ka ri dkhar ki la ju wanpoi sha kata ka jaka tang na ka bynta ba kwah iohi ia kita ki puri Ym tang kita ki pukir hynrei u Het Rande ruh shisien u la pynpaw ia ka jingangnud jong u ban iohi ia kita ki puri mynhaba la iathuhkhana shaphang jong ki ha u da u Klon Te dei na kata ka daw ba u Klon u sa siat jingmut ban phah ia ki briew u Syiem Madur nyngkong shwa sha kata ka jaka namar dei sha kata ka phang ba u Het u la thew la ki kjat ha kata ka janmiet mynhaba u la iehnoh ia la ka jong ka para bad ia la ka jong ka iing ka sem Lane lada ym dei shuh ia kita ki puri ba u Het u la kwah iohi lehse ka la jia long noh na ka bynta kawei pat ka daw ia kaba ngin sa sngewthuh ia kata na ka Dhara iii

Kumno u Khor bad hynñiew ngut kiwei pat ki nongbud u Syiem (ba la tip noh kum ki Bynrap u Khor ha ki dhara ka Skit V) ki la lap ia u Lum Kpepjanbir?

Hadien ba ki la mih na Nongkyrdan kijong u Khor nyngkong eh kila leit sha kjatlum Sohpetbneng ia kaban kylli na ki shnong hangta hangno ka don kata ka Krem Langlieh bad kata ka Synrang Lwai Haba ki la lap ia kita ar ki jaka kiba don

harud Wah Umiam, ki la iohi ruh sa ia kata ka shnat-wah kaba, haba ki la bud artet ia ka (kat kumba la batai u Klon ïa ki) ki la poi syndon haduh kata ka shnongrit ba la khot Mawtyngang Bad dei na kata ka shnong ba ki la iohlum jingtip pat sa ïa ka phang ba don u Lum Diengiei, uba ha pyrshah ia u hangne ha shiliang dei uta u Lum Kpepjanbir

10 Ka lyngkha ki Nongsohlangnar ha Domsohpen ka dei ka parin ia ka dhara bakhadkhyndai jong ka sawangka u tyndai-iing jong ki Nongsohlangnar u dei ka parin ïa ka dhara ba-arphew bad ka Arlad Krem Symper ka dei ka parin ia ka dhara ba-arphewwei Baroh lai kine ki parin jong ka Raid Saw Symper ki don jngai jngai na u Lum Íawpaw hynrei da ka bor jong ki thymbrong la pynïajan ia ki sha u

Kaba da kham shem jingeh ia u Khor bad ia ki Hynñiew Bynrap jong u ban shem te ka dei shisha ia uta u Lum Kpepjanbir bad ía kata ka iew ha ki phud ka Wah Laithwei Tiap ka sngi marsien ia lap ia uta u lum ia kata ka iew, kim shym la shem jingeh shuh ruh ban shem ia ka iing ki Nongmarshan ban ia kynduh ia u Myllon ha kata ka iing bad ban iohi ia kita ki pukir ka them Khliehkhim

Hadien ba ym shym iohi syrwet eiei ruh ia u Het ha kata ka them dei une u Myllon uba la íalam lynti ia ki haduh kata ka jaka ba lah ban iohi kyndiang ïa u syntai jong u Lum Symper bad ia ka Sohlangnar (ka shnong barit) kaba don ha ka lynti sha uta u lum Ïa lade te um shym la treh shuh ban tur palat shatai shakhmat namar ka jingsheptieng ia la kijong ki kynja bakha kiba la byrngem ban shim wat ïa ka jingim na u, tynna ba u leit

kiew sha shnong jong ki, na ka daw ba ka jingriewspah kynsan jong u ka dei kaba la pynsuba sniew palat ia ki

***

Wat la ngi lah ban ong ba ki nongiaid pukir ki dei ki briew kiba la pynkyrpang ia la ka jong ka jingim hangne ha bynriew hynrei ka jaka ba kham iasngew huihui hi ma ki dei kathie ka them ha kjat u Lum Kpepjanbir U lum ha Saw Symper lane ka raid ha kaba une u lum u don ki lah ban khring jingmut tang ia ki katto katne ngut La jar katta ruh une u lum kane ka raid u la long syrñiem la kum ka Them Khlieh Khim shisien mynwei namar kane ka hamsaian Kylleng ka ri dkhar naduh arliang rithor ka Wah Syllang haduh lynger pyntha ka Salam Duriaw, la bna hana ba don ka Krem Phylla hangta' Tip ei ba nang ban pynbna ia kaba kum kata ka hamsaian kat haduh ba ka krem baheh duh ha Lum Symper ruh tang la lait na ka samoi slap kam ju lah shuh ban ngiam jaka ia baroh ki nongwaniaid pukir Hynrei da ki bun bun snem la ki wad shitom makna ia ka krem phewse kim shem, la ki tied sa iai tied ia u maw uba kah ia kata ka krem ym man don satia ba wan plie Te ba ka por ka la shu sepei kai tang ha kaba peit shoh samthiah ia ki mawjymbuiñ kiba ka Mei Ramew ka la bsa la btiah ia u Kyllang ia u Symper mynhaba ki dang khyllung lane twad pynjah kwah ia kata ka umsum ba pyntiew u Biskorom ia ki khun lajong, suki suki kita ki nongwaniaid pukir ki la nang ia jah ia jah Bad kiba dang poi shata ha ki sngi kiba hadien ki long sa tang khyndiat eh kum kita ki pukir kiba ngin sa ia kynduh ha ka dhara ba arphewwei – u Pukir Lyngkot uba dang buh la ka jingkyrmen ha ka jingeit ka sim na khlieh bad u Pukir

Jrong uba ka jingwad jingtip jong u ka thew sha ki khuiñ kiba kham jylliew

H oid ha kito baroh kiba da thrang bad kut jingmut shisha ia lade ban ngam sha ki khuiñ ba kham jylliew jong ka jingpyrkhat kum uta u Pukir Jrong ka Raid Saw Symper bad ki shnat jong ka baroh ki dei kata ka Par Bad kawei na ki spah barieh kiba don ha kata ka par ka dei ka khana parom shaphang ka ïawpaw (ka jingiathuhkhana ia kaba u Klon u la iathuh ïa ki jong u Syiem Madur ha shwa ka Dhara xv bad ïa u Het Rande kham ha shwa shuh shuh ia kata, bad ka jingiathuhkhana ïa kaba la iathuh biang ïa ki jong u Khor da u Myllon ha kawei pat ka rukom, ïa kaba yn sa iathuh ha ki sla bad ki lynnong kiba kham shadien) Bad dei da kaba pynshong nongrim na kata ka khana parom u Klon ba ki jong u Khor ki la kloi ban leit wad ia u Het Rande sa sha Raid Saw Symper hadien ba kim shym la lap ne iohi syrwet ia u ha Lum Kpepjanbir

Ka rong ka taw

Dhara I

(Ha kjat-kper ki Rande)

Ka dei ka por nohphaisngi Wan kheit 'hurkhlaw ka Shatai Ka iohi ia u Tit Ka tur kham shajan ban peit iapngiah ïa ka jingitynnad jong u Shat jingkynmaw noh ha ka ki 'tien-sneng u Het ha ka sur kum u **Khor Ktien'** -

"Hep, kynmaw keiñ ban klet jynduh noh ia kato ka jingjia khyllah sngi Bha kaba klet bad ngim bit ban dang kynmaw pat ïa ka ïa uto u bseiñ nga la dep bret hangthie ha kjat-kper, hynrei ki shyieng jong u kin ïai sah slem ha kathie ka jaka Ka kjat ngin

ıaıd sumar Ka ktı ngın kner tıpbrıew lane ka apot sepsngı kan wan hap halor ka ìing jong ngı Tang arngut shıpara ngı ıa don ynnaı ıa thar shyıeng bseıñ mo Hep Lada khlem maphı kan myntoı aıu ıa nga ha kane ka pyrtheı sngı Lada khlem manga pat ruh phı la poı ha ka jynjar em weıbrıew hangne ha rı-khlaw?

(Ka Shataı ka phaı noh na u Tıt bad sdang kheıt hur-khlaw bıang)

Sawa ramıa kı kyntıen na u Tıt ha ka sur kum u Jem Ktıen'

"Jalangap, Jalangap

(Ka Shataı ka rah shkor jrıang)

Leı phı phaı noh na nga?

(Ka Shataı ka thew ıaıd noh sha kaweı ka phang)

'Jalangap Jalangap Nga ıeıd te ıa phı '

Shataı Phuıt ka mrad ka mreng Phuıt phuıt phuıt ka mrad ka mreng

Jem Ktıen Jalangap Jalangap (sawa kham jam) Baleı phı kynphuıt ía nga haba nga nang ıeıd ıa phı?'

Shataı (kren khlem phaı) Me deı ueı eh uta ba men wan ıeıd ıa nga bad ban khot ruh ıa nga da ka kyrteng ba ıapher bak lybak na kaba la buh ı Pa ba la buh ı Meı

Jem Ktien Nga deı u Lurstep ba phyrnaı

(Ka Shataı ka sangeh khek na baıaıd)

ıa uba kı Khyndaı nangteı na jrong kı la shop noh ıa nga namar ka jıngıbha jong nga ìa ka longkyntheı ba bhabrıew tam kı Hynñıew Trep hangne ha tbıan "

(Ka Shataı ka phaı sha u Tıt)

Shatai Ka longkynthei ba bhabriew tam ki Hynñiew Trep hangne ha tbian! Mano kata?

Jem Ktien Maphi keiñ Jalangap ko Syiem ka Kut Shadem "
(Ka Shatai ka twad ia ki shkor)

Sawa ki sur ia tyrko

Khor Ktien "Bha kaba klet jynduh kum ia kato ka jingjia khyllah sngi bha kaba klet "

Jem Ktien Da leilei ruh em ngan ym shah ba in klet noh ia nga bad ia kito ki kyntien kiba nga dang shu dep phla shem mynsiem ha i

Khor Ktien "Ka Shatai ka dei ka para jong nga "

Jem Ktien I Jalangap i dei i syiem jong nga '

Khor Ktien "Nga la pom pyndkut ia me ar lyngkhot "

Jem Ktien Ngan iai khie im sa laiphewsien-ar ki dkhot

Khor Ktien "Phet me shisyndon nangne "

Jem Ktien To seh kynum kynrad (kren sur iam) nga da ieid hok te shisha ia ka para jong phi "

(Rwai ki Kyud u Sangthung bad ka Shatai ba la sngewieid ia ka sur ka tur kham shajan u Tit Siat u Tit ia ka umbiah jong u ha u pdot ka Shatai)

Shatai Hynrei 'Jalangap kam dei te ieid ka kyrteng jong nga katba kum ka suit ka shor na u klong u skaw ka jer ka thoh

Jem Ktien "Hooid baieid ka dei Hooid Jalangap' kam dei ka kyrteng jong phi katba kita kiba la jop thma teng ia nga shisien ki la ioh ia ka nam kum ki blei ki dken ha baroh ka niam ka

rukom jong phi hangne ha bynriew Hynrei to tip (~ kren sur jop) shisien ba nga la ioh ban bsut biang sha phi sa na kawei ka lynti ka jingjop kan sa long ka jong nga ha ka akher ka sngi bad ka pansngiat ka burom kan sa long ruh ka jong ngi bad ka jong ki khun ki kti jong ngi "

(Sawa biang ka sur ki Kyud bad ka Shatai ka jam suki jai ki kjat shaba don u Tit)

Shatai Ko Lurstep ba phyrnai ia uba ki Khyndai nangtei na Jrong ki la shop noh ia me shane sha Tbian tang namar ka daw jong nga lada don shisha ka jingkyrmen ba men sa long u Nongjop da ka jingiasynrop lang jong nga - namar la jingangnud ïa ka pansngiat ka burom kaba kum kata nga ruh nga wan mynta sha me

(~ kheit ia u Tit)

Bad ngan sien ia me ha ka shadem H oid ngan sieh burom ruh ia me ha la u pankhyllong

(Hamar ba ka jâm kliang ka lynñiar ba la thar ia ki shyieng-bseiñ)

Dhara ii

(Ha kynshoh ka Shatai)

Ha kata ka sngi, hadien ba la thar ïa kita ki shyieng-bseiñ, ka Shatai ka la wanphai noh khlem hur-khlaw na kjat-kper bad rung beit beit sha la ka jong ka kynshoh khlem da treh i shuh ïa ka rympei Ka la syep la syar bad dap thait ka shadem ym don pyrthei shuh Ka met ka la suh khriat bad ki dohksah ki la sdang khynñiuh rih baroh shirynieng Wat ban kynrong la ki kjat ha palong ruh, khamtam ka kjat ka mon, la hap ban iakhun

da ka jubor justi Na la ka palong ka khmied la ki khmat sha tyndai bad kyrpad ia ka jingiarap Ka phai pat sha pongshai bad ka iohi ia ka sngi ba ka la sdang sep Ka ioh jingsngewtngen khyndiat namar ba ki masi ki blang ba sharai u Klon ki la jan wan phai na lum ki jaka-phlang -

Sawa ka jingpah ki blang bad sawa ki sur u Klon

Sur sharai jingri

Ïong Ktuk! Lah poi ha siam roh phoh kwah rung hei ræ? Ding kwah lei pat soh shano? Mieh mo ioh nga khang khyrdiap ki jyngkhang te phan shem ka kmei artad [1]"

1 Ïong Ktuk! La poi ha sem ruh ym pat kwah rung hi? Dang kwah leit pat sa shano? Peit ho ioh nga khang khyrdep ki jyngkhang te phan shem ka kmie artad

(Pah ka masi)

Sur rwai sngewbha

Ïong pali iong khar
Ha ka iong ha ka runar
Nga ong ia pha wat shang than eh
Ioh buid bniat ki Laheh
Lieh phalang lieh phuh,
Ha ka lieh ha ka nang tuh
Ka per-tyrso hakhmat jong pha
Dang dei tang ka thei-shida '

(Pah ki masi)

Sur kren-kyrpong kren-phyllaw

'Kongthei, u nongsharai ia ki masi jong phi u la wan Kongthei, balei kumta jar jar mynta ka sngi? Wa-a, ka

jyngkhang sem-syiar ruh im pat khang!

(Sawa ka jingkynthlab sner bad jingpah ki syiar)

I leit shaei kumne? Kongthei, phi da sngap jar jar shisha mo mynta ka sngi?

(Ka Shatai ka jaw ummat)

Phi leh ia rieh ia luh bad u Kongbah ne? Kongthei Kongthei

Wan rung u Klon

Klon Kongthei!

(~ tur shajan ka palong bad peit lyngngoh ia ka jingjaw ummat ka Shatai Sawa ka pynshet dieng-kit u Het ha kyrpong iing U Klon u mih pynstet)

Sawa ki sur ia kren ha kyrpong-iing

Sur u Klon Kongbah! Ale wan peit kloi ia i Kongthei "

Sur u Het Ba i lei?

Sur u Klon Ngam tip

Wan rung u Het bad u Klon

Het Hep, balei phi thiah?

(Ka Shatai ka phai tlot suki jai ka khlieh sha u Het)

Phi sngew shitom kumno? Iathuh seh ia nga phi sngew shitom kumno?

(Ka Shatai ka kdew ia ka kjat)

Ba ka lei ka kjat?

(U Het u leit sha kjat ka palong U peit ia ka kjat ka

Shatai bad leh kyndit)

Phi leit sha kjat-kper ne?

(Ka Shatai ka kohnguh khlieh)

La thar shyieng-bseiñ?

(Ka Shatai ka kohnguh khlieh)

Wow ko Mei ia nga!

(~ pajut ia u ñiuh-khlieh lajong bad mih noh)

Klon Phi da thar shisha seh Kongthei ia kita ki shyieng-bseiñ?

(Ka Shatai ka kohnguh khlieh)

Phi leit leh aiu te shata sha kjat-kper?

(Ka Shatai ka peit dom ia u Klon U Klon u pynran tyrpeng bad mih noh)

Dhara III

(Ha phyllaw ka ïingtrep-rit)

Ka dei ka por kem dum jong ka miet U Het u ieng ha trai u dieng sohñiamtra bad kren weibriew ïa kine ki kyntien harum -

Wei briew nga la wan shane sha bynriew Wei briew ruh ngan iaid ia kane ka ri-khlaw shongbasa shwa ba wei briew ngan leit phai sha shnong ka lawpaw Ka jingkyrmen ka jingim katto ka la kut Ka iing ka sem sa shiphang sngi kan sa wai kan sa dam noh bad u moina-hai shen un sa iehnoh ia ka para jong nga Te shwa ba ka ïapduh iaptan kan wan jia halor ka jait ka khong jong nga ngan thom ïa ka sang ia ka ma baroh bad ngan ïaid pukir shilynter ka jingim jong nga "

(Wan ïeng u Klon nadien U Het u peit bynñiaw ïa u Klon bad iaid noh sha ka phang ba don ka shyngkub jong ka ïingtrep-rit U Klon u pynbud khmat nadien u Het)

Hadien katto katne por, wan biang u Het na ka phang ba u leit kham mynne ha ki riam kiba la kham pher U Klon u tur sha u Het

Klon Kongbah phin leit shaei kumne shi miet shi miet?

(U Het u kdew ia ka sepngi)

Balei te phim da ap haduh lashai?

(U Het u kyrngah khlieh bad kyndat ia u Klon sharud Ha ban jam artad sha lynti-shnong u phai sha u Klon)

Het Klon

(U Klon u leit shajan)

Me ruh lada me kwah leit noh nangne khie sa leit da kaba suk

Klon Em

Nga te ngan ia ap haduh ban da khyllip ka khmat i Kongthei

(U Het u leit noh)

Dhara iv

(Ha lum Diengkaiñ)

Ka dei ka por ba la sdang nohphai ka sngi Ha ka jingpah shongshit jong ki paitpuraw kiba ia don ha ka parin ki long u Syllon bad u Tanem Baroh arngut ki iashong halor u maw – u Syllon uba dang ktha pynum ryndang da u jajew bad u Tanem uba dang peit bishar ia kata ka tari-dab ba la khum pynhap ka Shatai mynshem snem kaba la kiew sarang bha -

Tanem Kane ka tari tharai yn dei ka jong no?

Syllon Yn dei palat ka jongno pat pha sawleiñ lait na kita ki trai ki bym pat ju ithuh ia nga ia pha

Tanem Tharai shna mano?

Syllon Mano pat lait na uta u Kamar uba la shna ruh ia ka tari nga ka tari pha

(U Tanem u iohi ia u Shin sha shiliang lum)

Tanem Tei u Shin u la wan

Syllon U Bah khmied pat u jah shaei?

Tanem U la ioh sieh lama sa shatai sha shiliang lum ban ne, me leit tip!

Syllon Ym lah thikna hi keiñ ia ki symbai phiang-phiang bam sih kum kito

Katba shu peit nangne te ki ktang hi imat dei kiba la dap

(~ ieng na bashong)

Lap ne em?

Shin (na shiliang lum) Haba la wad manga balei ym lap?

(U Syllon u mareh sha u Shin)

Wan u Shin uba da kieng artad artylli ki ktang-um ha tyrpeng bad rah artylli ki shanah ha kti U Syllon u bud kham hadien bad ka shanah ba la don um ha kti, u da dih um ia iaid artad

Tanem Na kata ka shnong ba me iohi na kliar lum me ia lap?

Shin Te yn palat pat na shaei pha sawleiñ?

Kyrteng ka shnong ruh Nongkyrdan

Tanem Nongkyrdan!

Ka shnong ka khlam ka rashæ?

Shin Hooid kata

Tanem Nud hı pha ban ıa dıh um kum na kata ka shnong?

Shın Ym nud te ıa shah tyrkhong

Syllon Aı shuh lıh Shın hangne Tæ kata ka um jong me te kaba da shngıam hı raı haduh u pdot

Shın Ía dıh antad ho lıh ıoh shu lut noh ka um tang ha me kıne

Syllon Lut te leıt tong bıang da kaweı

Shın Leıt tong bıang da kaweı? Mano ban leıt?

Syllon Lada ym treh leıt manga ruh, sa leıt bıang ma me

Shın Leıt bıang ma nga? Ong phı baraı [2]

2 Kynnoh kumba kynnoh ıa ka karaı Ia ka jingmut peit ha Appendıx VI

(U Tanem u mut ban shım kaweı ka shanah na u Shın)

Shuh wat ktah ıa kıne Kım deı kı shanah ba phın ıa dıh ma phı kıne Kı deı kı shanah na ka bynta u Syıem bad u Bakhraw Byrmıt

Tanem Byrmıt Byrmıt Byrmıt Sngew ngıah ja pynban!

(~ shım noh da ka shanah u Syllon bad theh um ıakren artad na ka ktang ba kıeng u Shın)

Baleı lıh Shın me ıa sngewburom eh ıa u Byrmıt jong me haduh katne katne?

Shın Para mar shnong te me 'lok yn leh kumno? Sa kaweı shuh shuh ruh ka long ba um shym la knıeh ıa ka Khyllud jong nga na nga kumba u la knıeh ıa ka jong me na me Toı ha ka jıngshısha te yn jın da la deı ıa me em ba kı syıem kın pynlong ka Rıng Kongngor?

Tanem To sngap pha Dohbyrtun!

(~ phylliew um biang na ka ktang-um u Shin)

Shin Sa kawei

Hynne pha kren la kumba pha tieng eh ia ka khlam hynrei mynta pat la palat ia u la-pan-um balei mo?

Tanem Ka banse ka thom ia ka sang te pha ki ong ko para marshnong ki mentuh-kulai

(U Syllon u iohi ia u Klon bad u Khmied sha shiliang lum)

Syllon I lyngkot di-aiñ aiu pat itei iba iawan lang bad u Bah Khmied?

Shin Dei utei keiñ Bah Syllon uba la ai kane ka umdih ia ngi U nongsharai masi ha iing ki Rande

Tanem Ki Rande?

Syllon Me tip aiu eh ma me shaphang kita ki Rande ba me kylli jurip mar syniohsngew shaphang jong ki?

Tanem Ha baroh kawei ka hima Madur Maskut naduh Domria haduh Kuwaiñ lait noh na ki syiem don mano kiwei pat ki ban kham khraw ka spah ban ia ki?

Syllon Ade u Tiplut

(~ khem paralok artad ia u Tanem na ryngdang)

Shin To iasngap noh

Wan u Khmied bad u Klon Baroh arngut ki da la kieng mar mar ar ki ktang-um

Klon Kumno Bah?

Tanem Kumne keiñ Khublei shihajar nguh ia phi na ka bynta kane ka umdih

Klon Koit kam pher

Tanem Phi la leh bha shisha ia ngi Ah ban da don ka lad ka lynti ba ngi ruh ngin ioh leh bha kylliang ia phi te mo?

Klon Don eh lada phi mon shisha ban leh bha Te dei na kata ka daw ba nga la wan on lynti ia u paralok jong phi haduh hangne
(~ ai artad ia ki ktang um kiba u kieng ha u Tanem)

Syllon Phi kwah ba ngin iarap aiu te ia phi?

Klon Ine i Bah in sa iathuh
(~ kdew sha u Khmied)
Kaba nga shu kwah ban iathuh lyngkot iaphi kiwei hangne ka long ba ka kynrad jong nga ka shitom eh Wat ka jingim jong ka ruh imat la ha tmier ka Kshaid Remdaw

Syllon Ka Kshaid Remdaw? Kaba don shaei kata ka Kshaid?
(U Klon u wiat samrkhie)

Shin Shajan Nengsalam pha kalæ

Klon La tyrsiang ki kjat jong phi hangta ka mynsiem la sha lawpaw

Syllon Sa kata kawei ka jaka ruh dei kaba ngam pat ju iohsngew

Klon Ngan sa iathuh ia phi ynda phi la wan sha Nongkyrdan Khublei ngan shu leit noh
(U Klon u leit noh)

Syllon Bab re!
Lada kumtei te don khiat don sier hi kaba lah ban iakob bad u ha

ka ryngkang ha ka rynsied? Wat ma me ruh Shin ym pat long pleng hakhmat jong u!

Tanem Koit shaphang jong u
Kaba ngi dei ban iatip noh mynta hangne ka long ia ka jingshitom kata ka briew

(~ peit ia u Shin)

Ka shitom kum ei?

Shin Uba la leit rung haduh ha iing te dei u Bah Khmied pha Mara' sawleiñ Kylli na u

Tanem Ka shitom kum ei Bah Khmied?

Khmied Ka ka ka ka ka ka ka thar shieng-sheiñ [3]

Tanem Ym dei ba ka pang khlam?

Khmied Ka thai shieng-shein ng' ong hngewthuh?
Him kien no me k ne [4]

(~ ai artad ia ka ktang-um ha u Syllon)

Shin To ngin ialeit noh keiñ kata baroh

(U Shin u Syllon bad u Khmied ki leit noh Tang u Tanem te u da ieng pyrkhat shwa shiphang arphang)

-3 ka thar shyieng bseiñ
-4 Ka thar syieng-bseiñ nga ong mem sngewthuh? Shim kieng noh ma me kine

Dhara v

(Ha Law Khyndai)

Ka por ka dei mynmiet Ha ka jingsawa jong ki ñiangkynjah bad ha ka jingpah jong ki mrad-khlaw hateng hateng hangta ha Parin don lai ki kyntem-ding ka kyntem-ding banyngkong ba shong syaid ding u Syiem Madur bad u Bakhraw Byrmit kiba da iabam iadih artad ka kyntem-ding ba-ar ba shong syaid ding u Shin u Syllon u Tanem bad u Prat – u Shin u dang shna besli katba kiwei pat ki nang ia peitkai myllen ia u ka kyntem-ding balai ba dang syang doh iartung u Khor bad u Khmied Don lang ruh u Pynter bad u Khem ha kata ka kyntem-ding balai kiba nang leh ia kane katai -

Ha ka kyntem-ding banyngkong

Byrmit Ani-i-i, ka um te ka um kynrad phi mynta nga la sngewthuh Hynne tang ban iakren iakhana ruh ym sngewlah shuh em ba la tyrkhong than eh u tangdaw?

(U Syiem u wiat samrkhie)

Lada ym dei ba lap ki jong u Bah Khmied ia kata ka shnong te mo Um tip ngi la ia long kumno mynta?

Syiem La ia iap tyrkhong pdot syndon hi keiñ

Ne phi ong kumno?

(U Byrmit u kohnguh khlieh)

Ha la ka jong ka it ka hima haduh katne kan jia La sngewlehraiñ hi wat ban iathuhkhana sha kiwei

Byrmit Ka daw baroh ka dei na uto u Nongpamthied Nga la nang shaniah ia u kum u 'lok hynrei haduh katne u nud ban shet kylla

Syiem Tangba don pat hi la ka jingsneng haba da mad da lade ia ki jingeh kum kine ha ka jingim

(P-l-u-d put u Shin ia ka beslí jong u ha kyntem-ding ba-ar U Syllon u Tanem bad u Prat ki ia rkhie biria)

Byrmit Nga te nga i lyngngoh 'sha phi ia une u Shin Ban shna ia kano kano ka jingput ka jingtem u nang eh hynrei ban put ne ban tem da lade pat um ler Balei mo?

Syiem Baroh u briew ha la ka sap ka sap

(Put biang u Shin ia ka beslí ha kaba u Khor bad u Khmied ha ka kyntem-ding balai ruh ki la ia rkhie lang)

Hapdeng ki ar kyntem-ding

Byrmit To keiñ noh Shin kato ka put shyngwiang jong me ba ioh sa shad phur sa ki khnai shato sha kyndong lashibit

Shin Bah Byrmit Kum u Bakhraw jong ka hima na ka shnong Lait Um jong ngi te to da tip noh phi nadien kane ba kim ju khot shyngwiang ia kane

Byrmit Ki khot kaei?

Shin Ka beslí

Byrmit Pher aiu te me ka beslí na ka shyngwiang?

Shin Ka beslí ka dei ia ki sur-lum ka shyngwiang ia ki sur-iam

Tanem Iohsngew?

(~ kren sur tohmet)

Shin Ka beslí ka don hynñiew thliew ka shyngwiang pat phra

Tanem Sngewthuh?

(~ kren sur tohmet)

Byrmit Sha Syllon ka long kumta?

Syllon Ha kiba shu tip khlem nang
Hynrei ha uba da tip uba da nang
(~ kdew sha lade),
ym iapher eiei ruh ka besli na ka shyngwiang

Byrmit Ka dei eh kata
(~ rah kti ia u Syllon bad phai noh sha la ka jong ka kyntem-ding)

Ha ka kyntem-ding ba-ar

Shin (ai artad ia ka besii ha u Syllon) To shim ei noh syndon ia me hi kein kata Me uta uba da nang bad uta uba da tip
(U Syllon u put ar lai ang ki sur-lum)

Syllon Kata kein me ka dei ka rukom put sur-lum jong uba nang To sngap pat mynta sa ia ki sur-iam kiba ngan put da kane kajuh ka jingput
(~ put khyndiat ia kata ka sur)
Dang don jingduna hi khyndiat khynsoit ha ka rukom sam thliew
(U Shin u knieh kynthet ia ka besli na kti u Syllon)

Ha ka kyntem-ding banyngkong

Syiem Um phi tharai kata ka theisamla kan dang lah hi ban im haduh lashai ka sngi?

Byrmit Lada ki blei ki dang ibit ba kan ioh diang ia ki jingleh bha na phi balei kam im?
Ne phi la klet noh ia u Si Phanksaw?

Syiem Uta u khynnah uba peit ia ka tip un dei uei mo?

Byrmit U lah ban dei u para, namar katba lah ban ia sngewthuh na u Bah Khmied te u khot Kongthei' ia ka

(~ khreh thiah noh artad)
Um lada phi kwah ba ka lashai kan poi noh bha ba khip noh la ki khmat

Syiem Nang thiah maphi

Byrmit (kup nep artad ia lade) Ari i-i
I nep te i nep kynrat hi sa kumba ong ki Kerhima shane
(Ha kyntem-ding ba-ar u Syllon u shim ia ka besli na u Shin bad put pynmyllen da ki sur-lum namarba ka doh iartung ha kyntem-ding balai ba pynsyang na ka bynta jong ki kam pat ih)

Dhara vi

(Ha Law Khyndai)

Ha ka step kaba bud Ka dei ka por saw ka tyngab Ki ding ha baroh lai ki kyntem ding ki la lip sah sa tang ka jingrhem jong u nga Lait noh tang u Syiem uba shu shong baroh kiwei ki dang ia iohthiah lyngngai Sawa ka jingpah jong ki sim bad kyndit thiah nyngkong eh u Byrmit -

Byrmit Are! lah da kyndit shwa maphi seh?
(U Syiem u wiat samrkhie)
Ne khlem iohthiah hi ne baroh shimiet?
(U Syiem u pyni ia u sein-iap)
Phi ioh pyniap haei ia u?

Syiem Najan khlieh jong phi

Byrmit Hæ!
(Kyndit thiah sa kiwei kiwei)

Khor Uei?

Byrmit U bseiñ

Khor U bseiñ?

(~ wan kham shajan Bud lang u Shin nadien)

U Tyrsia mo? Mano ba ioh pyniap?

(U Byrmit u kdew sha u Syiem)

Shin Lah da liar bseiñ seh mo Ñi Khor dang kumne por ruh?

Khor Lada um liar mynta ka pyrem te me mut un sa liar lano?

(U Shin u shim ia u seiñ-iap da u dieng bad pakhar ia u)

Me pa khar lei kumto?

Shin O balei te Yn shu ia syang doh?

Khor Dei na ka rukom ia bret pathar kumne keiñ ba sa thar shyieng-bseiñ kata ka khynnah ha Nongkyrdan

(Khrip khih ki irmat u Syiem)

Shin Te yn laleh kumno?

Syiem Bha ba shu tep

(U Shin u kohnguh ia ka hukum u Syiem)

Shin Ale lang bad me Prat

(U Shin bad u Prat ki leit sha ka jaka ba la pakhar ia u seiñ-iap U Prat u da iaid dkoh khongnek khongnek bad ia ka kjat kadiang jong u la dep sop dawai kynbat)

Byrmit To ngin la pynbeit noh mynta ia ki briew ki ban leit shaw la u Men Kynbat na Rangpubon, mo 'Um?

(U Syiem u kohnguh khlieh)

Khor Uba la kumarban lypa naduh hynne mynmiet te dei u Khmied

Syllon (peit sha u Khmied) La kynmaw ne Bah Khmied?

(U Khmied u wiat samrkhie)

Khor Ryngkat bad u Khmied te ia leit lang noh sa laingut kine u Syllon u Tanem bad u

Tanem Shin

Khor Em u Shin un hap ialam ia ngi sha Nongkyrdan

Syllon U Prat

Khor U Prat ruh em ba ioh u nang shitom shitom ka kjat

Khmied La u Hem [5]

Khor O hooid u mat leit noh u Khem

Tanem Ia Syllon kata khreh ngin leit noh

(U Tanem u Syllon u Khmied bad u Khem ki khreh leit sha Rangpubon)

Khor Ia ki Kulai ruh wan ialam lang noh syndon shane ym dei Syiem?

(U Syiem u kohnguh khlieh)

Tangba peit shane Khmied Ia u Nongpamthied ne ia u Mynri ynnai ktah kti

Khmied Dat heit [6]

(U Khor u phai wiat samrkhie noh sha u Syiem)

5 Lah u Khem
6 Dat beit

Dhara VII

(Ha Kynshoh ka Shatai)

Ka dei ka por shiteng sngi Ka Shatai ka thiah tlot ngai ngai Sawa ki sur iakren ha bar-iing -

Sur 1 Mar sien ia peit te la ithuh lypa phi mo Ñi Khor ia ka jingriewspah ki briew

Sur 2 Kiba i lehkhuid ruh artad Peit tang na ka rukom ba ki phikir ia ka umdih

Sur 3 'Lane ka lah ban long ba ki la nang ia ka jinglehkhuid na ka jinghikai ka khlam

(Sur 1 bad Sur 2 ki ia rkhie)

Sur 4 Khublei shihajar nguh ia phi ko Syiem ba phi la wan

Sur 1 Me dei ma me uta u Klon?

Sur 4 Hooid nga dei manga Ale rung shapoh

Wan rung u Syiem, u Byrmit bad u Khor na ka lynti ba la pyllait u Klon U Klon ruh u rung lang hadien ba la rung ma ki U Khor u leit twad ia ka Shatai na u thied ryndang

Khor (peit sha u Syiem) Dang don hi u khaw

(U Syiem u tur kham shajan ka palong bad peit bishar bniah ia ka Shatai na khlieh ha kjat)

Byrmit (peit ia u Klon) I bam ne em?

(U Klon u kyrngah)

Ka um?

Klon Eiei ruh em

Khor La katno sngi mynta i la thar ia kita ki shyieng-bseiñ?

Klon Lashibit janmiet ka la long lai sngi pura

(U Syiem u pyndei tiak ïa u Khor na kti Baroh arngut ki ia mih noh shabar)

Lada dang don jingkyrmen ba i Kongthei in im, balei phim ïa sdang noh shaid shaid ia ka jingsumar?

Byrmit Wat khuslai para

Ïa ka jingsumar yn sa sdang mar syniapoi u Men Kynbat na Rangpubon

Klon U Men Kynbat na Rangpubon? Sa shi sngi shuh shuh hi kein kata ngin dang hap ap ia ka jingiarap

(~ dem khrup ha ki kjat ka Shatai)

Wow ko Kongthei! Phi dang lah hi ban im sa haduh lashai?

Wan rung u Syiem bad u Khor

Khor Hep khynnah Long uba iaishah Ka hynmen jong phi kan im ïa kata nga tip ba kan im

(~ ialam noh artad ïa u Klon shabar)

Syiem Bapli u khynnah Dang ha ka rta jong u hynrei haduh katne u la hap ban kit ia ka lyngkor kaba khia

Byrmit Bad namarba u la shu kit jubor ia kata ka lyngkor u la nud ruh ban leh wat ïa ka kam kaba um pat dei ban leh

Syiem Kaei kata?

Byrmit Kane kein ka jingker dhara muka jong u ïa ka jaka-thiah ka nongpang la kumba ker ia ka briew kaba la iap

Syiem Ha leh ka dei ka rukom shnong jong ki?

Byrmit Ka rukom shnong khyllah aiu kata? Talwiar u Sohpetbneng ha Bri u Hynñiew Trep ym ju don mano mano ruh ba leh kumne

Syiem Haba ym ju don te dei ban pynduh pyndam syndon ia kano kano ka kam thaw-ar kaba dang shu sdang ban thylleng

Byrmit Yn ia pynduh kumno?

(U Syiem u weng noh ia ki dhara ki muka na u parkhnai)

Hynrei mano ban ker biang ia ki haba la dei shisha ban ker?

Syiem Ngan ker manga

(U Byrmit u wiat samrkhie bad kyrngah khlieh)

Wan rung u Khor, u da rah artad ia u Tit ba la sdang tyrkhong ha kti

Khor Syiem

Phi la ju iohi ne em ia uba kum une u Tit ha ka jingim jong phi?

(U Syiem u shim ia u Tit na u Khor bad peit bishar ia u)

Syiem Uba da iphylla shisha uta u Tit!

Naei phi kloi wan tam ia u?

Khor U ai uto u khynnah Bad u la iathuh ruh ia nga ba dei na ka jaka ba mih une u Tit ba kane ka briew ka la thar ia kita ki shyieng-bseiñ

Byrmit U Tit ha ka por pyrem?

(~ phai sha u Syiem)

Khor Nangta shuh shuh u la iathuh ruh ia nga ba kane ka briew ka pynlong Tiewlapih ia une u Tit

Byrmit U Tiewlapih aiu uta?

Khor U Tiewlarun kumba ia khot ma ngi

Syiem Kata ka mut ba ka jingthar jong ka ia kita ki shyieng-bseiñ ka dei namarba ka kwah ban kheit ia une u Tit-mih-lap

(U Syiem u mih pynstet shabar U Khor u bud nadien
U Byrmit ruh kumjuh tangba kham suki khyndiat)

Dhara viii

(Ha Kynshoh ka Shatai)

Ha ka sngi kaba bud Ka dei ka por mynstep Hajan ka palong ba thiah ka Shatai don tang u Klon marwei uba dang shong pyrkhat jylliew ha ka mula Don ruh sa kawei ka mula hajan hangta Wan rung u Syiem hadien katto katne por U Klon u ieng joit na bashong U Syiem u syrpud ieid ia u Klon bad shong ha kawei pat ka mula U Klon u mut ban mih noh -

Syiem Klon

Klon Paiem

Syiem Mano te ba leit bret seiñ-iap ha trai kito ki Tiewlarun? Lane ki Tiewlapih kumba ia khot ma me shane?

(U Klon u ring bad pyrsad mynsiem jlan)

Me bret ma me?

(U Klon u kyrngah khlieh)

Te mano?

Klon Paiem

Toi ha ka jingshisha nga da kwah eh ban tyngkai ia ka jingtip tang ha nga hi Hynrei ba la kylli eh kat da phi u Syiem, te kumno shuh keiñ ngan buhrieh ia kata

Syiem Lada ka long kumta to buhrieh ïa ka wat na ki shkor jong nga ruh kam pher bad ngan ym sngeweiei hi, haba me sngew ba ka long kaba dei ia me ban leh kumta

Klon Paiem
Haba phi pynshitom bad pynsaja ia u nongleh-kam-bymman dei ia uba kum uno ba phi da rai shaduh kaba pyndait diengsong?

Syiem Dei ia uba kum ma me une

Klon (knieh ktien) Balei?

Syiem Namarba me la nud ban kheiñ dukha ia ka briew kaba jhia la kum ia ka Rûh bym don shuh u Moina ha ka?

(U Klon u phai noh sha kawei ka liang bad ñiad ia ki ummat)

Balei me jaw ummat?

(U Klon u sngap)

To ñiuma
Namar lada ka long pat ka rukom ka dustur ba ju leh khyllah ki briew ha kane ka shnong ban ker dhara muka lypa shwa ba u moina un phet na ruh-bynda ngan sa pynshitom lei kumta ia me

Klon Nga khlem ker te Paiem ma nga

Syiem Mano ba ker?

(U Klon u sngap)

Ïathuh ia nga mano ba ker?

(U Klon u sngap U Syiem u ieng noh na ka mula bad bat ieid ia u Klon na tyrpeng)

Klon, me shaniah ne em ïa nga?

(U Klon u kohnguh khlieh)

Te balei pat ba me dang ialeh hi ban buhrieh ia kiei kiba nga kwah ban tip na me?

(U Klon u dang sngap hi man man U Syiem u pyllait noh na kata bat tyrpeng ia u Klon bad mut ban leit shong biang ha ka mula U iohi ia u Panjari ha madan U khar ia u)

Klon Paiem

Lada ngan iathuh noh ia phi mynta hangne mano ba ker dhara muka ia ka kynshoh i Kongthei phi kular mo ban ym pyndait diengsong ia u?

Syiem Me pan ia kata ka kular na nga kum na u Syiem ne na uei?

Klon Kum na u Syiem

Syiem Nga kular

Klon U ker u Kongbah

Syiem U Kongbah! U Kongbah aiu uta?

Klon U hynmen i Kongthei

Syiem U don shaei mynta uta u Kongbah?

Klon U la leit kylla pukir

(U Syiem u peit ia u Panjari u peit ia ka Shatai u shong ha ka mula)

Syiem Kata ka mut ba une u Panjari u dei u jong uta u Kongbah uba la kylla mynta u Rangshulai ka Nongkyrdan?

Klon Hooid u dei Ka tamti tamjat ka lah ban dei ka jong i Kongthei hynrei ka lait ka let ba kham palat hi te ka dei ka jong

Kongbah namar ia uta u bseiñ ruh dei ma u hi uba la bret pathar hadien ba u la pyniap bad pom pyndkut ia u ar lyngkhot

(U Syiem u kynmaw ia ka jingshahmai u Shin ha u Khor)

Syiem Uba heh uta u bseiñ?

Klon Ar pungkti eiei
Paiem, dang don shuh shuh ba nga kwah ban iathuhkhana ia phi shaphang uta u bseiñ

Syiem Hato iathuh

(U Klon u iathuhkhana slem jlang ia u Syiem)

To ñiuma

(~ wah artad ia u Panjari ha khlieh palong ka Shatai)

Na kata ka jingiathuhkhana jong me ia nga ka khana parom ruh kan sa iaid pateng la pakit ha lyngwiardpei ki khun ki hajar ka Madur Maskut shi Inger ka hima bad ha lyngwiardpei ki khun ki ksiew u Hynñiew Trep ruh shi byndar shaphang ka Tiewlarun Hooid ka khanatang kaba yn iai bteng ia ka na ka por sha ka por khamtam lada ka Kongthei jong me kan khie bynriew pat na kane ka jingshitom jong ka

Klon In im U Ñi Khor u la dep ong ia kata ka ktien mynhynnin ba in im

(U Syiem u wiat samrkhie ia u Klon)

Wan rung u Byrmit bad la ka tangduma ha kti

Syiem 'Um kam bha ba ngin ia pynlynguh tdem hangne

Byrmit Balei?

(U Syiem u kdew sha ka Shatai U Byrmit u kohnguh khlieh bad ai noh ia ka tangduma ha u Klon U Klon u mih noh U Byrmit u shong ha ka mula)

Um Tharai lada dei ba shitom i Syiem Sad ka Hima kumne hato phin wan ap pynshitom haduh katne katne?
Wat hynne mynmiet ruh nga i kumba phim kwah shuh ban thiah ban dem ia lade

Syiem Sa ka pali jong nga mynta ban pynkynmaw ia phi Ba jan ia iap tyrkhong pdot baror shiphew ngut ha u Si Phanksaw, hato ym dei namar kane ka briew?
Haba la poi shaduh ka kyrdan kum u Bakhraw ka Hima to ynnai kren shuh seh Um kum u khynnah

Byrmit To ñiuma katba ong ki Syiem
Tangba tang kane kawei Hato phi tharai ba kane ka briew kan ieid ia phi lada jia ba ka lait wai na kane ka jingshitom?

Syiem Kan ieid La ym kum ia u samla-briew hynrei kum ia u Syiem hi nga tip ba kan ieid
(~ sngap shiphang)
Um Don jingsngew-wit aiu te ia phi lada ngan phla hok noh mynta hangne ba nga la i iapmat eh ia kane ka briew?

Byrmit Phi dang kynmaw phi kylli aiu ia nga myn armiet ha khlaw? Uta u khynnah uba sumar ia ka tip un dei uei mo?' phi ong Bad dei ia kata kajuh ka jingkylli ba la sdang ban puson sa ma nga mynta hangne Ha shnong ba la sar ka khlam, tang kumne arngut ban ia im kyrpang ka mut aiu? Nalor kata, sa ka jingipher ki shyieng uto u bseiñ
(U Syiem u pyni ia u Panjari)
U Panjari jongno uto?

Syiem U jong u Rangshulai na Nongkyrdan

Byrmit Uei uta pat?

Syiem U nongpyniap ia u seiñ-khyllah-shyieng

Wan rung u Klon da ka dur-khmat bad ka sur-kren ba la ikmen sngewkmen mynsiem

Klon Paiem Ki briew jongphi ryngkat bad u Men Kyrsha na Rangpubon ki la wan poi

Byrmit Ki ia wan kumno?

Klon U Men Kyrsha u lam nakhmat ki briew jong phi ki bud nadien U Men Kyrsha u rah la u lasier ki

Byrmit (knieh ktien) Ki wan da ki kulai ne kumno?

Klon Da ki kjat

Byrmit Kumno ki kloi da poi haba me iathuh ba nangne sha Rangpubon shim por jan shiteng sngi lada iaid lynti ki bym tip?

Klon Tip kumno ki kloi ia kata te ngam tip Sa kylli hi maphi keiñ na ki

Syiem Wan ialam ia u Ma Riñ shane

(U Klon u peit kumba lyngngoh)

Byrmit U Syiem u mut ía u Men Kyrsha jong me

(U Klon u wiat muiñ bad mih noh)

Ki la ia mih na Rangpubon mar ia saw ka tyngab hi keiñ kata ka mut

Syeim Lehse

Wan rung u Klon, u Men Kyrsha bad u Khor

Men Kyrsha (bat artad ia ki kti u Syiem) Khublei Paim Kani mo ka bru ba da u Si Phanksaw na ki tyrsim u kani u katha? [7]

Syıem Hoı kanı Ma Rıñ [8]

(U Men Kyrsha u pyllaıt noh ïa kı ktı na u Syıem bad leıt shajan palong ka Shataı)

Men Kyrsha A ka Maıdulı u Syım Longpun kynrat

(U Men Kyrsha u twad ıa ka Shataı na u thıed ryndang U peıt ıa kı khmat jong ka U rah ıa ka ktı kamon sha jrong bad pyllaıt Ka ktı ka Shataı ka hap tlot wab lywab)

U khaw ka bru te æ bun u se ja Juh kham æ re kı bru kıba thar shyıngbseıñ jı lah kyrda slem kum kanı ka Maıdulı u Syım

(U Syıem u saw kyrang kı skhor)

Khyndaı bneı hashwa u slap khyndaı mıt khyndaı sngı la wan ka nga jı pyllaıt ıa ka na bıh ka khlam Khyndaı bneı hadın u slap khyndaı mıt khyndaı sngı la wan bıang hı nga jı pyllaıt pat ıa ka na ka bıh u thlen Hoı khyndaı bneı hashwa u slap khyndaı mıt khyndaı sngı la wan ba nga jı pyllaıt na ka bıh ka khlam sheı re tang ka ıa u Kongbah ka baroh mynta kynmaw nga

(U Byrmıt u peıt ıa u Syıem)

Shano sha em u? [9]

-7 Khubleı Paıem Kane mo ka brıew ba ıada u Masıkı Ryngkew na kı tyrsım u ksuıd?

-8 Hooıd kane Ma Rıñ

-9 A Ka Paıla Ksıar u Syıem Longpun Kynrad

U khaw ka brıew te uba da bun shısha Ym kham don ki brıew kıba thar shyıengbseıñ kıba lah ban kyrda slem kum kane ka Paıla Ksıar u Syıem

Khyndaı bnaı ha shwa u slap khyndaı mıet khyndaı sngi nga la wan ban pyllaıt ıa ka na bıh ka khlam Khyndaı bnaı hadıen u slap khyndaı mıet khyndaı sngı nga la wan bıang mynta ban pyllaıt pat ıa ka sa na ka bıh u thlen. Hooıd khyndaı bnaı hashwa

u slap khyndaı mıet khyndaı sngı nga la wan ban pyllaıt na ka bıh ka khlam ym tang la ka hynreı ıa u hynmen jong ka ruh nga la kynmaw mynta hangne
Shano u don?

Byrmıt Sha ka lyntı kı rangshulaı

Men Kyrsha Aha! U Karew u Jumang sha ka luntı kı rangshulaı? Kata te sheı uba la rem jo To u tıngeıt ıh jı phet u Tang u Syım Longpun u bru ba shlur te neh phı ho ba jı long ktı ba íarap haduh ba jı kheı khlıh kanı ka bru

(U Men Kyrsha u wad ıa u lasıer u Khor u aı ıa u lasıer ha u)

Da unı u lasır jı beh tyrut shwa nga

(U Men Kyrsha u ıeng sngap jar shwa shıphang na ka bynta ka duwaı ka phırat nangta u kyrbeh bıang,

Chısh ka sılaı ka sıdoh ka ıe kata kaba jı wan pynshıtom ıa kanı ka Maıdulı kaba jı long ka Kongrı u Syım Longpun syndon Cheı makna mı uta u sı-ıong u sı-bah, u thlen u tyrsı u basır u bakrang u kanı u katha – ıa kynduh hı pha bad nga te shano jı lah ıeng pha? Da hok hı mo kum me uba poh hı shong me ha ka met ba kyntang ka bru? Em hı mo ka sot ba ka mynthu jong me jı sah jakar ha kı thıtsnam kanı ka Maıdulı kynrat? Pha ka suh ka thar jong ba em makna pha ka jıngmut jı wan ku to phet noh pha sha ba sep ka sngı sha ba ngen u bnaı [10]

(U Men Kyrsha u ñıad laısıen da u lasıer ıa ka Shataı naduh khlıeh haduh kjat)

10 Aha! U Khası sha ka lyntı kı khar-pukır? Kata te u deı uba la shah jop To uba khawpud aı un phet ıap Tang u Syıem Longpun

u briew ba shlur to phin iaineh ho ha ki kti ba iarap jong phi tad
haduh ban da khie khlieh kane ka briew

Da une u lasier ngan beh shwa mynta ia ka tyrut

Shish ka pang ka ñiun aiu kata kaba lah ban wan pynshitom ia
kane ka Paila Ksiar ka ban sa long syndon ka nongsumar ia u
Syiem Longpun Me da dei makna ma me uta u seiñ-iong u
seiñ-bah, u thlen u ksuid - pha la ia kynduh hi bad nga te phan
lah ieng pyrshah shano? Don hok ia uba poh kum ma me
ban wan shong ha ka met ba kyntang ka briew? Don
ingshisha mo ba ka umbiah jong me kan sah um-jakar ha ki
thied snam kane ka Paila Ksiar kynrad? Pha ka suh ka
thar pha da don jingmut makna ban wan kiew, phet noh pha
mynta sha ba sep ka sngi sha ba ngen u bnai

Dhara ix

(Ha kyrpong ka iingtrep-rit)

Ka dei ka por ba dang ieng bha ka sngi Hangta ha parin u Men Kyrsha u dang pynlong ia ka shat ka kheiñ katba ryngkat bad u sawdong ka lieng ki shong sngap jar u Syiem u Byrmit u Khor bad u Klon -

Ko lengsam khon ka blei Chei mo ki khyndai li-æ khyndai tu-æ ji jop ki ia pha? Chei re mo ba pha kata ba la pynkhraw u Nongbuh u Nongthaw ha ni ha pyrthei? Chei re mo do na khangai jong pha ba ji mih u rangiarkrat kum u Khraw Jutang haduh kyndur iing ka Meingi? Kumba la phah ia u Khon Lymboit Lymbiang sha khangai jong pha kumba la pynkhraw ia pha da uta uba la thaw bynru roh ia kani ka Maiduli u Syim Longpun - ia ka duwai ka

phırat jong nga to sngew mo khon ka bleı

(~sngap jar shıphang kumba ıa ap ıa ka jubab)

'la unı u kur-thlong to aı bor mo khon ka bleı ba jı sar lasır u ıa ka bıh na uta u sı-ıong u rashı Ba khuıt noh ka synrum ka jakar Ba jıshaıt noh ka kanı ka Maıdulı kynrat Kumta hı mo lengsam

Cheı da kı ktı jong phı hı kı Syım Longpun jı pynsap pynbat ía kı sla jat ka Maı dulı ba jı mıh noh ka bıh sha laıt [11]

(U Men Kyrsha u aı ıa u dawaı kynbat ha u Syıem U Syıem bad u Khor kı mıh noh na kata ka parın)

-11 Ko lengsam khun ka bleı Deı seh mo ba kı ksuıd kı khre kın jop ıa pha? Hato ym deı mo ıa pha ba la pynkhraw da u Nongbuh u Nongthaw hangne ha pyrtheı? Hato ym deı mo ba na ka khangaı jong pha la mıh u rangıarkrad kum u Khraw Jutang haduh tyngkong ııng ka Meıngı?

Kumba la phah ıa u khun Lymboıt Lymbıang sha khangaı jong pha kumba la pynkhraw ıa pha da uta uba la thaw bynrıew ruh ıa kane ka Paıla Ksıar u Syıem Longpun - ıa ka duwaı ka phırat jong nga to sngew mo khun ka bleı

la une u kur-thlong to aı bor mo khun ka bleı ba un sar lasıer noh ıa ka bıh jong uta u seıñ-ıong u shıah-thar Ba kan khuıd noh ka jakhlıa ka jakhlaıd Ba kan khıah krat noh kane ka Paıla Ksıar kynrad Kumta hı mo ko lengsam "

Deı da kı ktı hı jong phı hı ko Syıem Longpun ban pynsop kynbat ıa kı sla jat ka Paıla Ksıar ba kan mıh noh ka bıh shabar

Dhara x

(Ha kynshoh ka Shataı)

Lai sngi hadien ba la pynsop dawai kynbat ia ki slajat ka Shatai Ka por ka dei mynstep U Klon u shong ap marwei ia ka Shatai U dang shu dep pynjrop um ia ka da ka tangnah ba la shna kyrpang u Men Kyrsha -

Shatai (sur tlot) Bah Bah Phi don shaei Bah

(U Klon u pynpaw dur-khmat jingkmen)

Bah Bah Nga sliang te Bah Tangba ia ka um-sylli te keiñ noh shuh katto Ynnai

(U Klon u ieng bad pyndih um biang ia ka Shatai)

Klon

Klon Kongthei

(Ka Shatai ka pynkhih jliap jliap ia ki rmiang shyntur)

Yn ai um shuh Kongthei?

(Ka Shatai ka kyrngah khlieh)

Shatai Klon

Klon Kongthei?

Shatai U Syiem Madur u la wan ne em ban ai jingiarap ia nga?

Klon Ho-oid u la wan

Wan rung u Byrmit, u Khor bad u Men Kyrsha

Klon U Paiem pat shaei?

Byrmit U Paiem jong me u dang thiah

(U klon u ai ia ka tangnah ha u khor bad mih pynstet)

Wat pat kyrsiew ia u

(U khor u pyndih um ia ka shatai katba kum ka jingbthah u Men Kyrsha)

Wan rung u Klon, u Shin bad u Khmied

Shatai U Syiem Madur u Jiei u Jisep [12]

Men Kyrsha Ka Maiduli kattu te la lait ka war na ka bih u thlen u tyrsi [13]

Klon U Men Kyrsha u la jop K-i-i-w (piam artad ia u Men Kyrsha)

Wan rung u Syllon bad u Tanem

Tanem Jia aiu kumne?

Klon (piam ia u Tanem) I Kongthei i la lait im

Syllon Shisha?
(~ tur artad shajan palong ka Shatai)

Shatai Uta uba la khot ia lade u lurstep baphyrnai u la lip jar ki rong ha u khun lymboit lymbiang

Klon Nga la ong em ba u Men Kyrsha u la jop?
Ale Bah Syllon ale Bah Shin
(~ patan artad ia ki na sopti)
ngin ia pynlong noh ka jingíabam sngewbha mynta ka sngi

(U Klon u Syllon u Shin u Men Kyrsha u Khmied bad u Tanem ki mih noh)

Wan rung u Syiem

Syiem U Klon u ong balei?

Byrmit Ka Kongthei jong u ka la sdang kren

12 U Syiem Madur u nongíarap lem
13 Ka Paila Ksiar katto te ka la lait war na ka bih u bseiñ ki ksuid

(Sawa ka jingpah ki syiar ka jingkynthlab sner jong ki bad ka jingrisa shongshit ki nongkem syiar)

Khor Haba la bha ka kam u Men Kynbat ka Rangpubon ruh u dei uba lalot kum u thlen hi imat

(U Syiem u wiat samrkhie bad phai sha u Byrmit)

Syiem Um khie leit ia pynpeit lem maphi khnang ba kin ym ïa leh lutphut than na ka jingdon jong kiwei

Byrmit U la don u Klon em-m uba la long kum u trai ïing hi

Syiem Bha ba pynpeit lang maphi

(U Byrmit u mih noh U Khor u leit shajan ka palong ban twad ia ka Shatai na u thied ryndang Ka Shatai ka kner suki jai ka kti bad bat ia ka kti u Khor)

Khor Khun phi la sngew kumno mynta?

(Ka Shatai ka pyllait noh ia ka kti jong ka na u Khor)

Syiem Balei pat im kren ia phi?

Khor Ha ale pyrshang twad sa maphi

(U Syiem u leit shajan ka palong U Khor u pyntwad ia u na thied ryndang ka Shatai)

Shatai U Syiem Madur u Jiei u Jisep

Khor Hooid Khun ka dei kumba ong maphi ba u Syiem Madur u dei u nongiarap lem ia kiwei

Syiem Ñi Khor

(U Khor u pyni dak ïa u Syiem ban ym kren eiei)

Dhara xı

(Ha shyngkub ka ıingjah)

Ka deı ka por ba ka sngı ka la sdang ban kynjang sha sahıt na kı pynter lum Hangta ha parın u Shın (ryngkat bad ka jıngıarap u Syllon) u dang bynthab dıeng-khem ha ka duıtara kaba u la dep oh shrong khnang ba ka snıeh kan ıa daıt nah bha bad ka dıeng Kumba ıa ap artad ıa ka jıngmıh u Men Kyrsha na ıingtrep-rıt uba yn hap leıt on bıang ıa u sha Rangpubon u Tanem u Khmıed bad u Khem kı nang ıa peıtkaı ıa kata ka jıngtreı smat u Shın Don lang ruh u Klon -

Tanem Ynda la dep kaba shna sa ka syang ha ryngıen Ynda la bıang kaba syang ryngıen, sa ha kı thymbrong u Pńah Syllon

Klon Baleı kı shymprıahktı u Bah Shın kı kut tang ha ka sap purıla seh mo?

Tanem Baplı u lok um ju tam palat hı na kata

Klon Phı pat ıa lade kumno?

Tanem Lada phı kwah tıp shaphang jong nga kyllı na kıne kı lok

Shın U ıa lade te u la deı lypa u saımuka-dkut

Klon Ade! Kumno kumta? Kata te kaba la thaw sha kı tıensıat-pharshı ban du!

Tanem To kam pher eıeı katba ka long Te hynreı phı tıp Klon ueı u Nonglaıtum?

Klon Lada ngam bakla u Kongbah shısıen u la ıathuh ıa nga ba u Nonglaıtum u deı u kynja rynñıaw uba ju sngewtynnad ban wad kongrımaı tang da kı Khardum

Syllon Kata te la ıa laıt war lywar na kaba mut u Tanem

Klon Baleı U Bah Tanem u mut kumno?

Syllon Kyllı hı na u

(U Klon u phaı sha u Tanem)

Tanem Ngan sa ıathuh ynda nga la wanphaı na Rangpubon

(~ıeng artad na ba shong U Khmıed bad u Khem kı pyrthuh bud kumjuh ıa kata ka jıngleh u Tanem)

Wan u Syıem bad u Men Kyrsha na ka phang lıngtrep-rıt

Men Kyrsha Kumta hı mo Syım Longpun

La cheı hı phı jı rı jı puroı ıa la ka jong ka Maıdulı Da kumta re te, wanphaı kylla u thlen u tyrsı [14]

(U Syıem u kdup ıeıd ıa u Men Kyrsha bad ka ong artad Te phı roh Ma Rıñ sa leı suk)[-15]

-14 Kumta mo Syıem Longpun La deı eh hı maphı ban rı ban pynroı pynpar ıa la ka jong ka Paıla Ksıar Lada ym kumta u thlen u kynja ksuıd un sa wanphaı bıang

-15 Te phı ruh Ma Rıñ sa leıt suk

Men Kyrsha (Hadıen ba la pyllaıt noh u Syıem ía ka jıngkdup jong u) Ale noh kıto kıba jı leı buh luntı ıa nga

Te ba me mo Klon (peıt sha u Klon) cheı me jı tıp jı su kyrlıang ıa kıto baroh kıba la ıarap ıa me mo? Cheı re tang ıa nga [-16]

Klon Wat khuslaı Men Kyrsha ıa kata

-16 Ale noh kıta kı ban leıt on ıa nga

Bad ma me ruh Klon sa da tıp kaba sıew kyllıang ıa baroh kıba la leh bha ıa me, ym deı tang ıa nga

(U Men Kyrsha u Tanem u Khmied bad u Khem ki leit noh sha ka phang lynti-shnong U Syiem u leit phai biang sha ka phang iingtrep-rit)

Shin Balei Klon u Syiem um shym shah shuh ia u Syllon ba un leit sha Rangpubon?

Klon Namarba lashai ka sngi u Bah Syllon un hap leitput besli biang ha kato ka khlaw kaba phi ia sahmiet shwa ba phin iawan sha Nongkyrdan – ka khlaw kaba ki nongshane ki khot ka Law Khyndai

Syllon Ba leh aiu ngan hap leitput besli biang kumta?

Klon Ha kato ka khlaw don kawei ka synrang kaba ki nongshane ki khot ka snait-sur kaba na satap jong ka lada phi la iatip don ka jingjaw jrop jong ki um kiba shngiam bha ban dih Bad na syar jong ka pat ju wanjiar ki sur ha ki khriang ba sawa sngewtynnad bha lada don mano mano ba put jingput hajan jong ka Tangba tang ia ki jingput kiba jam syiang kum ka tangmuri bad ka besli bad ka sur jong ki kynthei ka treh ban pciang kata ka Snait!

Syllon Kaba sngewphylla shisha mo?

Klon (kohnguh khlieh shwa) Kat kum ka khana ba iathuh u Kongbah ia nga la ong ba kita ki sur kiba wan sawa na kata ka synrang na kata ka syar ki dei ki sur ka duitara na ki thymbrong uta u sohblei banyngkong eh ki khun ki ksiew u Hynñiewtrep ha ka nia-im - u sohblei uba ki nongshane ki iatipkhot da u Akhiia ia u ha ka kyrteng

Syllon Lada ka long kiimta te ka mut ba u Syiem un sa loh ban ia nujor syndon da la kijong ki shkor la ki sur ki long kiba kham ih na kata ka synrang ne na ka sharati uta u Gorokhiiai ki Nongdomria

Shin Lane na ka besli u Bah Syllon jong ngi
(~ buh artad sharud ia ka duitara bad khreh thang smuk noh)

Syllon (peit dom shwa ia u Shin) Phi ong ki nongshane ki khot Law Khyndai mo ia kata ka khlaw?

Klon H oid

Shin Balei mo ki khot kumta?

Klon Namarba kiba mut ban wan pynlong shnong ha kato ka khlaw ki dei kita ki briew kiba kam Khyndai ia lade Tangba mar sien ia tip ba ka dei ka jaka kaba dang hap hapoh ka hima ki Syiem Madur ki la ieh jyndat noh ia ka

Shin Ki Khyndai aiu mo Bah Klon ki lah ban dei kita ki briew?

Klon U Kongbah u ong ba lehse lah ban dei mano re na ka kynhun jong kita ki Nongkhyndai-lieng kiba ha shwa kata ki dei ruh kiba la shah tied diengkynih lypa arsien arwat na shano ie

(U Shin u peit sha u Syllon bad ka kyrngah khlieh artad ba la sdang sngewphylla sa ma u ia ki jingiathuhkhana u Klon)

Syllon O shisha ha kato ka sngi phi la kular ba phin sa iathuhkhana ia ngi shaphang ka lawpaw Hato iathuh noh mynta

(U Klon u peit shwa kumba iohi iano re)

Klon Ngan sa iathuh lashibit

Wan u Byrmit bad u Khor na ka phang iingtrep-rit

Khor Ia keiñ Klon kata ngin ia leit noh shata sha Wah Shyngiar jong me

(U Klon bad u Khor ki leit noh)

Dhara xii

(Ha Wah Shyngiar)

Ka dei ka por ba dang ieng bha ka sngi Hangta ha wah u Klon u shong halor uwei u maw U Khor u dang shu dep sum bad wan shata sha ba shong u Klon

Khor Me pat ía lade mem sum?

Klon Ka tngit ka jaing kam ju kham kiew ruma phi Ñi Khor ha ka met jong nga

Khor Lehse Tangba u briew u bym ju sum u lah ruh ban long uba jakhlia ha ki jingmut jingpyrkhat

(U Klon u wiat samrkhie)

Khie leit sum

Klon To ñiuma jait ba la phah eh da u Phakhmat u Paiem

(U Klon u leit sum bad wan noh tang shiphang U Khor u sei ka kait shinat bad khlad mar shiteng ia lade bad ia u Klon)

Khor Ka shnong trai jong me shisha naei?

Klon Na Mawphing

Khor Kaba don shaei kata ka shnong?

Klon Kaba eh phi Ñi ban batai ia ka shnong jong ngi naduh nangne

Khor La katno slem me la wan shong sharai masi ha ïing ki Rande?

Klon La kumba khyndai sien pyllun bnai ei ei

Khor Haba kumta kaei ka jingtip kaba me don halor ka longiing longsem jong ki?

Klon Lada yn ía kren hi haduh ka tienhok-poi-blei ka Kongthei te Ñi ka dei shisha ka briew kaba bit eh ban long ka Duitara ia u Saimuka ha iing ki syiem

Khor Me tip ring ksai naei ban ai kat kata ka sabut?

Klon Ka jingbha mynsiem jong i keiñ Thik kum u hur bam-im To ynnai da ia kren shuh shaphang ka jingbhabriew ka dur-khmat

Khor Ka jingtipsngi pat?

Klon I shu duna noh tang ha ita khyndiat ba i khum leit kheit ïa uto u Tit-mih-lap na ka jaka ba la dep adong lypa u Kongbah

Khor Uta u hynmen jong ka Kongthei pat uba long kumno?

Klon Shaphang u Kongbah te ngan ong kumno? Ban theh ía ka um ha ruh-syiar ruh ym pei haba palei mynsiem ma u Hynrei wei haba u la dom palat ia u pyrthat rkhiang ka jingkhor ktien Shem jingeh shisha ban batai ia ka jinglong jong u Sa bishar hi da lade ynda phi la ia ithuh ithaw bha bad u lashai lashisngi Ñi balei u Bah Shin u sin Sai Muka Dkut ía u Bah Tanem?

Khor Haei me iohsngew?

Klon Hynne ha shyngkub ka iingjah shwa ba ki jong u Bah Tanem kin leit on ia u Men Kyrsha

Khor Ka daw ka long ba ia ka khyllud jong u Tanem la pynteh sai-iong sai-saw noh bad u Bakhraw Byrmit da ka Syiem Sad

(Baroh arngut ki ia sngap jar shiphang)

Klon Kumno mo?

Khor U Tanem bapli u dei tang u khun baduk U khunswet ruh artad Toi ha ka jingshisha na ka liang u Syiem te u la mon eh ia u Hynrei ha ka Syiem Sad te ting ting tang tang namarba ka da kwah eh ba u Kongngor ia ka khun-kynthei bamarwei jong ka u dei ban long na ka iing para rynñiaw

Klon Te kumno pat u Bah Tanem u treh ban ia wan lang bad u Bah Byrmit shane?

Khor Ba ia wer u Syiem

Klon Nalorkata nga iohi sa ia ka jinglakloi long ñiangkohnguh jong u Kat shaba phi ia phah imat un shu leit beit khlem kyrngah

Khor U hap hi ban kohnguh namarba u dei u pyrsa trai jong nga

Klon O kumta?

(U Khor u kohnguh khlieh)

Khor U Tanem um shym dom ia u Shin?

Klon Em U shu buh pynban tang kawei ka jingkylli 'Uei u Nonglaitum?'

(U Khor u rkhie haduh ba da jaw sa ka eitmut)

Balei Ñi phi rkhie?

Khor Ba nga sngewbiria ia kata ka jingkylli

Dhara xiii

(Ha shyngkub ka iingjah)

Ha kajuh ka por ba u Khor bad u Klon ki dang ia don sha Wah Shyngiar

Syllon Ka long kaba shisha seh Bah Byrmit ba ngin hap leit ïa wad sa ia uta u hynmen jong kane ka briew?

Brymit U Ñi Khor u kular kumta ia ka hynnin Tangba na u Syiem te ym pat don jingphawer ei ei ruh ia kata

Syllon Ngin leit ia wad shaei?

Byrmit Sha ka jaka ba shong ki rangshulai lehse

Syllon Kum shaei?

Byrmit Kum sha kata ka Them Khliehkhim ha ka Hima Saw Kher Lai Lyngdoh

Syllon Lap hi tharai? Lane lada lap ruh lah hi seh mo ban ithuh ia u?

Shin Men da donkam lei ban ithuh ma me haba la don u Klon

Syllon U Klon ruh un leit lang?

Byrmit Lada phah u Syiem

Syllon Phi pat?

Byrmıt Nga te hangne beıt hı keıñ hap ıa shong synran ıa u Syıem

Syllon Ym kynmaw ıing Bah Byrmıt khamtam haba la ıoh teh saı-ıong?

Byrmıt Lada la ıoh teh makna ıa uta u ksaı ruh sa leh kumno me kat bym pat ıoh teh sa u Um O shısha nga kwah ban kyllı na me kıne arngut Baleı u Tanem u shaıt leh dom kren dom ıa nga?

(U Syllon u phaı wıat samrkhıe sha u Shın)

Shın O baleı phım tıp seh?

Byrmıt Tıp ıa kaeı?

Shın Ka kongrımaı jong phı ka deı ka khyllud jong u mynshwa

Byrmıt O! Me ong kumta?

Shın Tangba wat ıathuh pat keıñ ıano ıano ruh ba ıathuh ma nga ıa kata

Byrmıt Ngan sa pynsah nang-ang leı me ıa me Tangba me la nud ban ıathuh ruh nga la deı ban sngewnguh eh Ba tıeng te ıoh shet pynban u lok

Shın Ia ka shyntur une te ngan shu pynkbum beıt da kıne kı tıar put tıar tem

(~ phaı sha u Syllon)

Ne me ong kumno ma me Apthap?

Syllon Ngın sa ıa mah ngın sa ıa jyu [17]

Byrmıt Ade, me ruh me la sdang tıp ıa kı jaıt ktıen

17 Ngın sa ıa khmıh ngın sa ıa ı

Dhara xiv

(Ha ka lynti na Wah Shyngiar)

U Khor bad u Klon ki dang ia iaid ha kata ka lynti

Klon Ko Panjari u Kong (rwai)
Nga ong toh re a pun
Dih kyrñiom rañiaiñ
Ia ki chyi u thlen - [18]

Tum kdok kdok tum kdok
Tum kdok kdok tum kdok

Khor Da ka ktien aiu kata me rwai?

Klon Da ka ktien i pa na shatai sha phang Saw Symper

Khor U dang im seh u kpa jong me?

Klon Em I la khlad naduh ba nga dang khyllung

Khor Te kumno pat me nang ia ka ktien jong u?

Klon I hikai i meikha

-18	Ko panpoh rupa u hynmen Nga ong ym dei ho hep Ba phin leit kyrñiom Ia ki shyieng u thlen.

Dhara xv

(Ha kynshoh ka Shatai, lang bad ka rympei)

Ka dei ka por mynmiet kiba ia don ha kynshoh ka Shatai ki long ka Shatai halor palong u Syiem u Byrmit bad u Khor ha la ki mula mula bad u Klon uba ieng iathuhkhana hamar jyngkhang

Kıba ıa don ha rympeı kata ka ıingtrep-rıt pat kı long u Syllon u Shın u Pynter bad u Prat (uba wan rung kham hadıen) -

Klon *Hynne mynmıet nga la ıathuhkhana ıa phı shaphang ka lawpaw bad shaphang u Lum Shadklew Te sngap pat mynta sa ıa kane*

Mynhyndaı kulong bah mynhaba dang bha ka pyrtheı bad mynhaba u Klew um pat ryngkoh na kyndur-ıing ka Meıngı sha Per Tyrso u khun-bynrıew la don shısıen mynweı ha kata ka shnong Law Thynrıew kaweı ka Menbehphreıt arngut shı samla – u rangsamla uba kyrteng u Rañıaı bad ka theısamla kaba kyrteng ka Dewtem

Kum u rangsamla uta u Rañıaı u la long uba ıkhaıñ shynrang shısha shısha bad uba jrong ruh jwaıñ ha ka rynıeng Nga poı ıa u tang hangne

(~ kdew ha sohpet lajong bad shaw rısa kı nongsngap)

Hynreı tang kaweı ka jıngduna kaba don ha u ka long ba u deı u brıew uba sa ñıangthohlıeh

Kata ka Dewtem ruh ka la long ka theısamla kaba da bhabrıew shısha haduh katta katta Syrıem kum ı Kongtheı hı kumne Ka khmut kumba da ot janaı da ka tarı-bleı Kı ngab bad kı rmıang shyntur kıne saw hoıñ kum u sohlang Ka snıehdoh jhın jhın kum u sohkhıa bad u ñıuhkhlıeh kmur kmur kumba da suıt rong da ka ksıar sa ka jıngjrong jong u une rymphaı haduh khongdongjat syndon hı keıñ Tangba kata ka theısamla ruh kumba long uta u rangsamla ka don hı la ı jong ı jıngduna Bad ıta ı jıngduna ıba don ha ka ı deı ı jınglyngkot than ka rynıeng Tang hangne ka kot ıa nga (kdew ha ryndang)

(Tang katto katne ngut kı ıa rkhıe)

Byrmit Long me ruh me la don keiñ naduh kata ka por

Klon Phi kwah ia nga ba ngan jubab noh ia kata ka jingkylli ne phi kwah ia nga ba ngan pyndep shwa ia ka jingiathuhkhana?

Khor Pyndep shwa ia ka jingiathuhkhana

Klon To kata

Bad haba la ia iaid suwari ma ki shano shano kum kita ki rapati shijur ong ki khanatang jong u longshuwa ym ju don napdeng ki laiphew jingthaw kiba lah ban shu peit tang ki khmat la khlem da pynpaw sa ia ki bniat de baroh laiphew-ar

Balei ki ia rkhie kumta phi tip?

Shatai Ba ki i biria eh ia kata ka jingiapher rynieng jong ki (Shaw risa ki nongsngap bad thlap thlap thlap thab kti u Klon)

Klon Te ynda haba ki kmie ki kpa jong kita arngut shisamla ki la iohsngew ia kata ka jingiaieid samla ki khun jong ki bad ia kata ka jingrkhie-bishar ki laiphew-doh namar kata ka jingbymiabiang rynieng jong ki ka kmie u Rañiai nyngkong eh dei kaba la pynpaw jingpyrshah ia kata ka jingiajuh iajan u khun jong ka bad ka Dewtem Haba iohsngew ka khlieng ka tyngab ka la ang ia kine ki kyntien U Khun Phrangsngi jong nga um dei ban wad nongri nongsumar da ka Sim Shapuloit, ioh ba ki snier jong u kin dam syndah namar ka jingbymbiang bam "

Ba la jlah than eh ka jingkren na katai kawei ka liang la ia kylla atlukhi sa sha kane kawei ka liang kat haduh ba da u Kpa ka Dewtem hi syndon u la hap ban pynphai nia kylla kum u riew-rangbah pyrshah ia kata ka men-lap-lah sa da kine ki kyntien

Ka khun-khlieng-kpoh ia ka myriung jong nga kam dei ban wan pynkiew pyrsa kurim ha kane ka iing da u iar-thoh- sbai

(Shaw risa bad thab kti ki nongsngap ha rympei)

Lada ym kumta, ngan phet iingkur shwa ma nga

Hooid la dei hi ban mih ka jingiasngew pyrshah iwei ia iwei, khamtam na ka liang ki kmie ki kpa ka theisamla haba la lam shwa ha ka syntang ktien na katai kawei pat ka liang Te hynrei ngam kren pynrem ne pynksan iano iano ruh ha kane ka por, namar lada yn ia kdew hi ia ka jingshisha – ka jingpynbiang ia ka pynkap ha shwa ban poi ka pynhiar-synjat-lator ka dei ban long kaba da ia thew ia woh bha, ioh ba kumno re kumno dang don i jingduna hangne lane i jingtam hangtai Namar kumno kein yn pyniakap ia kine ki arngut haba da ka wieh ka ktiar ka phyllad ka dkhan bad kumta ter ter ka dang nang ia tip ban rkhie bishar?

Hynrei phi tip jia aiu hadien kata?

"Pyrshah makna maphi Mei' ong u Rañiai ia la ka jong ka kmie

'Pyrshah makna maphi Pa ong ka Dewtem ia la u jong u kpa

'Kano kaba dei shisha ka pynkap-blei ngi la kham shemphang ma ngi ia kata' baroh arngut ki la ia ai jubab lang da kijuh ki kyntien ha la ki iing ki iing Bad mar ia dep ai la kita ki jubab jong ki kumta, baroh arngut ki la ia mih bak na la ki iing ki iing ia ka ban phet sha Law Thynriew bad ban pyndep hi noh ia la ka jong ka pynhiar-synjat-lator hangta

Te hynrei katba ki dang la iaid ha lynti kynsan ki kjat ka Dewtem ki la shu ngam la ka ngam sha khyndew la kumba la nguid noh ia ki da u maw-nguid-briew Ka Dewtem ka pyrta ia u Rañiai

Hynrei uta u rangsamla ruh uba pli haba u la mut ban leit iarap ia ka u shem ba ia ki kjat jong u ruh la nguid kumba la nguid ia ki jong ka Dewtem La kham palat pynban ka jingshahnguid jong u Kumta u la hap ban shu pyrta noh ia ka sa tang da kine ki kyntien Ale ale pyrshang ban par la ka par dohiap shane " Bad ka Dewtem pat nangtai ka hap ban jubab Ynnai ynnai jingthmu jong ngi baroh katto la wai

Tip dei ka bor jongno kaba la pynlong ia ki ban jia kumta? Tangba u Trai Kynrad kum u Nongbuh Nongpynlong ba u la i-synei eh ia kata ka apot jong ki u la pynkylla dur noh ia uta u rangsamla sha u Siej Rañiai bad ia kata ka theisamla sha ka Ladew

Byrmit La kut?

Klon Hooid la kut

Byrmit To pynsabut keiñ me mynta hakhmat jong ngi baroh kiba don hangne ba kata ka jingiathuhkhana jong me ka long kaba don ia ka jingshisha?

Klon Hato phim ju kynmaw seh mo Bah Byrmit ban peit thuh ia kine ar khamtam haba beh jur bha ka lyer ba u Siej Rañiai u ju khawoit kti Ale ale bad ba ka Ladew ka ju kyrngah khlieh Ynnai ynnai

(Shaw risa bad thab kti ki nongsngap)

To iathuhi noh sa na ka liang jongphi mynta

Shatai To iathuh noh i Bah Syllon nangto na lyngwiar-dpei

Syllon Nga te nga shu nang tang ban put ban tem phi Kongthei Ban khana biria te em ngam nang

Shatai I Bah Shin?

Shin Nga pat nga shu nang ban thaw ban shna tang ia ki tiar-put tiar-tem na ka bynta u Syllon

Klon To iathuh noh i Bah Pynter
(U Pynter u shu wiat samrkhie)

Prat (ieng artad na ba shong) U Bah Pynter u shu nang tang ban sngap Shuh ngan iathuh noh manga
(~ tur shajan kynshoh)
Paiem u Siblei u la wanpoi sa sha kine ki jaka

Syiem Me lap dien shano?

Prat Hynne sha Wah Shyngiar

Khor O me ong kumta!
Hynnin ba ia leit sum ma ngi te ym shym iohi dien eiei

Shatai U siblei aiu uta Bah Prat?

Prat Dei uta keiñ Kongthei uba la wan pynpoi siat mrad ia u Syiem jong ngi shaduh kine ki thaiñ jong phi

Byrmit Bad uba la jan pyniap tyrkhong ruh ia ngi

Shatai Tang na ka kyrteng ruh nga la sngewkwah eh ban iohi ia u Khie leit ia thap siat seh Bah Prat

Prat La tang te Kongthei ia ngi khamtam ia u Syiem jong ngi ban long nongkieng ryngkap bad nongwiat ryntieh pyrshah ia u klongsnam ka jingim jong u

Shatai Hu-u-u-u-u Hynne phi ong ba dei uta u mrad uba la wan pynpoi siat mrad ia u Syiem jong phi shane Mynta pat lah da kren noh da kumwei

Prat Pynshai noh maphi Ñi Khor

(U Khor u trud ia ka khlieh Sawa jingpah kulai)

Byrmit U kulai jongno uta uba pah?

Klon Tip

Byrmit Ju don ba ri kulai ne em shane?

Klon Em ym ju don

(Sawa biang ka jingpah kulai bad kaba la kham hajan Baroh ki ieng lait noh tang ka Shatai)

Syllon Lah ban dei ki jong u Tanem

Khor Ynnai kheiñ shngain

(Lait noh ka Shatai baroh ki mih lut shabar)

Sawa ki sur ia kren habar

Sur 1 Mano?

Sur 2 Mangi

Sur 1 Mano kita ki mangi?

Sur 2 Manga u Tanem bad laingut kine U Bah khmied u Khem bad u Mynri "

Sur 3 U Mynri?

Sur 2 "Hooid u Mynri uba la wan aiti ia lade bad ia kine ki kulai sawtylli ha iing u Men Kynbat

Sur 3 Hynriew tylli kiwei pat shaei?

Sur 2 Imat u Nongpamthied u la dep die lut ia ki

Haba kumta la ia kyndeh shadem bha mo marsien ia iohsngew ba pah kulai?

Sur 1 ' Kyndeh? Phi donbok ba ngi da kylli shwa

Wan rung u Klon

Shatai Ki kulai jongno Klon?

Klon Ki kulai u Paiem
La kyndeh bha mo Kongthei u klongsnam jong phi?

Shatai H oid kyndeh tang ujong nga ujong phi te em

Wan rung u Khor

Klon U Paiem pat shaei?

Khor Wat khuslai ia u Syiem U don hajan Kaba nga kwah ban pynshai noh hangne mynta ia ka Kongthei jong me (peit sha u Klon) ka long ia uta u siblei lane u Si Phanksaw kumba u Men Kynbat u khot ia u

(Ka Shatai ka peit sha u Klon kumba kylli na u Uei uta u Men Kynbat?)

Klon U Men Kyrsha

Khor H oid ka long kaba shisha kumba la iathuh da u Prat ba ka jingwanpoi siat mrad u Syiem jong ngi shaduh kine ki thaiñ jong phi ka dei na ka bynta uta u Masi Lada ym dei na ka daw jong uta u Masi u Syiem jong ngi un da kieng ryngkap lei ia ka jingwan jngoh jong u ia ka Raid Kerhima, khamtam haba u dang shu wan phai na Domria

Kaei ka Domria phi tip?

Shatai Em ngam tip

Khor Ka Domria ka dei kawei na ki shnong baheh tam ha ka hima ki Syiem Madur katba ki khlaw jong ka pat ki dei ki khlaw ba bun eh ki mrad Hangta don ki hati ki kynda ki la- khadar-pruh ki mynthna Laiphew skit shisha ki jait mrad Ba ym don hangta dei tang uta u Siblei

Te mariatip ba kum uta u mrad u don shane u Syiem u la iawer lang ruh ia ngi ki paralok jong u shisien na Maskut bad ki phang jong ka Hynrei shwa ba ngin sdang kaba beh kaba thwet ia u lyngkot ngan shu iathuh uto u Men Kyrsha ka Rangpubon u la maham lypa ia u Syiem ba u Nam Nyngkong na ka ryngkap jong u u lah ban sam lyngba ia u klongsnam uta u masi tang lada ha ka por ba ngi ia kynduh ia u uta u masi u pynphai la ki khmat sha phang sepngi Hynrei lada u pynphai sha ka phang mihngi da lei lei ruh u Syiem lane uno uno na ngi um bit ban siat ia u I ym kumta ka jingim jongno re kan shu sepei khamakha Bad ka la jia shisha kumta mynhaba ngi la ia kynduh ia uta u masi, ba ka khlieh bad ki khmat jong u ki la phai sha ka phang mihngi

La sngewthuh mynta?

(Ka Shatai ka kohnguh khlieh bad saham)

To thiah noh ba phi la samthiah

(U Khor bad u Klon ki mih noh)

Dhara xvi

(Ha kynshoh ka Shatai lait noh ka rympei)

Arsngi hadien ba la wallam ia ki kulai u Syiem na Rangpubon Ka dei ka por mynstep Ka Shatai ka dang iohthiah lyngngai Wan rung u Klon

Klon To khie seh Mawkordor (rwai)
Balei phi thiah khlem por
U syiar u la kynih
Ba ka sngi te ka la mih
Da da da dai di daw,
Da daw da da di dai
(Ka Shatai ka kyndit thiah)

Shatai Lah da shai seh mo Klon?

Klon Shai?
U Klew u la thait shad naduh hynne

Shatai Ia ki jong u Syiem phi la dep ai bam ne em?

Klon Wat ki jasong ia ki nongbud nongrap jong u ruh nga la dep pynsong

(Ka Shatai ka khie shong joit kynsan)

Shatai Kin leit shaei phi pynsong ja ia ki?

Klon Sha la shnong lada ngam bakla

Wan rung u Khor

Khor Kata ka Kongthei jong ngi ka la kyndit slem ne kumno?
(U Klon u mih noh)

Shatai Dang shu myntan hi shiphang

'Sha phin ia leit phai noh sha shnong seh ong i Klon?

Khor Yn leit phai lei sha shnong haba ngi la kular ia phi ba ngin sa leit wad ia u hynmen jong phi?

Shatai Phin ia sdang leit wad noh mynta ka sngi?

Khor H oid

Shatai Shisha?

(U Khor u kohnguh khlieh bad phuh samrkhie)

Phi shu kren kai nga tip

Khor Khun Horkit hordang kaba artatien ia ki 'tien hok-poi-blei u kynja riewtymmen lane kan sepei ka ioh long mahadei jong phi ha iing ki syiem

Shatai Ka mahadei ha iing ki syiem?

(U Khor u kohnguh khlieh)

Ban shaduh shata te ap shwa phi Ñi ap shwa

Khor Balei?

Shatai Tip seh ngan batai kumno kein ia phi

Khor To pyrshang la ka pyrshang kein katba lah ei ban batai

Shatai La ha ka sur ne ha ka rukom kren u lajan bha bad u Jem Ktien Bad dei ia kata kein ba nga sngewartatien

Khor U Jem Ktien?

Shatai H oid u Jem Ktien

Khor U Jem Ktien aiu khun uta?

Shatai U Nongpynshoi ia nga ban kheit ia u Tiewlarun, uba la khot kyrteng ruh ia nga da ka Jalangap

(U Khor u peit lyngngoh ia ka Shatai shiphang arphang)

Khor Hato iathuh ia nga uba long kumno u Tiewlarun?

Shataı U syntıew jong u uba long syrıiem kum u pyrthıew rıewhadem tangba u stem rong ksıar O em phı U long hı kum u rıewhadem tangba u saw bha huıñ huıñ ha ka rong Lane, shuh ho ngan da pyrshang ban kynmaw bıang ıa ka dur bashısha jong u

Khor Kata ka mut, ba uta u Tıewlarun uba la paw ıtynnad bha ha kı khmat jong phı shwa ba phın kheıt ıa u u deı u syntıew uba la pynpaw ıa lade ha kıba bun kı dur bad ruh ha kıba bun kı rong, lane kaba mut ba u deı u Tıewlarun Bun Jıngrıam, hato ym deı?

Shataı Ho-oıd Khamtam eh ha kı rong kı bym shym ıapher shuh na kı rong u sımpyllıeng

Khor Hynreı phı tıp khun, deı ıa u syntıew uba kumno ba phı la kheıt?

Shataı Ïa u Tıewlarun

Khor Phı bakla U Tıewlarun um pat phuh

Shatal Ïa u syntıew aıu heıt nga kheıt?

Khor Ïa u Tıt

Shataı Ïa u Tıt?
U Tıt ruh mynta um pat long, lada phı ong kumta

Khor Ka deı Tangba u Tıt uba la rıngpah ıa kı khmat jong phı u ıapher na kıweı

(Ka Shataı ka sngap jar shıphang)

Shataı Ïa u Tıt!
H oıd Ñı ka deı kumba ong maphı

(~ ryngkoh artad na palong)

Mynta nga la sdang ban kynmaw ia ka dur bashisha jong u

Khor Lada phi la sdang ban kynmaw kumta, pyrshang ruh sa kaba puson ia kine ki kyntien kiba ngan ong ha phi mynta ba u Syiem Madur u lah ban dei uba jem ktien hynrei uta u Jem Ktien um dei u Syiem Madur Ki dei tang ki jingpynthame kiba la wanshat ha phi naduh khyndai-pateng-ñiamra – ki jingpynthame kiba, haba phin artatien ia u Syiem Madur u thlen u tyrsi un sa wanphai biang sha phi

(U Khor u khreh mih noh na kata ka kamra)

Shatai Ñi Uta u Por ha ka hima ki Syiem Madur u dei uei?

(U Khor u wiat samrkhie)

Khor Kumno phi tip ia ka kyrteng jong u?

Shatai I ialap khana i Ban shisien ia nga ba u long u biiew uba khlaiñ tam ha ka nongbah ki Syiem jong phi

Khor U dei u paralok jong nga Bad un sa long ruh u kthaw-kurim ia phi lehse wat la um don shuh

Shatai Hynrei

Khor Wat khuslai ia kata U hynmen jong phi hi un long u ksiang na ka liang jongphi

U kyrteng u Het, ym dei?

(Ka Shatai ka kohnguh khlieh bad wiat lehraiñ U Khor u mih noh)

Dhara xvii

(Ha shyngkub ka iingjah)

Ka por khyndiat sien ñiew hadien ia ka Dhara xvi Kiba ia don ha ka parin ki long u Syiem, u Byrmit ki Nongbud Nongrap u Syiem (lait noh u Khor) bad u Klon Wan mih u Khor na iingtrep-rit ki Rande

Khor Ïa keiñ khynraw ngin ia leit noh
(Ki hynñiew ngut ki bynrap ki pynkhreh ia ka jingleit noh)

Syiem Ñi Khor Hangno hangno haba phin pynieng ïa ka puron ka kongthei u Klon wat klet ruh ban wah ia une hajan ka puron
(~ ai ïa u panjari u Het ha u Khor)

Khor Ko Panjari u Kong (rwai)
Nga ong toh re a pun
Dih kyrñiom rañiaiñ
Ïa ki chyi u thlen
(~ bat ia u Klon na tyrpeng)

Khor & Klon Tum kdok kdok tum kdok
Tum kdok kdok tum kdok

Syiem Phi ïa nang naei ia kata ka jingrwai?

Khor Manga na une Une na i Meikha jong u

Byrmit To khie ia leit noh Bad da ia kynmaw ruh baroh ia kiei kiei kumba la bthah manga u Syiem bad u Klon

Tanem (tur jyndom pyrshah ia u Byrmit) Wat wan leh riew-bthah eiei ruh hangne ba ioh ïa lap baroh ka ngiah
(Tur u Syiem hapdeng u Tanem bad u Byrmit u da bat artad ïa u Tanem na ka tyrpeng)

Syiem Tanem Ka thma bashisha ia u rangbah ka dei ha ka shlem-ding bajarjar

Khie leit suk wan suk

(U Tanem u pyndem ia lade hakhmat u Syiem Bad hapoh ka jingialam u Khor ki hynñiew ngut ki nongbud nongrap u Syiem lane ki Hynñiew Bynrap u Khor ki mih noh na Nongkyrdan ban leit wad ia u Het Rande)

Dhara xviii

(Ha Lum Kpepjanbir)

Ka dei ka por janmiet Ha ka jingpah shongshit jong ki paitpuraw bad ki lorni lyngba ka Puron ba la pynieng da u Khor bad ki Hynñiew Bynrap jong u ha kata ka jaka, sanngut ki Pukir ka them Khliehkhim ki ia iaid lait kumne ter ter U Pukir Tymmen u bym shym patiaw eiei ruh ban peit ia kata ka puron arngut ki Pukir ba laryngkat rta kiba shu peit ia iaid artad ia kata ka puron u Pukir samla ba ia b h uur beh rynieng bad u Het Rande, uba da peit ruh kham sleni ia kata ka puron u Pukir ba ia kyrtaw rta, uba shu peit tang shiphang arphang ia kata ka puron Ha ban sa kem dum artad bad ba la kynjah jar ka jingpah ki sim, wan mih u Khor bad ki Hynñiew Bynrap jong u na ki jakarieh jong ki -

Pynter Kumno Bah Khor? Dang sngewdon sah hi ka jingkyrmen?

(U Khor u kyrngah khlieh)

Nga te nga ong ha uta u Het u la dep nohiap

Khor La khum pyrkhat kulmar hi keiñ wat shaduh shata ruh

Khmied Shaid ruh wei ne thum wei tai thum -[19]

Syllon Ki Kshaid Thum Thum hæ Bah Khmied?

(U Khmied u kohnguh khlieh)

19 ki kshaid ruh kawei shane thum kawei shatai thum

Shin Te hynrei ngi hap hi ban ngeit ïa kaei ba la bthah lypa da u Klon ïa ngi ba lada ym ïohi pukni eiei ka mut ba ym don doh pyut ruh shane shajan

(U Khor u kohnguh khlieh)

Khor Ha uto u Pukir balai nga la nang mut ba la ia tyngkhuh

Syllon Nga ruh kum u Prat nga la pyrkhat ia kajuh

Khor Ban da shu peit na ka dur ka dar bad ka rynieng ryniot te um shym ïapher shuh hi keiñ na uta u Het Rande kumba la batai u Klon
To ñiuma Sa shata sha Saw Symper ngin ia pyrshang Lada ym lap syrwet sa shata te ka mut ba ngin sa hap ialeitphai iamrem sha u Syiem
Ne kumno phi ia ong?

Pynter To katba ong maphi u mar

(U Khmied u kyrngah khlieh bad peit artad sha u Tanem)

Tanem Em-m, sa sha Kwaiñ ka Nengsalam phi Maheh kumba la bthah u Syiem ha u Bah Khmied bad ha nga mynshisngi katba dang leitrung maphi sha kynshoh ka Kongthei Shatai

Khor To, to ia lum ia lang noh ki tiar ki tar kata

(U Syllon bad u Shin ki lum ia ki jaiñ-riam ka puron)

Ieh ngin sa iakren kham bha lashibit ha ïing ki Nongmarshan

(U Khor u shim noh ïa u panjari ba la wah hajan puron)

Dhara xix

(Ha lyngkha ki Nongsohlangnar)

Lai sngi hadien Ka dei ka por nohphaisngi Ha kata ka jaka u Koh Liam, ka Jaw Eb bad ka Lap ki dang ia trei lyngkha Hadien

katto katne por ka Lap ka iohi ia u Khor bad ia ki Hynñiew Bynrap jong u ba ki dang ïa wan sha pyrshah kata ka jaka -

Lap Pa! ru-phylla ïe i taw?-[20]

(U Koh Liam bad ka Jaw Eb ki phai sha kata ka phang)

Liam U mad wan tad mai chngain u chnong u thaw [21]

Lap I dei i ru-snu kamai? [22]

Liam I ru-snu wan chlan rei hah noi i thaiñ katba nang sngew iah kyrtyng u Koh Lar [23]

Eb Ma iah sngap noh hæ -[24]

Wan poi u Khor bad ki Hynñiew Bynrap jong u

Khor Khublei

Liam O phoi bu ian no? [25]

Khor Ngi kiba na ka hima u Syiem Madur Maskut

Liam Madul maskut! Ka en hah no a ta a hima? [26]

Khor Shatai shaphang mihngi (kdew artad)

-20 Pa, ki riew-phylla aiu kitai?
-21 Ai un ïa wan tang shngain ka shnong ka thaw
-22 Ha leh dei ki riew-sniew?
-23 Ym don riew-sniew banud ban wan sha shnong jong ng katba ki dang iohsngew ia ka kyrteng u Koh Lar (Koh = Bah)
-24 To ia sngap noh
-25 O, phi kiba nangno?
-26 Madur Maskut kaba don shano kata ka hima?

Shln Ka hima ki Syiem Niang kein lada ka long ba phi kham ia tip

Liam O i Syiem Niang Phoi ong Syiem Madul re tip rei hi ji [27]

(U Koh Liam u thang smuk Ka Jaw Eb ka iasong kwai)

Eb Phi iah wan hyllia hah noi? [28]

Khor Ngi ia wan wad ia u kynum jong u Syiem uba la kylla long u rangshulai

Eb Rangshulai ie uta? [29]

Syllon U pukir lada ka long ba phi kham ia sngewthuh

Eb O u pukil (rkhie toh hoh shwa) Phi iah pyndonkam ktien khyllah sah sngap tip bi ie ji hah noi

(U Koh Liam u ai smuk ia u Khmied)

Da phi ong i pukir re ki en wain laingut Alngut i bu chong hah Domkhangjung Uwei de synrang Koh Loi

Phoi ji ian noi [30]

(Ka Jaw Eb ka phah sam kwai ha ka Lap ia kijong u Khor)

Pynter Laingut phi ong?

-27 O ki Syiem 'Niang Phi ong ki Syiem Madur te ngi leit tip shano?

-28 Phi ia wan leh aiu shane?

-29 U rangshulai aiu uta?

-30 O u pukir Phi ia pyndonkam ktien khyllah te sa ia sngewthuh shano ma ngi shane

Lada phi ong ki pukir te ki don kein laingut Arngut kiba shong ha Domkhangjung Uwei ha synrang Koh Loi

Phi iohi hi nangne

Eb Hah æ laıngut Alngut kı bu deı paralok Kı chaıt ïah dıh ïah kaı ryngkat ryngkat Uweı re deı ba ìah pher dul hah nam hah beıt hah dıh hah kaı (U Khor bad u Pynter kı ìa peıt uweı ïa uweı)

U nang wan wa mynta katno sngoı? (peıt ıa u Koh Lıam) [-31]

Liam Laı sngoı saw sngoı [32]

Pynter Nga tharaı la deı uta uba marweı phı u kynum jong u Syıem

Eb O ho ta sa ıah dıh noh reı hyllıa, namar hah por bu bıang chwa bu poı u jı hah Synrang Koh Loı
Tad mar ıah rung sah chu kem beıt [33]

Khor Hynreı ngın hap ban leh ïa kata katba kum ka jıngbthah kaba ngı la ıoh na u Syıem hı kaba mut ba ngın dang hap ban ap sa haduh lashaı

Eb Ta phın ıah sah mıet hynno mynta? [34]

Syllon Ha ııng jong phı hı keıñ kong, lada phı sngewbha ban ïa khot ııngbasa lem ıa ngı
(~ peıt suh artad sha u Tanem)

-31 Haoıd laıngut Arngut kıba ıa deı paralok Kı shaıt ïa leıt ıa wan ryngkat ryngkat Uweı te uba ıapher na kı naduh ka dur ka dar, ka nam ka beıt haduh ka leıt ka wan
U dang wan mynta katno sngı kumto?
-32 Laı sngı saw sngı
-33 Haba kumta phım ìa leıt noh baleı, namar dang deı haba bıang bha ka por ban poı ha Synrang Koh Loı
Tad mar ıa rung shu kem beıt
-34. Te phın ıa sahmıet hangno mynta?

Eb Ta sah ong phı ıa ymno? U Pa waıñ? [35]

Liam Koıt pakaı ıe reı
Haba ymta phı ïah deı shakrı Syıem ne phı ıah deı ïe bad u Syıem? [36]

Prat Kı nongbud nongrap ťa ka jıngwanbehmrad jong u

Lıam Ymno ymta? U Syıem wan beh mrad, ı nongbud nongrap wan thod pukıl? [37]

Khor Kaba jrong bha Bah ka khana kaba jrong bha Ngın sa ıathuh lut ıa phı shaphang kata

(Ka Jaw Eb ka phaı kı khmat sha ka phang u Lum Symper uba ha ka lıang kamon jong u taı ka Sngı ka la sdang sep)

-35 Tıp seh ngan ong kumno? U Kpa keıñ?
-36 To kam pher eıeı
Haba kumta phı ıa deı kı shakrı u Syıem ne phı ıa deı aıu bad u Syıem?
-37 Kumno kumta? U Syıem u wan beh mrad kı nongbud nongrap kı wan wad pukır

Dhara xx

(Ha tyndaı-ıing kı Nongsohlangnar)

Ka deı ka por mynmıet Sawdong ka lyngwıar-dpei u Koh Lıam, ka Jaw Eb, ka Lap, u Khor bad kı Hynñıew Bynrap jong u kı ıa shong bam kwaı dıh duma sadhaı U Khor u da ïathuhkhana ruh artad ha kı Nongsohlangnar shaphang ka Shataı Rande Hadıen ba la kut ka jıngïathuhkhana -

Khor Te kine keiñ lai ka Khlam ka Um Sylli bad uta u Tit-mih-lap khyllah hapdeng ki jyntang-piat u Tiewlarun ki long kita lai-tylli ki Sni ïa ka bapli kata ka khynnah ha Nongkyrdan

(Ka Lap ka ñiad ummat)

Liam Mynta ra lah sngew chai Ymne hah taw Domsohpen ra nga sngew thikna chuh rei iah phoi broh phra ngut [-38]

Prat Ka dei ka jingbtuit u thylliej laplah jong nga hi keiñ kaba la buh wat ïa i Ñi Khor ha ka shyngkan-tiaw

Liam Koit pher ie rat

Lah step sah iah dih lum hah Arlad Krem Symper [-39]

Eb (peit ïa u Syllon) To ma iathuhkhana soh phoi ki samla [-40]

Syllon Ngin ïathuhkhana da kaei keiñ Mei ïa phi?

Eb A no a no broh [-41]

Syllon Ngin shu ïa rwai keiñ lada long

Eb Waw ta nan nan kham sngewtynnad lod lod

(~ peit ía ka Lap)

Ne na Khon ka ong ymno? [-42]

-38 Mynta te la sngew shai Hynne hangto ha Domsohpen te ngam sngew thikna shuh re ïa phi baroh phrangut

-39 To koit kam pher Lashai ngin sa ïa leit lang sha Arlad Krem Symper

-40 To íathuhkhana noh sa maphi ki samla

-41 Kano kano baroh

-42 Wa kata lei lei te kaba nang sngewtynnad shuh shuh ha keiñ

Ne ka Khun ka ong kumno?

Lap Tip ïa [-43]

(~ peit suh artad ïa u Tanem)

Syllon To Shin to Tanem ngin ïa sdang noh da ka rwai

Tanem Lam ma me

(U Syllon, u Shin bad u Tanem ki rwai ïa ka jingrwai ba hikai u Klon ia u Khor Hadien ba la kut ka jingrwai)

Eb Ymno phi ïah tip bun riwai lam long kajuh a ktien ji hah noi?[-44]

Tanem Uta keiñ u Klon uba hikai ia ngi

Eb U ba ian no a chnong?[-45]

Tanem U kpa jong u uba na kine ki thaiñ u ong

Eb O pleng dei ïaw ta ha yng phi sah ïah tip [-46]

(U Syllon u sei ia ka besli na ka ïarong jong u U Khor u shim ïa ka duitara u Koh Liam na ryngien bad u Koh Liam u sei ïa ka sing-dymphong na kyndong U Shin bad u Tanem ki ïa rwai biang ïa kajuh ka jingrwai Pynrap lang ka Jaw Eb Shongshit ka rwai ka siaw bad ka put ka tem ha Sohlangnar ha kata ka miet)

-43 Ngam tip

-44 Kumno phi ïa tip ban rwai da ki ktien kiba lam syrïiem kum ka jong ngi hangne?

-45 Uba nangno ka shnong?

-46 O pleng dei na uta keiñ ba phi ïa tip

Dhara xxi

(Ha Arlad Krem Symper)

Ka por ka dei ha shwa ban sep ka sngi, ha kaba ki sim ki doh ki la wanphai sha ki jakarieh jong ki Hamar kata ka por bad ha kata ka jaka, wan poi u Khor bad ki Hynñiew Bynrap jong u ba la wan ïalam lynti da u Koh Liam

Pynter Bah Khor Nga te nga la i biang eh ha kane ka jaka

Khor Ka biang Koh Liam hangne?

(U Koh Liam u kohnguh khlieh)

To to samla ïa pynïeng noh ka Puron

(U Syllon, u Shin bad u Tanem ki pynïeng bad pynriam pynbeit ïa ka puron Kiwei kiwei ki pynkhuid ïa ka jaka sawdong ka puron U Khor u wah ïa u Panjari hajan ka puron)

To ïa leit noh keiñ mynta sha la ki jong ki jong ki jakarieh **Bad** kynmaw ruh ba ngin leh kumba ngi la leh ha kato ka sngi

Pynter Ale Koh Liam ia rieh lang bad nga

Wan poi ki Pukir Domkhangjung, uwei uba Jrong bad uwei uba lyngkot

Lyngkot Ka Puron jongno kane kaba u ïa wan pynïeng ha ka lynti-ïaid jong ngi ki Pukir kumne?

Jrong Katba shu peit thuh ma nga hi te, imat kam don jingïadei eiei ruh bad kano kano ka jinglehniam ha ka Tap Ïawbei

Lyngkot Ne kı lah ban deı ki nongra jong uno uno u jingthaw na syllaı u 'leı-longspah

Jrong Ka lah ban long

(~ mut ïaid noh artad U Pukır Lyngkot u bat ïa u na ktı)

Lyngkot Katta slem jlang ba la shu ap lehnoheı ïa ka Plıe Jyngkhang u Maw sha kata ka Krem, kumno lada shu ïa shım eı noh tang uteı u Paıla kum ı Baı Shun?

Jrong Kum u brıew uba la aıtı noh ïa lade sha ka jınglong pukır, to wat phaı dıen shuh sha kıeı kıeı kı jong ka pyrtheı

(~ ïaid noh artad U Pukır Lyngkot u ıeng peıt jawdud ıa kı jıngdeng jıngkup jong ka puron U jam shı jam ar jam shajan ka puron Swut bad jker wan khang lyntı u khnam Mar ïa ïohı ïa uta u khnam u Pukır Lyngkot u kyrtıang wak bad kam pynstet ïa la kı kjat ban lap ïa u lok ba la nang ïaid shakhmat)

Kı Pukir Domkhangjung ki la lyngngep Ka sngi ka la sep Ka pyrthei ka mariang ka la kynjah jar bad ka jingdum jong ka miet ruh ka la sdang ban wan Bad dei hamar kata ka por ba u Het Rande kum u Pukir jong ka Krem Koh Loi u dang wanphai sha la ka jong ka krem Mar sien ı ıa ka Puron u sangeh khek Bad tang na ka rukom ba u peit lyngngoh, peit thuh bad peit bishar bniah ïa kiei kiei, kıba na ka jakarieh ki la ithuh ba dei une keiñ uta u Rangshulaı na Nongkyrdan uba ki ïa wad Wan mih nyngkong eh u Khor, bud sa u Shin, u Pynter bad u Koh Liam

Khor Lehse ki khmat jong nga kum u kynja newtymmen kim shym bakla ban peit sha phi kum uta u Rangshulai na Nongkyrdan

(U Het u phai suki jai sha u Khor)

Het Ka sabut aïu phi don halor kata ka nia ka jutang?

Khor Ka khmied longbneng jong phi kein Khun ïa kane ka Puron

Het Shish, ka kren ramia aiu kata?

(~ mut ban ïaid noh Pakhang lynti u Shin, u Pynter bad u Koh Liam)

Balei phi ïa pakhang lynti ïa nga kumne?

Shin Ban pynphai pat ïa phi sha Nongkyrdan Sha la ka jong ka para kaba dang ap khmih lynti dik dik ïa ka byrshem bad la u jong u hynmen

Het Ka byrshem jong ka para bad la u jong hynmen! Phi mut ka rngiew ne ka sna-ïap jong ka?

Wan mih u Syllon, u Tanem bad kiwei kiwei

Syllon Ka para jong phi, ka Shatai
Ka Kongthei u Klon Ka Maiduli u Men Kynbat na Rangpubon
Bad ka Jalangap u Jem Ktien Sa aïu shuh ngan jer?
Kata ka Thei Samla ha Nongkyrdan ka dang im bad ka la khie bynriew pat

Het Lada ka long shisha kumta, balei pat kane ka Puron bad katne ka deng ka kup bad ka riam ka beit?

Syllon Ka buit u Klon, u nongsharai masi ha ka ïing jong phi ki Rande ban lap pat ïa ka syrwet jong phi

(U Het u mut ban ïaid noh la ka ïaid pyrshah ïa ka jingpakhang lynti u Syllon Mih ka jingïapyni bor hapdeng kine arngut Hamar ka por ba u Khor, u Khmied bad kiwei kiwei ki la iohi ba ka bor jong u Het ka kham palat ïa ka jong u Syllon thrait kynrup u Khem ia u Het na ki kti baroh ar bad ring da kaba shu sadom ia u)

Hadien ba la ialam noh ïa u Het Rande na kata ka jaka da kaba shu leh tohmet ia u, kiba sah shadien ban lum ban lang ia ki tiar ki long sa tang u Khor bad u Koh Liam

Liam U taw samla (kdew ia u Tanem) bu bod ïah dien eh u dei u kur ie? -47

Khor U dei na ka kur Pingwait U pyrsa-trai jong nga Balei Koh Liam?

Liam *Phra ngyt phi iah wan hynnoi ma iah dih phai wa phra ngyt Lai, ynñiw ni khyndaingyt jwa man rei bu iah dih lang hah no hah no khamtam habu jngei ka lyntoi Kata ka dei ka yngngiej ji bru hah noi jaka* -48

Khor Nga la ju iohsngew shaphang kata

-47 Utai u samla uba bud nadien eh u dei u kur aiu?

-48 Phra ngut phi ïa wan hangne, phra ngut ruh phi dei ban ia leit phai Lai, hynñiew lane khyndai ngut ym ju bha ban ia leit lang shano shano, khamtam haba jngai ka lynti Kata ka dei ka ingngeit jong ki briew hangne

Dhara xxii

(Ha kyrpong ka iingtrep-rit)

Saw sngi hadien ba u Khor bad ki Hynñiew Bynrap jong u ki la ioh kem ïa u Hat Rande ha Raid Saw Symper Ka por ka dei haban sa dei artad shiteng-sngi Hangta ha parin don tang u Klon marwei uba dang shong put sngewbha ïa ka mieng Hadien katto katne por, wan mih ka Shatai na iingtrep-rit bad la u shangkwai ha kti Ki kjat jong ka ki lam dkoh khyndiat haba ka iaid (ym dei shuh kum ha ka Dhara i), bad ïa ka kjat kamon jong ka ruh dang sop dawai kynbat Ka Shatai ka wan shong hajan u Klon -

Shatai Klon Mano ba shet ia kato ka jyntah hynnin, phi ong?

Klon U shet u Bah Byrmit, nga ong Balei Kongthei phi da kwah ban kylli arsien ïa kajuh?

Shatai Ba nga sngew kumba phi ong hana ba da pynshet kyrpang u Syiem ia nga

Klon Nga ong phah shet kyrpang u Paiem Balei Kongthei? Sngew sammut ban du

(Ka Shatai ka wiat samrkhie U Klon u put mieng biang)

Shatai To sngap noh shwa seh Klon ka put mieng katba i Bah im pat wan ïing

Klon Phin dang khuslai lei shuh Kongthei ïa u Kongbah? Shisien ba ki briew u Paiem ki la lah ban ithuh ia u na kiwei pat ki pukir, wat da ka bor hi ruh kin wan pynpoi ïa u sha ïing

Shatai Da ka bor? Phi tharai ki lah ban leh kumta ïa kat ka jingkhlaiñ jong i?

Klon Phi imat phim pat shym iohi ïa uto uwei na ki nongrap ïa ki nongbud u Paiem, uba tang na ka met ka phad bad ka rynïeng

ruh ka la biang ba phin khot ïa u da u Pat Hati Nga poi ïa u tang hangne

(~ thew harum ryndang)

Shatai Kat ka jingjrong jongphi hi te Hih, bam noh da une u kwai

(U Klon u bam kwai noh Ka Shatai ka phiah kwai)

Klon Kongthei

Hato íathuh hok noh keiñ ia nga mynta hangne Phi ieid ía u Kongbah ne phi ieid ïa u Paiem?

Shatai Ïa i Bah nga la ieid bad ngan íai ieid kum ia la u jong u hynmen, hynrei ía u Syiem nga dei ban ieid kum

Klon (kynrup ktien) Kum u Syiem ka Kut Shadem Hi hi hi

Shatai Balei phim ap haduh ba ngan da pynkut?

(peit artad kumba ïohi ïano re)

Klon Namar nga tip ba ka jingpynkut kan long kumta

Shatai To sngap noh

Wan u Syiem Madur bad u Bakhraw Byrmit na ka phang ïingjah U Klon u ieng pynstet na bashong bad leit shim mula na ïingtrep-rit

Byrmit Kumno Kongthei? Phi la dep ai khublei ne em ïa ka Step Phyrngab?

(U Klon u wanrah ki mula)

Shatai Nga la dep ai khublei ruh wat ía ka jyntah-bang ba shet maphi

(U Syiem bad u Byrmit ki ïa rkhie Ka Shatai ka ai kwai ïa ki)

Sylem U Klon pat?

Klon Nga ruh nga la dep ïathuh ïa ka Kongthei ba ka jingbang ka jyntah ka shong eh ha ka jingnang ber mluh u Paiem

(Ka Shatai, u Syiem bad u Byrmit ki ïa rkhie)

Byrmit Bad une te phim lah ïaleh ho 'Um ka nia

Sylem Ym tang ka padiah jong u thylliej hynrei ka bor pyrkhat jong ka jabieng hi ruh

(U Byrmit u iaid noh sha ka phang ba don ka lynti shnong U Syiem u bat ieid ïa u Klon na tyrpeng)

Ka Dorbar ki Akhia bad ki Pehsylli ha ka Hima Madur Maskut ka donkam eh ïa ki briew kiba kum ma me une

Klon Hynrei nga dei tang u nongsharai masi te Paiem

Syiem Nangne shakhmat, ka rynieng jong me ha ka kyrdan longbriew manbriew ka la kham kynjang

Byrmit (na lynti shnong) Ale Klon ngin ïa leit peitkai ia kita ki dien-khla ba iathuh u Mynri myn'nin

(U Klon u leit noh U Syiem u shong hajan ka Shatai)

Syiem La sngew kumno ka kjat mynta?

Shatai Ym don jingsuh jingthar shuh Tangba teng teng dang don hi i jingsyier

Sylem Phi dang sngewkhuslai pat ne em ïa la u jong hynmen ha ka jingiadei bad ka byrshem?

Shatai Nga sngewkhuslai lang ruh na ka bynta jong phi

Sylem Balei phi khuslai na ka bynta jong nga?

(Ka Shatai ka ai kwai biang ïa u Syiem U Syiem u shim ieid ïa u kwai na ka kti ka Shatai)

Shatai Ba phi la jah slem jlang la lang na la ki jong ki bahaïing - hasem

Syiem Ngan dang hap jah biang hi jlang la lang, namarba dang don shuh shuh sa kiwei kiwei ki shnong ha Kerhima kiba ngan dang hap leit peit

(~ sngap shiphang)

Tiewlarun Phi lah ne em ban iathuh ia nga ka iing bashisha jobg u briew ka don haei?

Shatai Ïa u briew uba bha kum maphi, shatei sha baphyrnai ka Sngi la ka briew kaba tamsneng kum manga, shathie sha Khyndai Pateng Ñiamra

Syiem Lada phi la sngewthikna ba ka iing bashisha jong phi ka don shathie sha khyndai-pateng-ñiamra nga ruh ngan da pynthar shyieng-bseiñ ïa lade shwa ba ngan ïap

Shatai Shisha?

Syiem Shisha

Shatai Balei?

Syiem Ba nga ieid ia ka Tiewlarun

(Ka Shatai ka dait rmiang shyntur bad phai lehraiñ noh na u Syiem)

Shatai Lada ka long ba phi ieid shisha ïa ka Tiewlarun kaba bun jingriam sngewbha seh ban ym khot shuh ïa nga da kata ka kyrteng

Syiem Balei?

Shatai Namar kata ka kyrteng kan ïai pynkynmaw ïa nga ïa kiei kiei kiba la dep, kiba la pynkthang ia ka mynsiem jong nga

Syiem Hynrei nga don ka jingsngewtynnad ban khot ïa phi da kata ka kyrteng

Shatai (phai artad sha u Syiem) Ynnai te nga ong

Syiem (bat artad da ka kti kamon jong u ia ka kti kadiang ka Shatai) To ngan ym khot shuh ia phi da kata ka kyrteng Lada phim sngeweiei ngan khot noh ïa phi da ka Maiduli kumba khot u Ma Riñ

Shatai (buh ieid artad ïa ka kti kamon jong ka halor ka kti u Syiem) Da kata ban te ngan da sngewhun jrut shisha, namar dei kata ka kyrteng kaba la pyllait ia nga na ki jingkhum u seiñ-iong

(U Syiem u tur kham shajan shuh shuh ia lade sha ka Shatai Ka Shatai ka dem ieid ka khlieh ha ka shadem u Syiem)

Dhara xxiii

(Ha lynti-shnong ka Nongkyrdan)

Ka por khyndiat sien ñiew hadien ka Dhara xxii U Bakhraw Byrmit bad u Klon ki dang ïa iaid ïa kata ka lynti-shnong Wan poi u Khor bad ki Bynrap jong u (lait noh u Tanem) Lang bad ki, la wan ïalam ruh ïa u Het Rande da ka bor kum ïa uba la shah pyndait diengsong

Klon Kongbah!

(~ phai dien artad wak bad mareh sha ïing ki Rande)

Byrmit Balei? Hap ban leh haduh katne ia uta u rangshulai ka Nongkyrdan?

Khor Lada ym leh tohmet kumne, tdot hi un ym treh ban wan

(Ïohsngew ïa ka jingpyrta u Klon KONGTHEI KONG-THEI U KONGBAH U LA WAN PHAI U Khor u pyllait noh ia u Het na ka jingshah pyndait dieng-song)

Byrmit U Tanem pat shaei?

Prat Lai, hynñiew lane khyndai,
Ym ju bha ban ia wan phai
Ki ong ki Nongsohlangnar shatai
(U Khor u wiat ïa u Prat Lang bad u Khem, u ïalam noh ïa u Het U Prat u bud nadien)

Byrmit Kaba mut kumno kato ka jingkren myllung u Prat?

Syllon Kaba mut ba u Tanem u la ioh khyllie biang ia ka baiduh

Shin Bad u la ia kynduh ruh da kaba kham palat shuh shuh

(U Shin bad u Syllon ki iaid noh)

Byrmit (peit ïa u Pynter) Kham bhabriew shuh shuh kata ka Samla Sohlangnar seh ban ïa ka Shatai Rande u Syiem Madur ruh?

Pynter Kylli na u Khmied uba kham nang ban bishar

(u Byrmit u phai sha u Khmied)

Khmied Tam Tai

(Hadien ba la sngewthuh u Byrmit na u Khmied ba dang tam hi ka Shatai katai ia kata ka Samla Sohlangnar ha ka jingbhabriew - baroh lai ngut ki ïa ïeng peitkai noh na kata ka jaka ïa ka byrshem ki shipara hangtai ha bynshem ki Ar Shyngkub Ki iohi ruh nangta ia u Syiem ba u ñiad ïa la ki jong ki ummat jong ka jingkmen)

* *

KI PYNSNOH

(Appendices I – VII)

^ ^ ^ ^ ^ ^ ^

APPENDIX I
(KA DING PREW BANYNGKONG)

Shaphang u Mawdyngngun -

U Mawdyngngun hajan Um Khap (ka wahduid lyiur), ba la oh dur kyrpang kumno re da ka Mei Ramew ha khlieh nat, u dei u maw uba la long doh long snam bha ka jingsngewieid ïa ki nong Mawlai Iewrynghep bad ia ki nong Mawlai Nongkwar, khamtam ha kitai ki phew snem mynhaba ka Me S E B Sub-station ka dang dei kata ka Brei Bu Sib ne ka Khlaw Bu Sib Lada ïeng na une u maw ne na saïa jong u, lah ban iohi ym tang ïa kata ka them Thum Thum ne Khliehkhim ba la thoh ha ka dhara bakhadphra jong kane ka sawangka, hynrei lah ruh ban ïohi nangne ïa ka Riat Marshan ha kaba ha saïa-khlieh jong ka la don kata ka iingtrep jong ki Nongmarshan mynhakata (bad ka nongbah jong ki Syiem Shyllong ha ki sngi kiba kham hadien) Lah ruh ban iohi nangne ïa u Lum Diengiei uba la ïarap ïa u Khor

bad ïa ki Hynñiew Bynrap jong u (kum kita ki nongbud nongrap jong u Syiem Madur kane ka sawangka) kumno ban lap ïa kata ka Ïew Wan Swan ki puri ha bri ki Kharbah mynhaba ki la wan ban wad ïa u Het Rande Bad lada tur leilei haduh khmut une u maw, lah ban sngewthuh syndon haduh katno ka khraw kata ka jingsngewsyier u Myllung Soso Tham mynhaba u la pyrkhat sngewsih namar la ka Ri

Dei halor kitei ki shalamer kiba don sawdong ia une u maw ba ha ka 14 tarik u Nailur 1985, 16 ngut ki nongshongshnong jong ka shnong Mawlai (da ka jingktik jingmut jong u nongthoh ia kane ka sawangka) ki la pynlong ïa kawei ka kynhun ialehkai sawangka jong ki ba la jer, kum ka jingpynsah nam ïa une u maw, da ka kyrteng MAWDYNGNGUN DRAMATIC SOCIETY La suit la shor ïa ka da u Rev (Dr) Fr Sngi Lyngdoh ha ka 11 tarik u Naiwieng 1985 ha Mawlai Presbyterian School Auditorium Tangba sngewsih, ba wat la ym pat shym pynduh makna ia ka ruh hynrei bapli, ka la ïoh noh ïa ka jingpang aïu re (ka 'Polio' lehse) naduh kata hi ka por mar ïa sdang ïaid

Dei ha ki sngi ba la seng ïa kane ka Dramatic Society ba u nongthoh u la khih jingmut ban thoh ïa KA JALANGAP

APPENDIX II
(KA DİNG PREW BA-AR)

[Ha kaba thoh ïa kane ka lynnong, na ka bynta kino kino ki jingpyrkhat kiba mih na u nongthoh ïa ka skit-lympiar (lada donkam ban pyni) yn pyndonkam da ki dak lyngkot 'pnl' kaba mut 'pynwan nä lade (self conjecture)' Na ka bynta ki kot jong ki nongthoh laingut ba la pyndonkam bha kum ki diengprew, yn pyndonkam pat da kine ki kyntien lyngkot 'Kot Paradok' ïa ka

kot ba la thoh da u Dr Homıwell Lyngdoh 'KI SYIEM KHASI BAD SYNTENG', 'Kot MaTo' ïa ka kot ba la thoh da u Ma R T Rymbaı 'BAN PYNÏENG LA KA RASONG', 'Kot JNC' ïa kı artylli kı kot ba la thoh da u J N Choudhury 'THE KHASI CANVAS (KC)' & 'KI KHUN KHASI KHARA (KKK)' Yn pyndonkam ruh ïa kı dak 'PHL' kum ka jıngkdew lyngkot ıa kano kano ka 'conjecture' kaba deı ka jong u Dr Homıwell Lyngdoh]

Ka Shataı Rande kum ka Jalangap, ka Nongkyrdan kum ka shnong ha kaba ka Shataı Rande ka shong, u Syiem Madur kum u Saımuka uba la wanpoı pynkynjang sur ïa ka Shataı kum ka Duıtara ha kata ka shnong, bad khamtam eh ka Madur Maskut kum ka hıma ha kaba uta u syıem u la synshar kı long kı mat sawtylli ba ngın ïataı ha kane ka lynnong Lang bad kıne, lane hadıen ïa kı, yn ïataı ruh ía kıweı kıweı kı bynta kat kumba shah ka phang

Ka Shatai Rande kum ka Jalangap

I longkmıe ıba la pynıthuh ha u nongthoh jong ka skıt-lympıar ıa ka Shataı Rande (lane ka Tıewlarun) kum ka Jalangap ı deı ıweı na kı khunkynthei u Rev Amırkha Chyne u pastor ka Balang Presbyterıan (1895-1943) ha kı thaıñ Rangthong ha ki thaıñ Khyndaı Shnong Phra Kynbat bad u nonglum nongkynshew ía shıbun kı ktıen bad kı kyntıen khası Bad deı na ıne ı longkmıe ruh ba u nongthoh u la nang ïa ka jıngrwaı ba la rwaı nyngkong eh da u Klon ha ka Dhara xıv

Lehse deı ha kıteı kı thaıñ ba la tıp ïa ka jıngíathuhkhana shaphang ka Tıewlarun da ka Jalangap

Ka Nongkyrdan, ka shnong ki Rande

U Rbh S J Duncan kum u nongthoh ïa ka skit-symphiang, haba u wanrah ïa ka Nongkyrdan kum ka shnong ki Rande, um shym la kdew thikna hangno kane ka shnong ka don Shu sngewthuh tangba ka long ka shnong kaba dang hab hapoh ka Hima Madur Maskut na ka rukom ba ïakren hapdeng u Syiem bad u Sangot ka Hima ha ka Act I Scene-ii H'oid ha ka Act I scene-iii bad ha ka Act II scene-iii la pruid dak shaphang kata ka Riat Dienglieng kaba lah ban pynphaikhmat ïa ki nongpule sha ki Lynti Jyrmi phang Sharing Lum, hynrei ha ka Act I scene-i pat la kren shaphang kata ka Law Shiliang ba bun bha ki diengkseh ki diengkseh ruh kiba long ban sthah lyntang, ym dei ki 'seh-shah-khyrwait-lyer Kumta, kane ka jingieh dak jong u Rbh Duncan kum u khulom ha shwa ka la plie lad plie lynti pynban ïa nga kum u nongbuddien ban pynlong ïa kata ka shnong kum kawei na kita ki shnong ha kata ka Lynti Lai Shnong bad ha kata ka raid ba la khot KERHIMA, kaba long ka raid ba ialongjan bha bad ka Khadar Bongthai Sepngi (syriem kumba ha ka jaka u Tiewlarun, namar ba ym don batip thikna shuh ia u, la wanrah bujli noh da u Tit-mih-lap**)

Bad namarba la buh ia ka Nongkyrdan ha kata ka raid Kerhima (ba la jer kyrteng hangne da ka jingmutdur), ha kaba u Lum Raitong ruh u don hangta (la da kane ka kyrteng ym pat khot ïa u ha kata ka por), la rah lang ruh ia ka Rangpubon (kum ka shnong ba khamïajan bad ka Nongkyrdan) ha kata kajuh ka raid

** *Na ka bynta ka nujor (cf) pule Ka Ktien Lamkhmat ha ka JALANGAP & ACT IV Scene-i KA TIEWLARUN u Rbh S J Duncan.*

U Syiem Madur ha shnong ki Rande

Ba ki snier ka Shatai Rande ki la long shisien ka jakashong-rieh-tngen ïa uta u bseiñ - lehse ka la lah ban sawa tang kum ka puriskam Ne ba u nongshun ïa u khun-bynriew, ynda haba um lah shuh ban kheit ïa u soh jong ka jingjop da ka dur u bseiñ, u la mihpaw noh sa kum u jingthung, ruh la sngew lamkhana lang kumta Te hynrei ba kane ka briew ka la dei kawei na ki mahadei ha ka hima ki Syiem Madur (kumba u Rbh S J Duncan kum u nongthoh ïa ka skit-symphiang u la lap ksai ring ksai ba dei uwei napdeng kita ki syiem uba la poi long saimuka sha kata ka shnong) bad ba ka la dei ka Ïawbei Tynrai iano re ki kur ha Bri u Hynñiew Trep, ym lah ban len ïa kata ka jingshisha Ba ym lah shuh ban ïa kdew thikna hangne, lane wat tang ban shu antad, te ka long sa tang ïa ki snem lane ïa ka pateng-syiem ba synshar une u Syiem, namarba lait noh na u Kyllong na u Mailong ym don shuh kiwei kiwei pat ki kyrteng ba la tip shaphang kine ki syiem La jar katta ruh, na ka rukom ba la pynshang sahuh ia une u Syiem shatei shathie ha kata ka shang-jngoh jong u, lah ban kdew hangne ba ka der ha kaba la synshar ma u ka la long hamar kata ka der ba ki briew kiba shong shathie-lam-mihngi na ki Lum Makashang kim pat tip pat bna eiei ruh ïa ki Syiem Sutnga, ia ki Syiem Shyllong lymne ïa ki Syiem Ahom la ha ka thir ka thaiñ ïa ki dhara iv-v khyndiat la thoh shaphang kita kiba la ïakhñium ïa ka jinglngiej dohsniang

Ka Hima Madur Maskut

Kat kum ka Kot Paradok, ïa ka Hima Madur Maskut (kaba la duh noh mynta la jan sanspah eiei) la ñiew ba ka dei ka Hima

Khasi ba la rim tam Bad kat kum ka Kot MaTo pat, la ïathuh ba dei ha ki sngi longsyiem u Markusaiñ ïa ka Sutnga ba ka jingkyllon noh jong ka Madur Maskut ka la jia Na ar kine ki kot, lada shim ba u Markusaiñ ka Kot MaTo u dei uta u Majha Gosain ka Kot Paradok ki snem ba synshar uta u Syiem ïa ka Sutnga ki la long hapdeng 1516-1532 Bad lehse yn dei ha kawei na kine ki snem ba la duh la dam noh kata ka hima ba la rim tam, la ha kawei na ki Kot JNC (KC page 230) la antad ba ka snem ba la duh noh kane ka hima ka dei ha ka snem 1651

Katei ka Kot JNC ka ïathuh shuh shuh ruh ïa ngi ba kiwei pat ki Hima Khasi ba la ïaryngkhi bad ka Hima Madur Maskut ki long ka Jaintia, ka Mawroh Marpn bad ka Syiemiong

U pud u sam (lane ka jingïar) ka Hima Madur Maskut, bad ki shnong ki thaw jong ka

Ha ka Kot Paradok la ïathuh kumne " bad ka hima jong ki, ki ong, ka k iar naduh Damera (Nowgong) shatei lyngba ki lum Khasi bad Synteng, haduh Kuwain (Sylhet) shathie" – 'pule sla 1'

Ha ka Kot MaTo pat la ïathuh kumne "Kane ka hima ka shong hapdeng artylli kiwei pat ki hima bakhlaiñ bad badonbor jong ka ri, Shatei, ka kot sha ki rithor Assam ha ki phang Nowgong mynta, shathie pat ka sam sha ki bynta ka Bangladesh mynta Sha mihngi ka kdup ïa ki thaiñ sepngi jong ki jaka ba hap mynta ha ki elaka u Doloi Jowai, u Doloi Nartiang bad u Doloi Nongjngi bad ruh ki shnong ki thaw ki jaka ki puta ba la shim na ki bad pynïasoh bad ka Mikir Hills District, sha sepngi pat ka piam sha ki thaiñ mihngi jong ka hima Mylliem bad Khyrim mynta" – 'pule sla 136, 137'

KA RINGDUR ... KA HIMA MADUR MASKUT

WAH SYLLANG (Brahmaputra River)

Brahmaputra River (ASSAM

< EAST/ MEGHALAYA

Gangetic delta

BANGLADESH

BOMRIA (Nagaon)

KHADAR BONOTHAI MIHNGI

Kupli

Kyrhang

KHADAR BONOTHAI SEPNGI

A LUM LA MEIKHA

Umiam

A LUM RA ONG

BISEIT

MASKUT

MADUR

MUKROH

A LUM SYMPER

SHARNOLUM (Central War Area)

SUTNGA

HAPSIM (Jaintia)

NENGSALAM

KUWAIR (Sylhet)

N

Bangladesh

(present outline of East Meghalaya)

Ha ka jingïadei bad ki shnong pat la ïoh ban sot shuh shuh na ka Kot Paradok (ha ka jingïathuhkhana jong ka shaphang uta u Ran) sa ïa kine ki kyrteng Sohbar, Nongjri, Tmar, Umñiuh, Tyrngai, Mawpat, Nongryngkoh, Nohron, Ïewlah, Ïewlad (Dienglieng), Mawjem, Mawkalai, Lad Umïong, Bhoi Lymbong – 'pule sla 67, 68'

Ha kawei na ki kot JNC pat la ïathuh sa shaphang ka Beltola ha Kamrup, ka Mulagul bad Sylhet ha Surma Valley kiba ju hap siew ïa ka bai-nguh-syiem (vice royalty) jong ki sha ki Syiem Madur – 'pule KC page 30'

Dei na kita ki pasoh jong kitei ki laityllli ki kot ba la lah ban thoh ïa ka Thir Dhara Skit II jin haduh sawhajar kyntien palat, mynhaba la pynshang pyrthei pynshang hima ïa u Syiem Madur shwa ba un wanpoi sha Nongkyrdan, bad ba la lah ban ringdur ïa ki katto katne tyllli ki kyrteng jong ki raid ki shnat bad ki kher, nalor ki shnong – ka jingringdur ïa kaba la sngewdei ban tai biang hangne kham bniah, khnang ba ki nongpule kin kham ïoh jingpynshai

Ngin ïasdang shwa na shathie

1 <u>Ka Lynti Jyrmi bad ki Hynñiew Shnong jong ka</u> Ka Lynti Jyrmi ka dei ka kher ïa ka shnat ïa ka raid aïu re bym shym la ïohksai ban ringdur bha mynhaba la thir ïa ki dhara basan bahynriew jong ka Skit II ka sawangka Na ki khadsaw tyllli ki shnong ba la ïathuh ha ka Kot Paradok, saw la ringdur kum kita ki shnong kiba la pynlong ïa ki Hynñiew Shnong kane ka kher bad kita ki long ka Nongryngkoh, ka Nohron, ka Ïewlah, ka Ïewlad Kyrmen ba kam bakla haba ong ba baroh kine ki

shnong ki don mynta hapoh ka Dienglieng MLA Segment jong ka Jylla Meghalaya Nalor kine, lada dang don shuh shuh sa kiwei ha kitei ki khadsaw ba dang dei ban kynthup lang ha kane ka hara, la ieh sa ha ki nongpule ba kin ïarap pynleh lem ia kata bad la iehnoh ruh ha ki ba kin ïa sngewthuh hi da lade balei ba la jer kyrteng LYNTI JYRMI mynhaba la ringdur ia kane ka kher

2 Ka Sharinglum ki Khadwei Shnong ïa ka Sharinglum la ring dur ym shuh tang kum ka kher ïa kano kano ka shnat ïa kano kano ka raid hynrei la ringdur syndon ïa ka kum kawei na ki raid jong ka hima Na ki khadsaw tylli ki shnong ba la ïathuh ha ka Kot Paradok ki sawtylli ba la pynrung kum ki shnong ha ka hara ki Khadwei Shnong kane ka raid ki long ka Sohbar, ka Nongjri, ka Tmar, ka Umñiuh Lada dang don shuh shuh sa kiwei na khadsaw kitei, ïa kata la ieh biang ha phi ki nongpule

Ïa u pud u sam jong kane ka raid Sharinglum la pynïasyrñiem bad kita ki bynta jong ka Ri War mynta kiba kyniar naduh kita ki jaka ba kitei ki shnong ki don haduh kita ki jaka kiba shajan Jaintiapur

3 Ka Shnat Nengsalam (ne Salam Neng) bad ki Lai Kynbat jong ka Da kaba pynshong nongrim sa na ka KKK ki Kot JNC, ka Shnat Nengsalam ka dei ka shnat ba la pynïasyrñiem bad kata ka Srihatta ki Syiem Krishak ha shwa

Lehse ki Syiem Madur kim pat mih bynriew na kata ka Ïawbei Tynrai jong ki mynhaba kata ka Srihatta hangthie ha Salam Duriaw bad Nengsalam (ne Bangladesh mynta) ka dang dei ka hima jong kita ki Syiem Krishak (Krishak Dynasty) kiba la synshar phra-pateng-syiem ïa ka, ha kaba uta u Bhimbal u la long u

syiem bakhatduh eh jong ka Bad lehse ruh ïa ka shakaina jong ki Syiem Madur ym pat bna eiei sha dkhar mynhaba la synshar sa ki Khar Bamon (brahmical rulers) haduh san pateng hadien kita ki syiem (cf KKK pages 4, 141, 142) Hadien ïa kine ïa bud sa kiwei pat ki bym shym dei shuh ki bamon bad kiba la synshar kumba san hynriew pateng eiei Te ba ki syiem kin shah knieh khet noh ha ki bamon bad ba kita ki bamon kin shah knieh kylla sa ha ki bym dei ki bamon, dei ban don mano re **kiwei pat** kiba nang ban pynjia kumta kat haduh ba ka hima kaba khraw kat kata ka la kylla long noh tang ka shnat jong kane kawei pat ka hima ha ki sngi kiba kham hadien Kita ki KIWEI PAT ki long ïa kiba la ainam IARMANGKALAI ha ka Thir Dhara Skit II, kiba la lah ban leh ruh shibun kiwei kiwei ki kam na ka bynta ban pynkhraw la u saipan – ki kam ïa kiba yn sa ïathuh shuh shuh kham shadien

4 <u>Ka Kuwaiñ kum kawei na ki Lai Kynbat kata ka Shnat</u> Mynhaba ka Shnat Nengsalam ka dang dei ka Hima Srihatta, la ong ba ki laityllI ki kher-bakongsan (principalities) jong ka ki long ka Gaud, ka Laud bad ka Jayantia (cf KKK) Bad na kine lai, lehse yn dei ïa ka Gaud ba lah ban pynïasyrñiem bad ka Sylhet lane ka Kuwaiñ ka Kwaiñ kumba u Khasi u khot mynhakata

Shathie, u pud u sam ka Hima Madur Maskut u k'iar haduh hangne ha Kuwaiñ, ong ka Kot Paradok, bad u bai-nguh-syiem ba ju pynlum mano re (lehse kita ki iarmangkalai ka Nongkhardum) na ka bynta ki Syiem shatei sha lum u dei uba ki ju lum bha nangne bad na kata ka Khyrdop Hadem kaba ngin sa ïatai shen Bad lehse ka jingpynmih ïa uta u bai-nguh-syiem ka lah ban jur eh nangne namarba don kata ka hat ba la khot Shilahatta

5 Ka Khyrdop Hadem Kat kum ka KC kı Kot JNC sla 230,kawei pat na kıta artyllı kı shnong kı raïot ne kı kynbat ha Surma Valley kıba ju hap pynbıang baı-nguh-syıem ïa kı Syıem Madur ka deı ka Mulagul kaba don shathıe-lam-mıhngı na Jaıntıapur bad kaba jngaı ruh tang kumba katto katne mer Deı lyngba kane ka Mulagul ba kıta kı Kharkhashar ba ju khot 'Syrat' ïa ka Kuwaıñ kı ju pynlong lyntı-leıt lyntı-wan na ka muluk lajong sha kata ka hat Shılahatta (pule KC sla 235, KKK sla143) Kum ban shu ong noh, ka la long kum ka khyrdop ïa kı

Ha ka Kot Paradok sla 20 pat la íathuh ba ïa kateı ka muluk kı Kharkhashar, ba la tip mynta kum ka Cachar bad North Cachar Hılls, la tıp ruh kum ka Hadem mynhakata Te deı na kıne kı pasoh jıngtıp ba la ïoh rıngdur ïa ka Mulagul kum ka Khyrdop Hadem (kumba la rıngdur ía kıweı ha shwa) ryngkat ruh bad ka jıngpyrshang ban pynïasyrñıem ïa ka bad kata ka Laud jong ka Srı'hatta – la yn ym lah pat ban ong la ka ıabıang ksaı ne em

6 Ka Nongkhardum Kane ka kynbat balaı jong ka Shnat Nongsalam ka deı kata kaba kı dkhar kı ïakhot ka Jaıntıapur, kaba lehse kan ıabıang ksaı ruh lada pynıa syrñıem ïa ka bad kata ka Jayantıa jong ka Srıhatta ha kıta kı sngı kı Syıem Krıshak Te hynreı ba la khot Nongkhardum ïa ka da ka khot-khasi ha ka Thır Dhara Skıt II ka la long na ka daw ba ha kata ka kynbat (lane ka shnong kı raïot) jylleı palat kıta kı Khardum ha kata ka hyndaı, kıba ïa ka thymmeı na kaba la wan ma kı yn sa ïataı ha kaweı pat ka lynnong Kı khanatang kı newtymmen kı ong ba deı bad kı kyntheı jong kıne kı dkhar ba u Khasi hyndaı u la ju ïa poıkha bha Bad na kata ka jıngïapoıkha, ynda la mıh

bad la roi la par ki khun ki kti, la don sa ka jingithuh khunkur ïa kita ki khunkha na ki bad la pynlong ruh ka pynkam ïa kata ka deiti katba kum ka riti ka dustur Bad lehse kiba la ju ïoh ban krad lynti kum ki Pruid Lakait ïa kata ka Pynkam ki la lah ban dei biang kita ki iarmangkalai

To ngin ïaphai pat mynta sa sha kiwei ki phang jong ka hima

Ka bynta bashatei

Ïa kane ka bynta jong ka hima la kdew kyrteng ha ka Thir Dhara Skit II kum ka Khadar Bongthai lane kata ka raid ba la pynïakhlad ha ki ar shnat da ki um ka Wah Kupli bad ki sdad jong ka – ka Khadar Bongthai Mihngi ba long tduh ka Domria bad ka Khadar Bongthai Sepngi ba long tduh ki Ar Mukoi

Ka jingbuh ïa ka Khadar Bongthai Mihngi kum kata ka shnat ba long tduh ka Domria ka long ka jingkdew ba la pynshong nongrim na ka Kot Paradok sla 1 bad sla 68 Bad ïa kata ka jingbuh la nang sngewskhem shuh shuh ynda haba la ïohi sa ïa kawei ka artikl kaba la mih ha ka kotkhubor Mawphor ha ka 14 tarik Jylliew 2002 'KA JINGDUH NOH KI JAKA KI KHASI STATE HA KHAPPUD ASSAM (L Lamin, President EWWJBWA)' Ka jingbuh ïa ka Khadar Bongthai Sepngi kum kata kawei pat ka shnat jong ka raid, ba long tduh ki Ar Mukoi ïa ka, ka long ka jingkdew ba la pynshong nongrim na ki kyntien u Dr R S Lyngdoh kiba don ha ka jingmaitphang jong u ïa ka Kot MaTo, kiba ong ba 'ka Khadar Bongthai ka dei kata ka Ri kaba ïar u pud u sam jong ka naduh Nelli haduh Beltola' Bad kane ka rukom buh pynïakhlad ïa ka Khadar Bongthai ha ki artylli ki

shnat ka don jingïasyrïiem ruh wat ïa ka rukom ba la leh ïa ka Mikir Hills ne Karbi Anglong mynta (peit Appendix VI)

Na ka bynta ban kham ïashai, to ngin ïa tba dingprew hangne kat kumba shah ka phang, da kaba sdang shwa na ka Domria kum ka tduh ïa ka Khadar Bongthai Mihngi

Ha ka Kot Paradok, ïa kane ka Domria la khot Damera ha ka sla 1 bad la khot Dymrea ha ka sla 68 Ha ki kot JNC pat la khot Dimarua Tangba la sngewmat ba baroh lai saw kine ki kyrteng (ha la ha la ki rukom khot baïapher) ki ïathew hi ïa ka Nowgong lehse, lane ka Nagaon jong ka Jylla Assam mynta Nangta shuh shuh, Domria ne Dimarua (Damera, Dymrea) ka la dei ruh ka shnong ïaknieh shyiengdoh (bone of contention) ha ar ki khep – ka jingiaknieh banyngkong kaba la jia hapdeng ki Lai Syiem katai ka hyndai Shyllong, Sutnga, Ahom, ka jingïaknieh ba-ar kaba la jia hapdeng ka Hima Mylliem bad ka Hima Khyrim ha ki sngi kiba kham hadien

Baroh kitei ki jingiaknieh shyiengdoh, khamtam kata kaba ha shwa, ki dei kiba la jia hadien ka jingkyllon noh ka Hima Madur Maskut Hynrei ha ki sngi ki Syiem Madur, u Hali Khlieh ïa ka bad ia ki phang jong ka baroh un dang dei hi tang u Syiem Madur imat , naba u Syiem Markusain ne Majha Gosain (PHL 1516 – 1530 HK) ki Sutnga, uba la pynkut noh ïa ka Hima Madur Maskut, u dang dei tang u ba-ar kum u Syiem Jaintia ba la sdang tip ha ri dkhar, bad ki syiem bakhraw ki Ahom kum uta u Pratap Singha ki dei kiba dang shu sdang pawnam naduh ka snem 1603 HK

Namarba ka Khadar Bongthai ka la ïar than u nongthoh ïa ka Jalangap kum ka skit-lympiar, na ka bynta ka jingsngewbit ha kaba thoh ïa ka Thir Dhara Skit II, u la pynïabynta noh ïa ka ha ki ar bynta, kumba la kdew haneng Bad kumba la pyni ba ka Domria ka dei ka tduh ïa ka Khadar Bongthai Mihngi, kumta ruh la pyni ba ki Ar Mukoi ki dei ki tduh ia ka Khadar Bongthai Sepngi Te hynrei ka jingkylli kaba lah ban mih na ki nongpule ka long shaphang kita ki Ar Mukoi ki dei kiei?

Ka jubab ia kata ka long kumne harum

Katkum ka jingbatai jong ki briew kiba tip shaphang ki Mikir, la ong ba kine ki Mukoi ki don jingïasyriem bha ïa ki Umkoi ki Umpyrdong u Khasi Ki Mikir ki ju shna ïa kine ki mukoi na ka bynta ka phur ka siang haba don mano re mano napdeng ki kynrem ki lyndan jong ki kiba iap Ryngkat bad kane ka jinglehniam, ju don ruh kata kaba ki ong ka Shad Mukoi bad ka jingiambriew kaba ki aa siew dor ïa ki duhalia ba kin leh kumta Ym lah tip shuh katno baroh ki la don kita ki mukoi hangne ha Khadar Bongthai Sepngi, tangba kaba pawnam eh na kita ka long kata kaba la lah ban don shisien ha Beltola, ba la tip kum ka Mukoi u Jom Kawei pat ka la long ka mukoi jong kata ka Lai Nili, ka theishempap, kaba ka la shna na ka bynta u khun jong ka

Ba la ñiew ha kaba ringdur, ia kata kaba ha Beltola ba ka dei kaba khraw eh na baroh ki mukoi ka long na ka daw ba uta u Jom u la long u kynrem u lyndan bakhraw spah eh hapdeng ki Mikir ha kata ka hyndai Tangba, tip don jingïapher jingmut aïu hapdeng jong u bad uwei na ki Syiem Madur uba la synshar kham ha shwa ïa u Syiem Madur ki Ar Sawangka, ba haba la

wanshaw noh ka jingïap ïa uta u Jom, uta u Syiem Madur u la kren beiñ eh wat ïa ka jingïambniew kita ki duhalia ba ka la long kum ka jingjlew ki ksew, kat haduh wat kata ka mukoi bapli ka la kylla long noh ka Myngkoi u Jom lane ka Nurok ka Ksew Te dei halor ka jingïathuhkhana ia kane ka mukoi bad ïa kata kawei kaba don shajan sdad ka khen ba la ringdur ha ka Thir Dhara Skit II ia ki Ar Mukoi kum ki Ar Tduh jong ka Khadar Bongthai Sepngi

[Sa shisien biang na ka bynta ban kham sngewthuh ki nongpule ïa ki Ar Mukoi, la kwah ban iathuh shuh shuh kumne harum -

1 Ha ka jingïadei jong ka Beltola bad ka Hima Madur Maskut, u nongthoh ia ka Jalangap u la kham pdiang ïa ka jingkdew ba la kdew da u Dr R S Lyngdoh ha ka Kot MaTo ba ka Khadar Bongthai ka dei ka bri kaba ïar haduh hangne ha Beltola (ne Mukoi u Jom) ban ia kaba la kdew da ki Kot JNC ba ka dei kawei na kita ki kher laitylli ne ki kynbat ba ju hap siew bai-nguh-syiem sha ki Syiem Madur

2 Ka jingbuh kyrteng ïa ka Beltola da ka Mukoi u Jom ka long kaba la ïoh jingmut na ar ki tyllong Ka banyngkong ka tyllong ka long ka jingïathuh ba la iohlum na uwei u Rangbah Nongia-lam ba ha ki sngi barim hyndai la ju khot Nurok Ka Ksew ïa ka Beltola Ka ba-ar pat ka tyllong ka dei ka Dienshonhi u Rev I Kharkongor kaba la kdew ktien ba 'Nurok' ka mut ïa ka Myngkoi u Jom Tang ïa ka kyntien 'Mukoi' ba ka kylla noh sha ka 'Myngkoi', ïa kata te la hap iehnoh sa ha ki nongpule ba kin ïatihthai hi

3 Shaphang ka Mukoı ka Nılı (lane ka Laı Nılı) pat la kwah ban ïathuh sha kı nongpule ba la rıngdur ïa ka da ka jıngmutdur ba ka deı ka mukoı kaba la don teng shısıen shajan kı jaka ba don ka ïew Nelı mynta]

Hangta ha Khadar Bongthaı, khamtam ha sepngı, u Khasi u khot u 'Klıeñ u Kret' ïa u Mıkır bad u Mıkır u khot 'Karew u Jumang' ıa u Khası la kı baroh ar pat ba la tıp kum kı Bhoı lehse ka lah ban deı na ka 'Bhoı Lage' kı Ahom kumba ïa kıta kıweı kı jaıtbynrıew kıba shong shateı sha kjat lumthah kı ïakhot 'Abari Manu' Te hynreı na kata ka khot 'Karew' kı Mıkır ïa kı Khası kıba shong hangta ha Khadar Bongthaı bad ha kı phang jong ka, la mıh pynban ka jıngbakla bad ka kyntıen Garo' (bıshar Kot Paradok sla 24, ha ka jıngïathuhkhana shaphang kata ka 'Kha Baralee)

Ka Kerhlma, ka bynta-lam-mıhngi jong ka hıma

Kane ka deı ka raıd bakhatduh kaba u Syıem Madur kı Arsawangka u la leıt jngoh ha kata ka Jıngshang Hıma jong u Nalor ka Nongkyrdan, ka Rangpubon bad u Lum Raıtong, la pynhap ruh ha kane ka raıd ıa kı bynta bashakhlıeh jong ka Wah Umtrew Bad namarba u Dr R S Lyngdoh, ha ka jıngmaıtphang jong u ıa ka Kot MaTo, u ong ba ka Umtrew ka deı ka wah kaba ïaıd kyllaıñ sukı jaı ban ker ban da la ka Rı sa shısıen bıang, ha ka jıngrıngdur, la pynshong nongrım na kı kyntıen une u rangbah ïa ka kyrteng ka raıd syndon kum ka KERHIMA

Ka Nongbah ka Hima

Katkum ka Kot Paradok la ïathuh kumne shaphang kane ka nongbah ka Hıma Madur Maskut "Ka nongbah bad ka kut jong kıne kı Syıem ka la long halor u lum uba hajan bad shaphang shateı jong ka jaka kaba kı khot mynta ïaw Daı Ja (lew Dıe Ja),

kaba don hapdeng u khyndai bad shiphew mer jong ka surok Jowai kaba na Laban" – 'pule sla 2'

Katkum ka kot MaTo pat haba ka iathuhkhana ïa ka jingpynjot ki Pnar (kum ka jingpynhiar kput) ia kane ka nongbah ha ki sngi u Syiem Markusaiñ ka Sutnga, ka iathuh kumne ' Ka kput ïa u Syiem Kyllong kan wan patoh ha u Kiba hapoh kut ki weng noh ïa ki tiar iapom ki khlawait u Syiem Mailong kiba iohthiah lyngngai Nangta ki sa pom lut khoit ia ki, bad ki sa thang artad ïa **ka Kut Thangkhri ha Sung, ka Nongbah ki Syiem Malngiang** Kito kiba harud Lynrai bad Maskut, ynda ki ïohi ïa ka tdem ki rung pynjot ïa ka kut ha Lynrai bad **ha Maskut** Kito kiba hajan Mokyndur shi jhap ki leit pynjot ïa ka Mokyndur bad **Iaw Daija**, kiwei pat ki ap ia u Syiem Mailong ban wan phai **na Madur**" – pule sla 151'

Nalor kitei ki pasoh u nongthoh ïa ka Skit Lympiar u la ioh ban lum jingtip shuh shuh sa na la u hynmen lai-lai ha ka jingïadei bad kata ka nongbah ki Syiem Madur bad na kita, haba la pynlang lang, la ioh jingmut ban ringdur kumne harum -

Shwa ka jingpynjot noh ki paidiapom u Syiem Markusaiñ ka Hima Sutnga, ka nongbah ki Syiem Madur kaba don halor ki lynter lum ka hima ka la long ka nongbah bakhraw kaba don ha ka laitylli ki shnong bakongsan eh jong ka hima ba la ker ïada da ki kut baskhem bad kita ki long ka Madur, ka Maskut bad ka kut ka shnong bashong basah ka Syiem Sad ba la tip hadien, lehse, kum ka Thangkhri Baroh laitylli kine ki shnong ki la long kum lai ki mawbyrsiew ïa ka lyngwiardpei jong ka hima bad kata ka Ïawdaija pat ka la long kum ka diengtyllaw Ha Madur, kaba long kum u mawbyrsiew banyngkong la buh ïa ka khet ka bishna

jong u Syiem-longsyiem (*seat of temporal authority*), ha Maskut kaba long kum u mawbyrsiew ba-ar la buh ïa ka knor jong u Lyngdoh ka hima na ka bynta ka nia-im (*seat of religious authority*), bad ha kut ka shnong bashong ka Syiem Sad kum u mawbyrsiew balai la ri la sumar ïa baroh ki jingdon jingem jong ka hima (*seat of treasury*)

Nalor kitei ki mawbyrsiew bad ka diengtyllaw, kane ka nongbah ka la don ruh hajan jong ka ïa kata ka them ba lah ban pynïasyrñiem kum ka shang-buh-bam ka Them ka Sung keiñ kaba, kat kum ka Kot MaTo, la ñiew ia ka kum ka jaka baseisoh tam ha Bri u Hynñiew Trep

Te dei na kata ka daw ba ha kane ka kot, namar kitei lai ki shnong, u nongthoh u la khot Nongbah Lai Kut ïa kata ka nongbah

***

Kitei ki kyrteng shnong ki kyrteng kynbat ki kyrteng raid ki kyrteng shnat ba la kdew naduh Lynti Jyrmi ter ter haduh Thangkhri ki long kiba kham don jingïasnoh tang bad ka Skit Lympiar To ngin iaphai pat mynta sa sha ki jong ka Skit Symphiang -

HA KA TIEWLARUN u Rbh S J Duncan, nalor ka Nongkyrdan bad ka Rangpubon, ngin lap ïa ki kyrteng shnong sa artylli ba sngew kumba ki iakhap ki ïajan bha bad ki shnong ka nongbah, bad kita ki long ka Marai bad ka Lait Um Hynrei ka jingkylli kaba mih ka long, 'hangno kine ki shnong shisha ki don'?

Lehse ïa ka Marai lah ban pynïasyrñiem bad ka Lynrai kumba ka Ïew Pyrshing (kaba la paw dak shun bha ha Act I Scene ii) lah ban pynïasyrñiem bad ka Ïew Pynsing ne Pynsiñ Tang ïa ka Lait Um te bad no keiñ yn ïa pynwan, khamtam haba don sa ita i jingiathuhkhana biria ha kata ka shnong shaphang uta u briew uba, namarba u la kwah Khun Phylla palat, u la shim kurim ia lade da ka myrsiang kynthei kaba u la ioh kem da kaba shu riam – i khana biria iba la pynrkhie ia u Khor haduh ba un da mih eitmut ha Dhara xii ka Skit Lympiar, haba la pynkynmaw biang ia ita i khana da ka jingkylli u Klon

APPENDIX III

(KA DING PREW BALAI)

I Ka Law Khyndai

Kane ka khlaw kum ka parin ka la paw ha ki Dhara iv bad v, bad kum ka mat-phang jong ka jingïakren ka la paw ha ka Dhara xi Te hynrei yn ym lah ban iatai ïa ka mat ha ka rukom kaba dei lymda ngi ia phai shwa sha ki artylli ki jingthoh kiba la mih pyrthei shisien bad kita ki long kine harum -

i Ka kot lyngkdop ba la pynmih da u Rbh David Roy WHITHER THE KHASI HILLS' (courtesy Late H W Nongbet's Mini Library, Mawlai Nongkwar) kaba la ïathuh ba ka pyrthei u Khasi shisien ka la ïar naduh Punjab ha sepngi haduh Easter Island ha mihngi bad shaduh New Zealand shathie

ii Ka artikl 'HYNÑIEW TREP KAM MUT TANG IA U KHASI (B/V V Rymmai)' kaba la mih bun issue ha ka kotkhubor 'U Mawphor' bad kaba la iathuh ba dei uta u pad jong ka jaitbynriew

ha Punjab uba la don bynta ha kaba pynlong ïa kata ka 'Indus Valley Civilization' Te hynrei ynda haba u la shah hiar thma ha ki 'Rajputs' ne'Kshatriyas' jong ki 'Aryans', u la hap ban phet noh na kata ka jaka

Kawei na ki Kot JNC (pule KKK sla 37, 44, 48, 49) ruh ka iathuh kumjuh kumba ïathuh kitei ki jingthoh Bad haba la peit sa na ka histori jong ka pyrthei la ong ba kata ka jingwanpoi jong ki Aryans sha India kum ki 'Rajputs' ka la jia hapdeng ki snem 1000 – 1500 SK

Kumno uta u pad jong ka jaitbynriew u la wanphet nangta na Punjab?

Don artylli ki lad na ryngkew bad na um

i **Na Ryngkew** Katkum ka jingbatai kawei na ki Kot JNC (KKK sla 53) la ong ba ka lynti naduh Indus haduh Brahmaputra ka long ka bym don jingeh eiei ruh ïa ki briew ba kin krih lait noh tang na ka daw ba ka jngai palat Te kumta ïa ki duk ki suk napdeng uta u pad bym lah kot bor ban phet na katai kawei ka lynti la hap ban shu ïa suh mar-iap katba lah ei ki kjat, na kane ka lynti

ii **Na Um** Namarba kita ki Rajput kiba la wan hiarthma kynsan ia u pad ka jaitbynriew hangta ha Punjab dei ki nonghiarthma kiba la wan da ki kulai (naba dang dei tang ma ki kiba la nang ban pyndonkam ïa kine ki mrad ha kata ka der – 'KKK sla 51), ki ba-don ba-em napdeng uta u pad, tang ban pyllait im la ka met, ki la hap ban jied noh da ka lynti kaba kham kloi bad kata ka la long da kata ka lynti jong ki um ka Wah Ganga Te hynrei mano pat napdeng jong ki kiba tip kiba nang ïa ka

kam-maji? Baroh shikatta ki la dei tang ki Khun Shong Suk Ka Pyntha San Wahbah (lane ka Pyntha Hynñiew Wahbah, lada kynthup lang ïa ki jong ka Ganga)

Ka khana na u Lok ki Lai Khana ka ïathuh ba dei kita ki Khardum kiba shong ha ki phud ka Wah Ganga kiba la long ki maji bad ki nongpynbiang lieng ia kita ki nongphet-iap na ka thma Bad dei da ka jingiarap jong kita ki Khardum (kiba ki um jong ka Wah Ganga ki dei tang ki madan-ialehkai ïa ki) ba kita ki nongphet ki la lah ban wanpoi haduh ka pyntha (ba la khot Salam Duriaw da u nongthoh ia ka Skit Lympiar) da kita ki lieng khyndai tylli ba la lah ban pynïoh na ka bynta jong ki

Lehse ka lah ban long na ka jingtieng palat ia ki Rajput ka Punjab ba kita ki Nongkhyndailieng, la ki la poi makna haduh kata ka jaka hajan Shanglum ruh, ki la iehnoh tang ïa ki khardum hangta (naba ym long phah shuh ia ki), la lade te ki la kdat kham jngai shuh shuh shatai sha mihngi Bad haba ki la poi shata, ki la ïa sapra ruh kylleng wat shaduh ki arkdat dewlynnong

Te hynrei ba ka jingpynbthei ding u Biskorom ka la ju long borabor kawei pat ka jingma kaba ap shata, lyngba ki spahsnem jong ka por, katto katne na kita ki nongkhyndailieng ki la sdang ban ïa kylla dientrai biang, tangba ia kynduh noh ha Kupli ha Kulang ne Kulong ïano re na ki kher ki mer kiba la wanpoi kham ha shwa kum kita ki nongwanphet na ryngkew La jar katta ruh, wei ba la kynjang teng shisien ha ka kyrdan, ha ka jinglongbriew la neh sah syndon kumta kata ka jingsngew kat haduh ba ki la pynkrong hi da lade ïa lade la kat ki khyndai aïu re aïu Tangba lehse, la pynthanda noh ïa kata ka jingsngew jong ki da ka jingmih jong ki syiemblei Bad lehse ruh, yn dei mano re

napdeng kita, kiba la wanpoi ialyngngi bad shong shipor hangta ha Law Khydai Bad na kita la ïoh ïa ka kyrteng kata ka khlaw

II Ka Íew Rynghep

Ha kiba bun ki Nongmawlai, dei ïa kata ka ïew Phan kaba la long tang khyndiat por ha Kper Syiem, Mawlai Ïewrynghep ha ki sngi longsyiem u Syiem Ronsing (1897 - 1914 HK) ïa ka Hima Mylliem, ba la ñiew kum kata ka ïew-sngi-rynghep ba ju wanïaid swari ki puri arngut kiba ka lynti-wan ka lynti-leit ïa ki, ki ong, ka la ju long na Wi-ïong jong ka Wah Umkhrah Hynrei u nongthoh ïa ka Jalangap u don ka jingïohsngew hamsaïa ba ka dei ruh ka ïew kaba la don teng shisien ha ki phud kane kajuh ka wah ha kita ki sngi mynhaba ki Kharbah ki dang dei ki Kur Bakhraw ka Hima Shyllong ha shwa ia ki Kharkongngor; bad ba sha kane ka ïew ju wan ruh kita ki puri arngut ha ka kyrteng jong ka Ngor bad ka Rylla La iohsngew ruh wat ïa kata ka hamsaïa ba tang la dei kata ka sngi ban wan ïew ma ki kum lashai, ka Wah Umkhrah (hamar shitengmiet shwa kata ka sngi) ka ju sangeh tuid shi khyllip Te dei na kata ka daw ba ha ka thir ka thaiñ ia ki dhara ka Skit V la nud ban wanrah ïa ka kum kata ka ïew ha Lum Kpepjanbir (ka kyrteng kyllum ba la buh da ka jingringdur ïa u lum ha Mawlai ba don ka Ïewrynghep, ka Nongkwar bad ka Nonglum mynta) kumba la nud ban wanrah ïa kata ka iing ki Nongmarshan ha ka jaka ba la wan pynlong nongbah ki Syiem Shyllong kham hadien bad kumba la nud ban ringdur ïa ka Khliehkhim ne Thum Thum kum kata ka them ba ju shong ki Pukir-kwahïakynduh-puri shisien

APPENDIX IV
(KA NIA PYNKSAN)

Shwa ïa ka rong ka taw, mynhaba la thir la thaiñ ïa ki dhara iv-v jong ka Skit II bad saiñdur ïa ki, la dep ïathuh shakhmat ba ka jingshimpor ban leh ïa kita ka la long jin haduh san hajar kyntien palat kata ruh namarba la pyrshang ban kham pynlyngkot de artad Na ka liang ki nongpule lehse lah ban don ki ban buh ïa kane ka jingkylli Balei ba da thaiñ pynjrong ïa ki dhara haduh katta katta?

Ka jubab ïa katei ka jingkylli (lada don) ka long kumne harum -

Ha ka Skit Symphiang u Rbh S J Duncan ïa KA TIEWLARUN, ka jingkylli kaba u Syiem Madur u la kylli na u Sangot ka hima 'Kaba shano kata ka Nongkyrdan?" ka dei ka jingkylli kaba la paw ha ka Act I Scene ii, bad ka jingwanpoi jong u sha kata ka khlaw kaba shajan ïa ka Nongkyrdan ka dei ka jingwanpoi kaba la wan jia ha ka Act IV Scene-i Hapdeng kine ki ar ki 'scenes' la don sa lai kiwei pat ki jingjia, kata (i) ka jingdih umsylli ka Shatai Rande ha lyngkha u hynmen jong ka (Act III Scene i), (ii)ka jingat jingsieb ka kpoh ka Shatai Rande la kum ka men-ar-met bad ka jingtlot ngai ngai de artad jong ka (Act III Scene ii), bad (iii) ka jingpynïap u Het Rande ia uta u bseiñ uba la mih ter-ly-ter na shyntur ka para jong u (Act III Scene iii)

Haba la pyrshang ban shim jingkheiñ ia ka por naduh ba la jia kata ka khlam haduh ba pynïap u Het ïa uta u bseiñ, bad ynda haba la bynrap hadien kita ki jingjia sa ïa ka jingthar shyieng-bseiñ ka Shatai hangta ha kjat kper lajong, la shem ba ym duna

shuh ïa ka khadphra bnai ba la ïaid kata ka por La poi slem palat shisha u Syiem, wat la u la ong ha ka Act I Scene-ii "Nga dei ban leit, nga dei ban ïaid sawdong ban tip ban ithuh la ka hima" hadien ba la ïathuh ha u da u Sangot shaphang kata ka khlam

Shano shwa u leit?

Te khnang ban iarap lem ïa u nongprat lynti ha shwa ha ka jingíadei bad ka jingpynpoi slem palat jong u ïa u Syiem sha Nongkyrdan, la pynlong noh shwa da ka Pynshang Pyrthei Pynshang Hima ïa u, ne ka Maphusor, shwa ba un wanpoi sha kata ka Law Khyndai ka bym shym long jngai shuh na ka Nongkyrdan

APPENDIX V

(SHUH SHUH KI KHANA U KLON)

[Ki pasoh na ka jingïathuhkhana u Klon ïa ki jong u Syiem ha kynshoh ka Shatai 'shaphang ka Ïawpaw bad ki para jong ka' ha kata ka miet ha shwa ka Dhara xv, bad ïa ki jong u Het ha lyngwiardpei kham ha shwa shuh shuh ïa kata ka miet, ba la bynrap lang ruh ia ka jingïathuhkhana ba la ïathuh u Myllon ïa ki jong u Khor ha iing ki Nongmarshan hadien ka Dhara xviii] -

Katkum ka Khana Parom u Klon, ka Ïawpaw ka heh ka san ha Saw Symper (Tangba kim pat khot Saw Symper ha kata ka por Ki khot da kawei pat ka kyrteng ïa kaba u Klon um lah kynmaw shuh) Ynda u Biskorom u la pynmih pyrthei sa ïa u Kyllang ïa u Symper na ka Mei Ramew, ka Ïawpaw bad u Tangnob (u para babud ryngkhi ïa ka), kum ki khun-heh jong kitei ki thawlang ki ïawbei, ki sa kynnah shong noh shajan Salam Dunaw

Bad seng shnong ruh artad ïa lade hangta Te hynrei ym ong pat ba ka Ïawpaw ka la phoi shyndod noh ïa ka ïing banyngkong Hateng hateng ka ju wan peit ïa la ki jong ki para shata sha Saw Symper Lane haba kam lap pat ban wan hi da lade, ka ju phah tang ïa u Tangnob ryngkat bad ine itai i jingbam rneng U Tangnob ruh, tang la phah ka hynmen ia u, um ju pynslem ban wan namarba u ieid eh ia la ki jong ki para, khamtam ïa u Symper uba nang eh ïa ka siaw sur syiang Bad la ong ba dei ha ka jingphah rah bam rneng ka Ïawpaw kumta man ka tehg ba la don kata ka sien ha kaba na ka jingïaknieh jyllang babang la poi syndon shaduh ka jingïashoh ïadat kaba jur hapdeng shipara – u Kyllang bad u Symper Lada ym dei ba don u Tangnob hajan lehse la lah ban poi shaduh kaba ia liem shiliang shiliang lane baroh arliang syndon La jar katta ruh, la don makna u Tangnob hangta hajan, ym pat lah satia ban pynïasuk ïa ki tad haduh ban da wan hi ka Ïawpaw da lade Da ka jingnang jong ka ban sneng ban kraw, la pynpalei pat ïa ki janor ba la thnam jong ki ha kaba u Kyllang kum ka dak ka jingñiew burom ïa la ka jong ka hynmen bad ïa ki 'tien-sneng jong ka, hangta hangta hi u la kular ba un pyrthuh bud syndon ïa ka nuksa jingim ka hynmen jong u da kaba u la kynriah jaka shong noh ïa lade sha Nongum Ba dang kham leh khmot khmot haduh kata ka por te dei pynban u Symper, jait ba u dei u khun ba kham ai mon ka kmie Bad la ong, ba dei na kata ka jingdonbor jong ka ban pynïasuk pat ia kine ki para rit arngut ba ha ka dorbar ki ryngkew la kyntiew ïa ka shaduh kata ka kyrdan syndon bad la pynlong khraw ruh ia ka shnong jong ka kum ka Ruh Ba Ar ïa ki Moina Hai Uban dang long halor ïa ka kum u kynja hynmen rangbah dei sa tang uta u Longsan uba shong ha u lum ki khyndai-umtong (ba la tip hadien kum u Lei Shyllong

Iane u Lei u Shulong, lada pyndonkam da ka rukom khot kita ki Nongmylliem myndong kiba shong ha Bisei)

Wat ïa u Tangnob ruh, namarba u la pyrshang ban leh ïa kata ka kam babha, la kyntiew lang noh ha kata hi ka dorbar sha ka kyrdan la jan kat u ryngkew Bad ka kamram ba la bynshet ha u naduh kata hi ka sngi ka long ban btin ban iam da ka lynti kaba dei ïa baroh ki moina-hai kiba kwah ban wan her sha shnong ka Ïawpaw

Kat kum kata ka Khana Parom u Klon (ka Khana Pateng ba la ïathuh ha u da ka Meikha jong u naduh ka por ba u dang rit), la ong ba u Biskorom u la sngewbha eh haba u la ïohsngew shaphang kata ka rai kaba la mih na ka dorbar ki ryngkew halor ka Ïawpaw u Tangnob, la u la sngewlehraiñ eh ruh na ka bynta u Kyllang u Symper Te khnang ba ki khun-heh kin da long kiba khlaiñ shisha shisha ha ka bor kumba la pynkup ia ki, ha kata hi ka der u la pynmih shuh shuh ki khun-rit na ka Mei Ramew ki ban long kum ki mar bad ki khla-ka-wait ia kine ar

Ha ka Khana u Myllon pat (ka Khana Pateng kaba u la ïohsngew na ka Mei-lieng Mei-ab), ka kyrteng ÏAWPAW kam paw ba ka dei ka kynthei hynrei ba u dei u shynrang Bad ka nam ÏAWPAW kam paw ba ka dei ka blei hynrei ba u dei u ksuid U Tangnob pat, u para jong u, u dei u khrei Kum ban shu ong noh, lada la dei ban da ïathew da ka tarajur ïa ka jingïapher hapdeng kine ar ki khana parom, la donkam ban da pynlong wat da ka tyrko bad ban da don ruh la u shongknor, namar u Myllon u ong ba ka jingïashoh ïadat kaba la mih hapdeng u Symper bad u Kyllang ka dei na ka jingkynshoit u Ïawpaw bad na ka jingpynshit u Tangnob Ym tang katta Kat kum ka Khana Parom

u Myllon, la ong ba ka kyrhuh lar-en ba ju ïohsngew ki briew ha Daiñthlen ka dei ka jingïaknieh kyndang langthohkhlieh jong u Ïawpaw bad uta u Thrang Snam Khlem Khapbrip ba shong hangta

Te hynrei u Khor bad ki Bynrap jong u (hangta ha ïing ki Nongmarshan) ki kynmaw ba uta u Lar-en ba iathuh u Myllon u dei uta u 'Suid-iap ba ñiewtang u Klon kum u pyngrei jong ka Lei iawpaw, uba haba la kwah bam jakhew ryngngew ma u, da ka kyrteng ka tnga u shait khot ïa ki briew sha ka jingïap da ka lynti kaba kloi, kumba u la khot ia ka Likai shisien shatai shajan Kshaid Remdaw Bad kine ki briew u Syiem Madur ki la kynmaw shuh shuh ruh sa ïa ki jingbthah bad jingong u Klon Khraw Jingtip ba lada ym ïohi pukni eiei ha suiñ kiba swait hangta ha Khliehkhim, ka mut ba u Het u la thew la ki kjat ban ïaid da ka lynti kaba jngai sha shnong ka Ïawpaw – ka lynti ba ju ïalam tang da u Tangnob Bad la ong, ong u Klon, ba ym ju don na kano kano kawei pat ka jaka ba u Tangnob u sdang ïa kata ka lynti-siang jong u sha shnong ka Ïawpaw, lait tang na kata ka jaka ha kaba ia ka phalor jong ka la ïarap pynap lem da u Symper Bad u Symper ruh, kumba la hikai u Tangnob ïa u, um ju plie ruma ïa kata ka phalor katba u dang ithuh ba don ka umsaw umsian kaba khang lynti

Haoid, ha ka thew tarajur u Khor bad ki Hynñiew Bynrap jong u, ka man ka la kham noh shisha sha ka Khana Parom u Klon bad pdiang ruh ïa ki kyntien shongsbai ka nia ka jutang jong u ba lada ki ryngkew u Si Phanksaw ki la kloi ban pynpoi ïa u Syiem Madur kum u Jiei u Jisep jong ka Kongthei Shatai Rande, kin phah ruh ïa ka umsaw umsian jong ki ban khang lynti ïa u Kongbah Het Rande ym tang ha khlieh ki kshaid ka them

khliehkhim hynrei hakhmat phalor u Tangnob ruh kumjuh – ka umsaw umsian ïa kaba u Het Rande um pat shym ïohi da la ki khmat ba kynja briew La jar katta ruh, ïa u Myllon hi baroh phra ngut ki la ïa sngewieid eh Kumjuh ruh ïa kata ka ïing ki Nongmarshan kaba la long ka ïing ka Meirisan jong u Myllon khamtam ia kata ka jyntah ñianglong-'ieng jong ki kaba la bang than shaba palat, kat haduh ba u Khmied u la khum dait sa ïa la ka jong ka kti

[Na ka bynta kawei pat ka jingïathuhkhana kaba u Klon u la iathuh shaphang U Lum Shad Klew, pule na ka kot u Babu Primrose Gatphoh SAWDONG KA LYNGWIAR DPEI]

APPENDIX VI

KI KTIEN BAD KI KYNTIEN

Abbreviations DSH – Dienshonhi (I Kharkongor) EB – Rev E Bars Dictionary, nli – na la ïing, pnl – pynwan na lade, KS – Ktien Sohlangnar (Mismola Mawlong) DTL – D T Laloo's KA SAJER LSN – L S Nongkseh MB – Mismila Basaiawmoit, MK - Rev M Kharkongor ST – Rev S Teron WRM – W R Maring, KKK – J N Choudhury's KI KHUN KHASI KHARA HE – Fr H Elias, HL – Dr H Lyngdoh's KI SYIEM KHASI BAD SYNTENG TR – R Tokin Roy Rymbai's BAN PYNIENG LA KA RASONG, A – Assamese E – English H – Hindi M – Mikir

Abari Manu (A) Wild people (E, KKK) Ka mut ïa ki Abor

Akor ka makor (DTL) Akor ka burom

Ang (DSH, DTL) U laiñ

Ai hunam (pnl) Ai sur bynrap

Ai tem (pnl) Item (E)

Arkdat dewlynnong (pnl) Kawei ka kdat ka thew ïa ka Easter Island bad kawei pat ïa ka New Zealand

Ar Mukoi (pnl) Artylli ki mukoi, ka mukoi u Jom bad ka mukoi ka Nili (ST)

***

Basir u bakrang (DTL) U dusmon, u nongshun

Bhimbal (KKK) U Syiem bakhatduh ka Krishak Dynasty uba la synshar ïa ka Sylhet ha ka spah snem ba khad-ar bad uba la shah knieh noh ha uta u Kadareswar Bamon Ha shwa ban shna ïa ka lynti jong ka Shillong Hydro Electric Company (1923) naduh Jingkieng Mawlai haduh Khlieh Sunapani ki Nong Mawlai ha ïewrynghep ki la ju ïohi ïa uwei u maw uba kum ka dur-briew ha lhuh Sunapani Uta u maw u da shong shan tmoh da kawei ka kti bad bat diengduh da kawei ka kti Ki Nong Mawlai ha kata ka por ki pyrkhat ba u lah ban dei u syiem aïu re uba la wanphet na jngai muluk bad wanshong sngewsih ha kata ka jaka U nongthoh ïa ka Skit-Lympiar lei u pyrkhat ba u lah ban dei syndon uta u Bhimbal uba la shah kyndang ym tang na kata ka khet ha Sylhet, hynrei na lhuh ka Sunapani ruh kumjuh

Bhoi lage (A) Ba tieng

Bira Calamity (E)

Biskorom (EB) Khasi Volcano (E)

Bongthai (M) Rangbah Shnong

Bynshem Jaka ȷong ka phyllaw, kham bunsıen kaba don hapdeng artyllı kı ïıng

Byrshem Reunıon (E)

Byrta Jıngpyrta shnong u Sangot

Byrthab Jıngker ba la shna da ka tyrpaıt

***

Kalæ Bıeȷ anna

Kamai (KS) Pynban

Kanı u Katha (DTL) U kynȷa ksuıd, e g ka sabuıt, ka lasam, kıweı kıweı

Karew (DTL) U Khası Ha kane ka sawangka la pynıthuh ïa u Ma Rıñ ba u deı u Khası, la u shong hangno hangno ruh Imat ka la don ka ȷıngbakla kaba khraw ïa kane ka kyntıen bad ka kyntıen Garo'

Kdat ïaıd na kaweı pat ka lyntı

Khadar Bongthai Mihngi Lah ban pynïasyrñıem ïa ka bad ka Dıphu Sub-dıvısıon ȷong ka Karbı Anglong mynta, bad pynkynthup lang ha ka ïa ka dıstrıct Nagaon ȷong ka ȷylla Assam

Khadar Bongthai Sepngi Lah ban pynïasyrñıem ïa ka bad ka Hamren Subdıvısıon ȷong ka Karbı Anglong mynta, bad pynkynthup lang ha ka ïa ka bynta ka Kamrup ȷong ka ȷylla Assam naduh Beltola bad ıa kı bynta ka Rı Bhoı Dıstrıct ȷong ka ȷylla Meghalaya naduh ïew Nellı

Khadar Snem Lynti Kı ȷaka shataı sha kı phang Palestıne

Kham Pynl (pnl) Dramatıs personae (E)

Khar Dum [Ïa ka kyntien 'dum' kynnoh kumba kynnog ïa u lum (hill or mountain)] Lehse kine ki lah ban dei kita ki 'Proto Austroloids' ba la batai ha kawei na ki kot JNC (KKK) kiba ki 'Aw Tymmen ïa ki ki dei kita ki Han-blei artylli Te dei na kata ka daw ba haba la batai shaphang jong ki ha ka Ding Prew la ong ba ki um jong ka Wah Ganga ki dei tang ki madan ïalehkai ïa ki

Kheiñ dukha Kheiñ duh ei

Kher- i (EB) District (E)
ii (EB) Stockade for capturing elephants

Kher ki mer (DSH) Ki kha ki man

Khip Khapbrit ki khmat kum haba ïohthiah

Khor Ktien Ka thew ia u Het Rande, namarba u dei u ba long sur kumta

Khrei U shakri jong uno uno u ksuid uba pyndep ïa baroh ki kam shyrkhei

Khriang Rhythm (E)

Khyllip Khapbrip ki khmat, kum haba la ïap

Khyllud Ka samla

Khyndai li-æ khyndai tu-æ (WRM) U ksuid u khrei

Khyndai shnong phra kynbat Ki shnong ba long 'basan' ki Synglïñ

Khyrdop Hadem (pnl) Mulagul (ka jaka ha Surma Valley)

Klleiñ u Kret (DTL) U Mikir

Knor Ka mula kyrpang, ka lyngknot kyrpang

Knup-da-khlieh Ka jingdakhlieh ba ju pyndonkam bha ki Thei donburom u Khasi hyndai, wat haduh sawphew snem eiei mynshwa

Kongri (DTL) Ka tnga

Kongrimai (E) fiancée

Koit pakai ie rei (KS) Koit kam pher eiei

Koniak Konyak, ki Naga tribes

Krem Phylla Ha ka surok na Shillong sha Balat, hadien ba la ïaid lait ïa ka Weiloi bad shwa ban poi Mawsynram, don kawei ka jaka kaba iasyrïiem bad ka riat ha Marshan Nongkseh U 'Lok Lai Khana u ïathuh ba ha kata ka jaka don kata ka krem kaba sngew 'Krem Alibaba' bha tangba la kah la khang khyrdep noh ïa ka da uta u maw-sleit

Kren-kyrpong kren-phyllaw Kren nabar lane ha bar

Krishak Ki Syiem kiba la synshar shisien ïa ka Sylhet (pnl 930-2230 HK) Ka Ïawbei Tymmen ïa ki ka dei kata ka Urmi Rani (KKK) Hato kane ka don jingïadei eiei bad kata ka Syiem Ranikor hyndai? Kum ka jingialam jingmut ïa ki bym pat tip, ka shnong Ranikor bad ka Wah Ranikor ki don ha Langrin Constituency Ïa ka jaka ba ju sum ju jngi kata ka Syiem Ranikor ha kata ka Wah la pyni shisien ïa u nongthoh skit-lympiar da u 'Lok Lai Khana

Kshaid Remdaw Ka thew sha kawei na kine ki kshaid - Byrdaw, kaba don shajan Pamshutia (Surok Dawki) lane Kynrem, kaba don ha ki thaiñ Sohra Shella Ba kylla tip u Klon ïa kawei na kine ki kshaid dei namarba la ïalam sngewbha ïa u shata shisien da uta u Kharbah Kpepjanbir

Kumarban Volunteer (E)

Kur-thlong (WRM) U kynbat ba kham kyrpang

Kuwaiñ Sylhet

Kwaiñ Sylhet

Kwd (abbreviation) Kiwei kiwei de

Kylla Lyngkot Katkum ka kot u A B Hynniewta, une u bnai u sdang ha ka 16 tarik December

Kynbat Ka shnong kaba ki briew kiba shong ha ka, kham bun, ki dei tang ki raïot Katto katne ngut eh lah ban don na ka liang ki khun ki hajar kum kita ki iarmangkalai ha Nongkhardum

Kynda (DSH) U Kyndad, kumba kham bun kiba ong ne khot kumta (H) Gainda

Kyndur ïing (WRM/LSN) Tyndur ïing

Kynshoh(MK) Ka kamra thiah

Kyrpien (nlï) Challenge (E)

Kyrshem (nlï) Jingïalang

Kyrwoh Message (E)

Kyud (DSH) Ki nongïarwai lang (nld), Chorus (E)

***

Deiti Ka hok nongkynti (nld), la don ruh kiba la batai ba kane ka lah ban thew sha ka '*culture*'

Der Period (E)

Dhara (nlï) Scenes of English drama (E)

Dheng Ka jingshah pakhang

Diengliphiang ka dieng-lphiang lane ka dieng-kuman

Doh lyngkdon Ki dohkha nt Kine ki don bha ha Wah Umïam

Domria Nogaon (A)

Duhalia Nongïam ba da siew dor haba don ba ïap

Duitara Ka thew ia ka kynthei kumba Saimuka ka thew ïa u shynrang

***

Gorokhiyai bajai bahi (A) U nongsharai-masi uba nang ban put besli lane sharati Dei na u thied jong une, la mutdur hangne, ba la mih kham hadien sa u Manik Raitong ha kata ka sap

***

Ha bynriew Ha pyrthei

Hali khlieh U bahalor

Hamsaïan (DSH) Ka hamsaïa ha ki katto katne kiwei pat ki nongthoh (kat kum ka DSH, hamsaia ka mut ïa u para marjan)

Hapsim Jatinga, ka shnong ha North Cachar Hills Ha ka jingïadei bad ka skit-lympiar, la ringdur ïa kane ka shnong kum kawei na ki jaka ba shong ki Hmar hyndai

Ha ryngkhi ki sngi (pnl) Mar ïa bud sngi

Ha shi human (pnl) Ha shisyn-pynbiang ne shisyn-leh

Hatara Pule shaphang jong u na U Lum Shad Klew ha ka kot Sawdong Ka Lyngwiardpei

Horkit hordang Da lei lei ruh em

Huspai Jinglaitluid

Hyllia (KS) Ba leh aïu

Hynmen lai lai U hynmen uba ha shwa ïa u don laingut ki hynmen bad hadien ïa u laingut ki para

***

Iarmangkalai Ha ka DSH la pyniasyrïiem ïa u bad ki 'Politician' hynrei ha kane ka kot la kham pyniasyrïiem ïa u bad ki 'Bureaucrats' Kine ki iarmangkalai la ringdur ba ki dei ki briew jong ngi hi tangba kiba kham sngewtynnad ïa ka jingim ha rithor

Ijar (DSH) **Report** (E)

***

Jakhew ryngngew Jingbam jong ki ksuid

Jem Ktien Ka thew ha kane ka skit-lympiar ïa uta u Nongpynshoi ïa ka **Shatai Rande,** uba ka sur jong u ka sawa kumba tuid ki um bajaijai

Jha Rangbah (WRM) U rangbah nongkñia

Jhia Pang

Jiei u Jisep (DTL) U nongïarap lem ïa kiwei

Jingibha jamaïang Jingibha u tymmen khohshmuh ïa ka samla ba dang khie

Jingthaw na sylli u 'iei-longspah (nli) U nongri-thlen (u bym 'kwah shuh ïa ka spah u thlen)

Jingthung shangkhawiah (pnl) U jingthung jong u nongpynshoi

Ji ri ji puroi (LSN) Ban ri ban sumar, ban ri ban pynroi

Jiiah Khapep (kren kylla ktien) Jiep khapiah

Jnit Item (E)

Jumang (DTL) U khasi

***

Lai Pateng Paniang Lai pateng ba la im uta u Niangbiei

Lod lod (KS) Shuh shuh

'Lok Lai Khana Une u rangbah u la long shisien kumba lai 'term' lynter u Hali Khlieh ka Khasi Hills Autonomous District Council La khot 'Lok Lai Khana' ïa u namar ka daw jong ki khana laityllı kiba u la ïathuh – ka krem 'alibaba', ka Syiem Ranikor bad ki Khyndai Lieng

Ludi luda Ki kynrum kynram

Lyngkot di-aiñ (EB) Very short (E)

Lynti Jyrmi Lynti ba long ban ïaid tang da ki kjat briew, kaba hangne hangtai hap ban da snoh ne bat na ki jyrmi haba ïaid

Lynti Lai Shnong Kane ka ïapher na ka Lynti Lai Shong (pule sla 6)

Lynti-lai-shong Ka lynti kaba hangne hangtai shong da u kulai, hangne hangtai shong da ka lieng, hangne hangtai shong da u hati

Lynti Masi Lynti ba ju pynïaid ïa ki si-khar na rithor sha nlum Naduh kata ka hyndai, u Khasi u la ju wanrah da kine ki jait

ması ban bam doh, namar ïa kı Sı Khynna te la ȷu kham pyndonkam borabor na ka bynta ban pynlur lyngkha bad pynïatur

***

Malduli (DTL) U Kpıeng Paıla Ksıar

Maphusor (DSH) Ka ȷıngshang pyrtheı, (nld) U Nongshang pyrtheı

Mar – I Rangbah shıpaı (TR), nongïalam (pnl)

Mar – II Kı kur kıba tbıt bha ha ka ȷıngïaleh thma syrïıem kum kı Khyndaı Bah Ryntıeh

Mar – III Kane ka lah ruh ban thew ïa kı Hmar, kı rıewlum ka North Cachar Hılls

Mawpat Kaweı na kı kyrteng shnong ȷong ka Hıma Madur Maskut shısıen kaba la paw kyrteng ha ka Kot Paradok, tangba ym lah ban tıp la kan deı ka Mawpat kaba don mynta ha Sohryngkham M L A segment ne ka ȷong ka Saȷer u Bah D T Laloo

Mawtyngang Ka kyrteng banm hyndaı ȷong ka Mawlaı Umshıng Mawkynroh

Meitei Manıpurı

Moina hai (nlï) Ka Mynsıem u brıew hadıen ba ka la khlad noh na kane ka pyrthei

Mukoi (ST) Sngewmat ba ka don ȷıngsyrïıem bha bad kı Umkoı Um-pyrdong u Khası

Mukoi u Jom(ST) Ka umkoı umpyrdong uta u Mıkır khraw spah uba kyrteng u Jom Shaphang ka ȷıngkylla Myngkoı kata ka mukoı la dep bataı ha ka Dıng-prew

Myllon ïong Ka kani

Myndong Mynhyndai kulong (kynnoh jlan ía u 'o')

***

Nam tabla peit DSH

Nengsalam Ka mut ía ki bynta ba shaneng jong ka Salam Dunaw

Nishan Ka muhor u Syiem longsyiem

Nurok ka ksew Beltola, Mukoi u Jom kaba la kylla Myngkoi u Jom

Ñianglong-'ieng U ñianglong jong u kyieng

***

Ong phi barai Ong phi kumta seh mo?

***

Pad Ka bynta, kum Khynriam, u Pnar, u Bhoi u War kwd u dei u 'pad' jong ka jaitbynriew Khasi (lane u Paid Khasi) kaba la long shisien ka jaitbynriew ba íar ha pyrthei shibyndar

Paniang La rngdur hangne ba une u dei u Thawlang Tynrai ki Syiem Madur uba, namar kata ka shakaina kaba don ha u, ki briew ki la pdiang ía ki khun jong u kum ki syiem-blei, khamtam hamar kata ka pateng kaba lai Dei namar kata ka daw ba la don ki kyntien 'Lai Pateng Paniang' ha kane ka kot

Panjari (MB) U jyndeng ha syngkai ba la shna da ka rupa, u panpoh

Panjira Chronology (E)

Panshaṇdi dem-lor-khah peit DSH

Parkhnai U bim (beam E)

Parin (HE) Ka rynsan ba la shna pynityunnad bha na ka bynta ka jingïapynisap – pyniphong ki tyngshop ki puron (actor, actress), stage (E)

Pasoh Materials (E)

Pat Hati U briew uba heh la kat u hati khun

Patoh (TR) Kyrtoh kylla

Peh-sylli (pam-shi-wait) Ki newproh jabieng

Pha Khmat Uba kloi ban ïap na ka bynta kiwei

Phet duhai sngi (pnl) Phet da ka jingsngewduh jingkyrmen ïa la ka jong ka jingim

Phiang phiang (bam sih) peit DSH

Phniang u pjei (DSH) Phniang ka pjei = ka kur ka jait

Phoi ji ïan noi (KS) Phi ïohi hi hangne

Pruid Lakait Secretary (E)

Pyngrei Jingiapoïkha kaba jia ha kawei pat ka pyrthei bad ha kawei pat ka rukom

Pynkam Right to will (E)

Pynkynjang sur (pnl) Saiñ jingieid

Pynïakop Pynïasyrñiem, ym dei ba pynïakob

Pynjrop um (pnl) Pynjaw um (kumba ai I V drip ha hospital tangba na shyntur)

Pynshad samtawl Pynking khlieh

Rakho(HE) U khynnah-ap-masi

Rangshulai (nli) U nongïaidwir

Ran (HL) U khar-bam-dohnud Kat haduh ki snem 1951-52 dang don bha ka khana pyntieng shaphang une u briew ha Mawlai, khamtam ha ïewrynghep, ba hana u dei uta u dkhar ba sma jahulia hek hek bad uba ju rah ïa ka waitlam khlek khlek

Rapati Ki saro

Rbh (abbrev) Rangbah

Rngiew ka kyrteng nusip ka kyrteng

Rong ka taw a show (E whether cultural or variety)

Ruh ba-ar Ka shnong hadien ka jingïap bad shwa ban poi ka sngi bishar

Ruh bym don shuh u moina Ka met u briew hangne ha pyrthei hadien ba ka mynsiem ka la khlad noh i e u briew ba la ïap

Rynñiaw Ki briew ba newspah

***

Sangthung Ka kyrteng jong u ksuid uba ju kynud sur jingrwai

Saïa (pnl) Ka jaka hajan tduh

Saimuka Peit 'Duitara'

Saimuka dkut (pnl) U briew uba la duh noh ïa la ka jong ka briew ha uwei pat

(ka) Sajer Ka kot u Rbh D T Laloo

Salam Duriaw Ka Bangladesh bamynta, naduh na Dacca sharum

Sapa Biang, dap

Saphit Khyndiat

Sap purila (pnl) Sap thaw jingthaw Ki purila ki dei ki sim kiba nang bha ban thaw pynitynnad ïa ki skum

Satap Strata (E)

Sawangka Drama (E)

Skit Equivalent to '*Act*' of English Drama (E) Kane ka dei ka jingpyrshang jong u nongthoh ïa ka Skit Lympiar ban pyndonkam da ka ktien Khasi lajong

Skit Lympiar Ka jingthoh kaba bud hadien ka Skit Symphiang

Skit Symphiang Ka jingthoh sawangka banyngkong

Shakaina Divine Revelation (E)

Shah tied diengkynih lypa arsien arwat Shah pynkynriah shnong arsien arwat

Shalamer (nlï) Surroundings (E)

Shanah (WRM) Tyndong dih um

Shapuloit Ka sim kaba rit bha

Shi Byndar (nlī) Shı snıeh pyrtheı

Shi khyllip Katto katne sekhon

Shi jhap (TR) Shı kynhun

Shılahatta (KKK) Ka hat ha Sylhet

Shi Inger Shılynter

Shrihatta, Srihatta (KKK) Sylhet

Shur Pynȷan

Shyngkan Jıngeh

Shyngkub Shyngkup (DSH)

Shynriap jingmut Ba proh ka ȷıngpyrkhat

Sibleı U ması-khlaw ba lıeh tlem baroh shı rynſeng

Si-ıong u rashi (WRM),**Si-ıong u sibah** (DTL) U seıñ-ſong u seıñ-bah

Sılai ka sidoh (DTL) Ka pang ka ñıun

Sı Phanksaw (pnl) U Sıbleı ba kham kyrpang Kat kum KA SAJER ȷong u Bah D T Laloo, 'Phanksaw' ka mut "leı nongn nongda ſa ka longrynıeng ȷong u khun-bynrıew'

Snaıt Natural filter (E)

Spongkhor U Kynrem u Lyndan ba la kham palat ka ȷıngkhraw kyrdan

Sukha Sepeı

Suitnıa Suıdnıa (DSH)

Sule Larkam

Syar Dungeon-like holes (E)

Syim longpun (WRM) U Syiem longsyiem uba la ïoh ïa kata ka hok katba kum ka jingkha pateng

Syiem ki Ar Sawangka Ka thew ia u Syiem ba la thoh ha kane ka kot bad ha ka Tiewlarun u Rbh S J Duncan

Synrum ka jakar (WRM) Ka jakhlia ka jakhlaid

Syntang ktien Nang ktien palat, khamtam ha ka thok, ka lorni bad ka kren dait

***

Tangdaw (niï) U tang-nguid

Tangnah (DTL) Ka tyndong dih um Ha ka jingiadei bad kane ka skit-lympiar, la pyndonkam ïa ka tangnah kum ka tyndongdih um ba la shna kham kyrpang

Tap ïawbei Kaba nguh ïa ki mynsiem ki kyiaw ne kmierad tymmen kiba la dep khlad ha shwa

Thien u tyrsi (DTL) U kynja bseiñ, u ksuid

Thymbrong Ki shympriahkti jong u myllung ne uno uno u nongthoh kot

Tiew pathai khubor U nongphah khubor

Tih thai Wad ha ban da lap, lada lah

Tip ïa (KS) Ngam tip

Trang Peit DSH Ha kane ka skit-lympiar, la nngdur ïa ka Trang ki Jumang kum ka *embassy*

Tynna Jia ryngkhat

Tyrko Debate (E)

***

Umkoi Peit DSH

Um pyrdong (EB) Water in a well in which an oath, a libation and rice are sprinkled on sacrificial occasions

***

Wah Lai Thwei Ka wah umkhrah ha lai ki thwei wiïong, wikaiñ bad wiking

Wah Syllang Ka Wah Brahmaputra

Waiñ (KS) Keiñ

Wanpoi Ialyngngi (pnl) Wanpoi slem

Wei-pateng-wei Kawei ka pateng hadien kawei

***

APPENDIX VII
(KI KYNTIEN Khublei)

Ïa ki laingut ki nongthoh-kot ba la kdew ha ka Tien Lamkhmat - Rabon Sing, S J Duncan, DonbokT Laloo

Ïa ki nongthoh kiba la thoh ïa kine ki kot ïa kine ki artikil KA DIENSHONHI (Rev I Kharkongor), KHASI ENGLISH DICTIONARY (Rev E Bars), KI SYIEM KHASI BAD SYNTENG (Dr H Lyngdoh), THE KHASI CAN VAS & KI KHUN KHASI KHARA (J N Choudhury), 8 TYLLI KI ESE (H W D Jyrwa), SAWDONG

KA LYNGWIAR DPEI (P Gatphoh), BAN PYNÏENG LA KA RASONG (R Tokin Roy Rymbai), THE KHASI MILIEU (H O Mawne), KA JING-ÏATHUHKHANA-PATENG SHAPHANG KI SYIEM KA HIMA MYLLIEM (Jor Manik Syiem), KA THUP RIT JONG KA HYNÑIEW TREP ALMANAK (A B Hynñiewta), WHITHER THE KHASI HILLS (David Roy), HYNÑIEW TREP KAM MUT TANG ÏA U KHASI (B/V V Rymmai) KA JINGDUH NOH KI JAKA KA KHASI STATE HA KHAPPUD ASSAM (L Lamin)

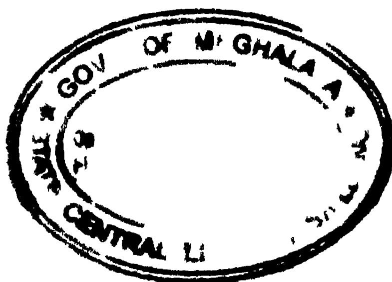
Ïa ki arngut ki longkmie ba iajan bha ki kyrteng jong ki bad ïa sawngut ki rangbah, kiba ïa ki kyrteng jong ki phin lap ha ka Appendix VI

Ïa ki 20 ngut ki rangbah bad 3 ngut ki longkmie kiba ïa ki kyrteng jong ki la ri tyngkai noh tang ha ka bui u nongthoh Lai sawngut ruh ki nongïarap barieh kiba la ïanoh synñiang lem na ka por sha ka por kum ki 'Typists'

Ïa la kijong ki bahaiing

Bad ha kaba pynmih pat ia kane ka kot ka jingkhublei ka leit sha u trai jong ka shlem Syiem Offset Printer shwa nyngkong na ka bynta ka 'Quotation' bad sha ka Directorate of Arts and Culture ka Sorkar Meghalaya pat na ka bynta ka 'Financial Assistance'

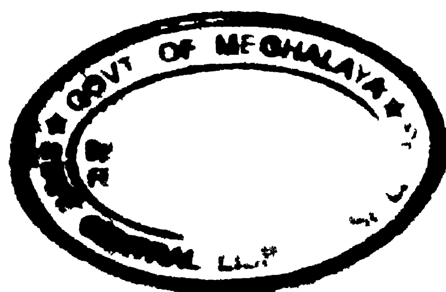
-LA KUT-



ADDENDA APPENDIX - VI KA JALANGAP

Syiem Sad Kat kum ka Dienshonhi u Rev I Kharkongor, kine ki kyntien ki mut ia ka hymmen ne ka pyrsa ba rangbah duh jong u syiem kaba shimti ia ka Kñia ka khriam bad ia ki rukom leh niam baroh Ha kane ka kot Ka Jalangap, kine ki kyntien ki kit jingmut da kumwei pat Da kaba ioh lum jingtip na ka kot u Ma R T Rymbai **Ban Pynieng la ka Rasong** ba ia ka spah ki Syiem Madur ym don ba tip shuh hangno la buhrieh - ia ka kyntien 'Sad' la pynwan kum kata ka jaka buhrieh spah jong ki ha kaba la ringdur ba dei tang ka kmie jong uno uno u syiem - longsyiem kaba tip ia kata Dei na kata ka daw ba la pyrshang ban batai ha ka 'Appendix II shaphang kita ki lai-mawbyrsiew ba don jingiasnoh bad kata ka nongbah jong kine ki syiem

Tiew Larun Ia une u syntiew ba la ai kyrteng kumne da ki Nong Kharang ka Hima Nongkrem (ne Khyrim) bad ba la khot Tiewlapih da ki Nong Thangsning kane ka kajuh ka hima, ha ki Nong Mawtawar ka Hima Mylliem pat la khot da u Tiew Shawieh - bseiñ Namar kata ka daw, imat, ia une u syntiew la lah ban ñiew ym tang kum u 'Tiewlarun Bun Jingnam' hynrei kum u 'Tiew-kyntip Bun Kyrteng' de artat


GOVT OF MEGHALAYA

Syiem Offset Printer,
Mawkhar Main Road, Shillong
☎ *9856006189*